

T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
ORTADOĞU ENSTİTÜSÜ

RUSYA’NIN HİBRİT SAVAŞ STRATEJİSİ VE SURİYE ÖRNEĞİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ
Ahmet Arda ŞENSOY

Enstitü Anabilim Dalı: Ortadoğu Çalışmaları

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Kemal İNAT

ARALIK – 2018

T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
ORTADOĞU ENSTİTÜSÜ

RUSYA’NIN HİBRİT SAVAŞ STRATEJİSİ VE SURİYE ÖRNEĞİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ
Ahmet Arda ŞENSOY

Enstitü Anabilim Dalı: Ortadoğu Çalışmaları

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Kemal İNAT

ARALIK – 2018

TEZ ONAYI

Ahmet Arda ŞENSOY tarafından hazırlanan Rusya'nın Hibrit Savaş Stratejisi ve Suriye Örneği adlı bu çalışma jürimizce Yüksek Lisans Tezi olarak oybirliği/oyçokluğu ile kabul edilmiştir.

Kabul (sınav) Tarihi: 21/12/2018

(Jüri Üyesinin Unvanı, Adı-Soyadı)

Kanaati

İmzası

Jüri Üyesi: Prof. Dr. Kemal İNAT

Başarılı

Jüri Üyesi: Dr. Öğr. Gör. Yıldırım TURAN

Başarılı

Jüri Üyesi: Dr. Öğr. Gör. Veysel KURT

Başarılı

Onay

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

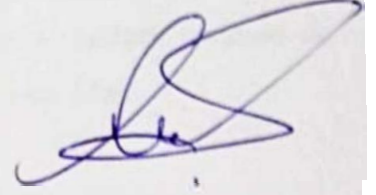
27.12.2018

Doç. Dr. Tuncay Kardeş
Enstitü Müdürü

BEYAN

Bu tezin yazılmasında bilimsel ahlak kurallarına uyulduğunu, başkalarının eserlerinden yararlanılmasının bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunulduğunu, kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapılmadığını, tezin herhangi bir kısmının bu üniversite veya başka bir üniversitedeki başka bir tez çalışması olarak sunulmadığını beyan ederim.

Ahmet Arda ŞENSOY

ÖNSÖZ

Bu çalışmanın bir teze dönüşmesinde büyük katkıları bulunan, beni Sakarya Üniversitesi Ortadoğu Enstitüsü ile tanıştıran danışman hocam değerli Prof. Dr. Kemal İNAT'a bana gösterdiği sabır sebebiyle şükranlarımı sunmaktayım. Ayrıca öğrenim hayatım boyunca üzerimde emeği bulunan tüm hocalarıma da teşekkür ederim. Bunun yanı sıra tüm hayatım boyunca desteklerini esirgemeyen sevgili anneme ve babama, bir yol gösterici olarak hayatımda izleri bulunan ağabeyime de teşekkür ederim. Ayrıca değerli dostlarım Ozan Ahmet GÖKÇE ve Muhammed Çağrı BİLİR'e de tüm katkılarından dolayı teşekkürlerimi iletmekteyim. Son olarak, tez yazım sürecinde bana her açıdan desteğini hissettiren Elma Hanıma da teşekkürlerimi sunuyorum. Umarım doktora tezimde de ailem, dostlarım ve Elma hanımın yer aldığı bir önsöz yazmak nasip olur.

Teşekkürler.

Ahmet Arda ŞENSOY

21 Aralık 2018

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR.....	iii
TABLO LİSTESİ.....	iv
ÖZET.....	v
ABSTRACT.....	vi
GİRİŞ.....	1
BÖLÜM 1: HİBRİT SAVAŞ VE SAVAŞ ÇALIŞMALARINDAKİ YERİ.....	5
1.1. Savaş Çalışmaları.....	5
1.2. Savaş Jenerasyonları.....	7
1.3. Savaş ve Teknoloji.....	14
1.4. Hibrit Savaş Kavramı ve Savaş Çalışmalarındaki Yeri.....	15
BÖLÜM 2: RUS SAVAŞ DÜŞÜNCESİ VE GERASIMOV DOKTRİNİ.....	23
2.1. Rus Savaş Algısı ve Soğuk Savaş Sonrası Rus Ordusunun Durumu.....	23
2.2. Birinci Çeçen Savaşı.....	25
2.3. İkinci Çeçen Savaşı.....	27
2.4. Güney Osetya Savaşı.....	31
2.5. Gerasimov Doktrini ve Hibrit Savaş Konseptinin Yükselişi.....	33
2.6. Ukrayna Krizi ve Kırım'ın İlhakı.....	38
BÖLÜM 3: RUSYA'NIN SURİYE İÇ SAVAŞINDAKİ HİBRİT STRATEJİSİ.....	43
3.1. Rusya'nın Suriye Stratejisi ve Politik Hedefler.....	43

3.2. Rusya'nın Suriye İç Savaşına Müdahil Olması.....	44
3.3. Rusya İçin Suriye'de Fırsatlar ve Tehditler.....	47
3.4. Kazanımlar ve Muhtemel Maliyetler.....	48
3.5. Bölgesel Aktörlerle İlişkilere Etkisi.....	52
3.5.1. Türkiye.....	53
3.5.2. İran.....	54
3.5.3. İsrail.....	56
3.6. Rusya'nın Operasyonel ve Taktiksel Düzlemde Suriye Politikası ve Ukrayna Krizi ile Karşılaştırılması.....	57
3.6.1. Siyasi Hedeflere Uygun bir Askeri Stratejinin Belirlenmesi.....	57
3.6.2. Devlet Dışı Silahlı Aktörlerle Koordinasyon	60
3.6.3. Dezenformasyon ve Siber Savaş	62
3.6.4. Sivillerin Bir Silah Haline Getirilmesi.....	65
3.6.5. Hava Kuvvetlerinin Kullanımı.....	65
3.6.6. Ukrayna Krizi ile Karşılaştırma	66
3.7. Rus Ordusunun Suriye Krizinden Elde Ettiği Askeri Tecrübe.....	68
SONUÇ.....	70
KAYNAKÇA.....	74
ÖZGEÇMİŞ.....	86

KISALTMALAR

ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
A2-AD	: Area Access – area denial (geçişe kapatma ve alan hakimiyeti)
AB	: Avrupa Birliği
BMGK	: Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi
DEAŞ	: Devlet’ül Irak ve’s Şam (Irak ve Şam İslam Devleti)
İHA	: İnsansız Hava Aracı
NATO	: North Atlantic Treaty Organisation (Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü)
PYD	: Demokratik Birlik Partisi (YPG’nin Suriye’deki siyasi kolu)
SSCB	: Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
YPG	: Halk Koruma Birlikleri (Terör örgütü PKK’nın Suriye kolu)

TABLO LİSTESİ

Tablo 1: Hibrit Savaşın Konvansiyonel ve Asimetrik Savaş ile Karşılaştırılması.....17

Tablo 2: Bazı Savaş Konseptleri ile Hibrit Savaşın Benzerlikleri Farklılıkları.....20

ÖZET

Tezin Başlığı: Rusya'nın Hibrit Savaş Stratejisi ve Suriye Örneği	
Tezin Yazarı: Ahmet Arda ŞENSOY	Danışman: Prof. Dr. Kemal İNAT
Kabul Tarihi: 21 Aralık 2018	Sayfa Sayısı: 6 (ön kısım) + 86 (tez)
Anabilimdalı: Ortadoğu Çalışmaları	
<p>Arap İsyanları olarak adlandırılan sürecin bir parçası olarak ortaya çıkan Suriye İç Savaşı yaşanan süreç ve hala devam eden sonuçları itibariyle son yılların en büyük uluslararası krizlerinden biri halini almıştır. Bir ülkenin iç savaş ortamında dağılmasından da öte Suriye, oluşan yerel grupların, devlet dışı silahlı aktörlerin ve bölgesel ve küresel devletlerin de dahil olmasıyla içinden çıkılmaz bir hale gelmiştir. Yedi yılı aşkın süredir devam eden iç savaş, oluşturduğu tüm insani krizler bir kenara bırakılsa bile, bölgesel ve küresel siyaseti derinden etkileyen bir vaka olarak durmaktadır. Müdahil olan aktörlerin sayısı ve çelişen çıkarları göz önüne alındığında zor bir denklem haline gelen krizi anlamak, krizin geleceği adına da bizlere önemli ipuçları sağlayacaktır. Bu amaçla, krizin en önemli aktörlerinden olan Rusya'nın Suriye iç savaşı özelinde politikalarını çözümlenmek ve spesifik olarak askeri stratejisini ortaya koymak bu çalışmanın ana konusunu teşkil etmektedir. Bunu yaparken de özellikle Ukrayna krizi sonrası yükselen bir tartışma olarak hibrit savaş konsepti ve bu konseptin Rusya'ya uyarlanması olan Gerasimov Doktrini'nden yararlanılacaktır.</p> <p>Bu çerçevede üç bölümden oluşan tezin ilk bölümünde hibrit savaş konsepti incelenmiştir. İlk olarak hibrit savaşın oluşumu, savaş çalışmaları içerisinde bir düzleme oturtulmaya çalışılmış ve William S. Lind'in savaşın jenerasyonları yaklaşımının doğal bir devamı olarak literatüre yerleştirilmeye odaklanılmıştır. İkinci bölümde Sovyetler Birliği sonrası Rus ordu modernizasyonu, yaşanan askeri çatışmalar üzerinden anlatılmış ve Gerasimov Doktrini'nin ortaya çıktığı şartlar anlatılmıştır. Üçüncü bölümde ise Rusya'nın Suriye iç savaşına müdahil olması, fırsatlar tehditler dengesi ile kazanımlar ve maliyetler anlatılmıştır. Son olarak Rusya'nın Suriye'deki askeri stratejisi incelenerek hibrit savaş konseptinin stratejide ne derece etkili olduğu açıklanmaya çalışılmıştır.</p>	
Anahtar Kelimeler: Suriye iç savaşı, Rusya, hibrit savaş, Gerasimov Doktrini, askeri modernizasyon.	

ABSTRACT

Title of the Thesis: Russian Hybrid War Strategy and the Syrian Case	
Author: Ahmet Arda ŞENSOY	Supervisor: Prof. Dr. Kemal İNAT
Date: 21 December 2018	Nu. of Pages: 6 (front part) + 86 (thesis)
Department: Middle East Studies	
<p>The Syrian Civil war that was arisen as a part of the process called Arab Uprisings, has become one of the most significant international crises in recent years with the experiences and its results. Even further collapsing of a state in the civil war atmosphere, Syria has become quite complicated place by existing local groups, non-governmental armed groups and both regional and global actors in the area. The ongoing civil war over seven years seems as a case that influence regional and global politics deeply even leaving aside humanitarian crisis created by civil war. To understand this crisis that has come in possession of irresolvable equation will provide significant clues in terms of foreseeing the future of the Civil War. For this purpose, to analyze Russia's foreign policy on Syrian Civil War as one of the most important actors in concerning crisis and, in particular, to describe its military strategy constitute the main subject of this study. In doing so, the concept of the Hybrid Warfare as a contested subject especially after the Ukraine Crisis and Gerasimov Doctrine that is the adaptation of this concept to Russia will be used as a projection to the Syrian Crisis.</p> <p>Within this framework, the Concept of the Hybrid Warfare was examined in the first part of the study. Firstly, the evaluation of the Hybrid Warfare was tried to place among war studies and focused on placing as a follow-up of the William S. Lind's war generations approach in the literature. In the second part, modernization of the Russian army was explained with regard to faced conflicts and the conditions behind the emerging of the Gerasimov Doctrine were revealed. In the third part, involvement of the Russia to the Civil War, balanced of threats, gains and costs were presented. Finally, it was tried to explain to what extend concept of Hybrid Warfare is effective by examining the Russian military strategy on Syria.</p>	
Key Words: Syrian Civil War, Russia, hybrid warfare, Gerasimov Doctrine, military modernization.	

GİRİŞ

Suriye iç savaşı yerel, bölgesel ve küresel çapta büyük etkilere sahip olan bir kriz olarak uluslararası siyasetin en önemli meselelerinden biri olarak yer almaktadır. 7 yılı aşkın süredir devam eden iç savaş Arap İsyancıları'nın en kanlı mücadelesi olmakla kalmamış, mülteci krizi ve DEAŞ'ın ortaya çıkışı ile küresel bir anlam da kazanmıştır. Bunun yanı sıra kriz, Ortadoğu'daki güç ve ittifak dengelerini de derinden sarsmış ve bölge ülkelerinin doğrudan tehdit hissedeceği bir ortam oluşturmuştur.

Suriye krizine müdahil olan birçok yerel, bölgesel ve küresel aktör bulunmaktadır. Bu aktörlerin stratejileri krizin seyrini doğrudan etkileyen faktörlerdendir. Çatışan çıkarlar ve hedefler, karşılıklı tehdit algılamaları bu krizde aktörlerin pozisyonlarını belirlemektedir. Suriye krizinin seyri içerisinde Rusya'nın pozisyonunu incelemek, krizin anlaşılması açısından da önemli olacaktır.

Tezin Amacı

Tüm tehdit ve risklerinin yanı sıra Suriye krizi birçok ülke için büyük fırsatları da beraberinde getirmiştir. Tehditler ve fırsatlar ekseninde hareket eden devletler, krize farklı düzeylerde ve farklı yerel aktörleri destekleyerek müdahil olarak çıkarlarını maksimize etmeye çalışmışlardır. Örneğin kriz, ABD için Suriye'ye giriş ve İran'ın sınırlandırılması gibi bir anlam kazanırken Rusya için ise Ortadoğu denklemine yer elde etme vaadi sunmaktadır. Son dönemlerin en büyük uluslararası krizi olarak Suriye iç savaşına müdahil olan aktörlerin pozisyonlarını incelemek, aynı zamanda o ülkenin uluslararası ilişkileri nasıl okuduğunu ve stratejik hedeflerini de gösterecektir. Bu doğrultuda bu tez, müdahil olduğu 2015'ten itibaren Suriye krizinde hedeflediklerini elde eden Rusya'nın bu başarıyı nasıl kazandığını araştırmak amacıyla yazılmıştır. Bunun için öncelikle Rusya'nın stratejik hedefleri, taktiksel ve operasyonel hamleleri incelenmiştir. Bunu yaparken de Rusya'nın geçmiş askeri tecrübeleri ve modernizasyon hamleleri, hibrit savaş konsepti eşliğinde ortaya konulmuştur.

Ukrayna krizi sonrası Avrupa ve ABD medyası ve akademisinde bir fenomen olarak ortaya çıkan hibrit savaş konsepti, bir zaman sonra Rusya'nın her türlü siyasi ve askeri hamlesini açıklamak için kullanılan bir kavrama dönüşmüştür. Bu açıdan hibrit savaş

Rusya'ya tüm olumsuz sıfatların yüklendiği bir paranoya halini almıştır.¹ Rusya'ya karşı oluşan bu bakış açısı, kendi literatürünü oluşturmuş ve literatür tek yönden ve sağlaması yapılmadan büyümüştür. Bunun üzerine Rusya çalışmaları, Ukrayna krizinin de etkisiyle hibrit savaş üzerinden açıklanmaya başlamıştır. Bu tez çalışmasının da kavramsal çerçeve olarak hibrit savaş konseptini seçmesinin arkasında yatan sebep budur. Hem kavramsal olarak hibrit savaşın hem de tarihsel olarak Rus ordusunun incelenmesi ile Rusya üzerine oluşan bu literatürün doğru bir temele dayanıp dayanmadığı sorgulanmış olacaktır. Bu sorgulama ise Suriye krizi üzerinden yapılarak, Rusya'nın Suriye'deki başarısını hibrit savaş kavramı ile açıklamaya çalışacaktır.

Tezin Önemi

ABD ve Avrupa için canlı bir tehdit kaynağı ve tarihsel bir rakip olarak Rusya'yı anlamak, bölgesel ve küresel düzeyde birçok açıklama yapmayı kolaylaştıracak bir olgudur. Soğuk Savaş sonrası uluslararası güç dağılımında konumu gerileyen ve bu yeni duruma adapte etmek zorunda olan Rusya'nın siyasi, ekonomik ve askeri alanlardaki reformları incelenmeye değer bir konudur. Ayrıca, Ukrayna krizi ile Avrupa güvenliğini doğrudan tehdit eder bir konuma gelen Rusya'nın diğer kriz bölgelerinde nasıl davrandığını açıklamak da Rusya üzerine genelleme yapılabilmesini ve Rusya'nın tanımlanabilmesini sağlayacaktır.

ABD'nin Bush dönemindeki Irak ve Afganistan işgalleri ve Obama dönemindeki angajmansızlık politikası ve 2010'da başlayan Arap İsyamları ile Ortadoğu'da değişen dengeler, bölge ülkelerinin klasik ittifak ilişkilerini derinden sarsan etkilere sahip olmuştur. Arap Ayaklanmaları'nın Suriye'ye sıçraması ile başlayan halk hareketleri, 2011'de bir iç savaşa dönüşmüş, Esed rejiminin klasik müttefikleri olan İran ve Rusya için bu durum çıkarlarını tehdit eden bir hal almıştır. Önce milis gruplar daha sonra ise doğrudan krize müdahil olan İran, rejimin bekası için mücadelede yer almıştır. Ancak DEAŞ'ın Suriye'de hızlı ilerleyişi ve rejimin hem DEAŞ hem de muhalifler karşısında askeri açıdan zayıf düşmesi sonrası 2015'te Rusya da iç savaşa doğrudan müdahil olmak zorunda kalmıştır.

---

¹ Vijay Prashad, "A paranoid America is greatly exaggerating Russian power," 22 Şubat 2018, https://www.salon.com/2018/02/22/a-paranoid-america-is-greatly-exaggerating-russian-power_partner/ erişim tarihi 25 Kasım 2018.

Geçen üç yıllık süre içerisinde Rusya Esed rejiminin devamını garanti altına almış, Lazkiye'deki askeri üslerinin güvenliğini sağlamış ve rejimin muhalifler karşısında tekrar üstün konuma geçmesinde büyük katkılarda bulunmuştur. Kısacası Rusya'nın Suriye krizine müdahalesi askeri ve siyasi açıdan bir zafere dönüşmüştür. Rusya'yı askeri ve siyasi alanda başarıya ulaştıran ise hibrit savaş stratejisi olduğu iddia edilecektir.

Tüm aktarılanlara ve belirtilen hipoteze göre bu tez çalışması şu sorulara cevap arayacaktır.

- 1) Suriye iç savaşında Rus askeri müdahalesinin başarıya ulaşmasındaki sebepler nelerdir?
- 2) Hibrit savaş yaklaşımı ve bunun Rus askeri düşüncesine uygulanması olan Gerasimov Doktrini'nin bu başarıdaki rolü nasıl tanımlanabilir?
- 3) Rusya'nın Suriye stratejisinde hibrit savaş yaklaşımının kullanımı ne düzeyde gerçekleşmiştir?
- 4) Hibrit savaş, Rusya'nın yeni savaş yapma biçimi midir?

Çalışmada tüm bu sorulara cevap aranırken Rus dış politikası karar alma sürecine ve Rus iç politikasına odaklanılmayacak, bunun yerine uluslararası sistemde Rusya'nın konumu ve Soğuk Savaş sonrası dönemde ordu modernizasyonu ile Rus savaş düşüncesindeki değişimler üzerinde durulacaktır. Bu doğrultuda Gerasimov Doktrini'nin savaşa getirdiği yeni yaklaşım ve Rusya'nın kazanımları, Suriye örnek olayı üzerinden açıklanmaya çalışılacaktır.

Bu çalışma ile hibrit savaş konsepti savaş çalışmaları literatürü açısından Suriye örneği üzerinden incelenecek, hibrit savaşın diğer savaş konseptleriyle benzer ve farklı yönleri ortaya konulacaktır. Böylece, Rusya'nın hibrit savaşa adapte oluşu ve Gerasimov Doktrini'nin uygulanmasını yeni bir örnek olay üzerinden test ederek literatüre bir katkıda bulunacaktır. Son olarak tez, Suriye iç savaşında Rusya'nın stratejik hedefleri ve bunları gerçekleştirmek için taktiksel düzeyde politikalarını inceleyerek literatüre eklemelerde bulunacaktır.

Tezin Özgün Değeri

Bu çalışma, Rusya'nın Suriye iç savaşına askeri müdahalesini hibrit savaş kavramı üzerinden incelemektedir. Literatürde Rusya'nın Suriye krizine müdahalesi üzerine

birçok çalışma bulunsa da bu olayı hibrit savaş üzerinden inceleyen çalışmalar oldukça sınırlıdır. Bu çalışmanın temelini, Rusya'nın Ukrayna krizindeki müdahalesinin en yaygın açıklama biçimi olarak ortaya çıkan hibrit savaş yaklaşımı oluşturmakta ve Rusya'nın hibrit savaş kullanımını ilk kez Suriye krizi üzerinden inceleyen bir tez çalışması yapılmaktadır. Rusya'nın Suriye'deki askeri stratejisine odaklı çalışmalar sadece teknik düzeye odaklanmışken, Rusya'nın Suriye'deki stratejik hedeflerine odaklanan çalışmalar ise siyasi süreçle sınırlı kalmıştır. Bu çalışmanın özgün yanı ise, siyasi ve askeri alanı birbirine entegre eden hibrit savaş kavramının Suriye krizi için kullanılması ve bu sayede bütünlüklü bir çalışmanın ortaya çıkarılmasındadır.

Tezin Yöntemi

Bu çalışma, belirlenen konu üzerine yazılmış birincil ve ikincil kaynakların taranması ile elde edilen verilerin belirlenen örnek olaya uygulanarak test edilmesi şeklinde bir metoda sahiptir. Böylece hem kavram test edilmiş olacak hem de örnek olay o kavram üzerinden belirli bir açıklamaya kavuşturulmuş olacaktır. Bu test etme işlemi ise hibrit savaş kavramını teşkil eden taktiksel yöntemlerin ölçme aracı olarak kullanılması ile gerçekleştirilecektir. Böylece bir neden sonuç ilişkisi kurulacak ve belirtilen hipotez bir bağlama oturtulacaktır.

Tezin yöntemi, hibrit savaş ve Gerasimov Doktrini üzerine kurulu literatürün Suriye iç savaşı üzerinden sağlamlasının yapılması ve örnek olay sonucu çıktılarının Rus askeri düşüncesindeki değişimi doğrulayıp doğrulamadığını test etmektir. Böylece teori ve kavram yeni bir örnek olay ile yeni bir teste tabi tutularak literatürün güçlü ve zayıf yönleri ortaya çıkarılacaktır.

BÖLÜM 1: HİBRİT SAVAŞ VE SAVAŞ ÇALIŞMALARINDAKİ YERİ

Bu bölümde hibrit savaş kavramı ayrıntıları ile açıklanmaya çalışılacaktır. Özellikle savaş çalışmaları literatüründe kavramın nereye oturduğu sorgulanacak ve Lind'in savaş jenerasyonları yaklaşımı çerçevesinde bir tanım ve ilerleme çizgisi oluşturulacaktır. Bunu yaparken de modern savaşın ortaya çıkışı, savaşın karakteristiğinde yaşanan değişimler ve teknolojinin bu süreçteki rolü hakkında da bilgiler verilecektir. Ayrıca hibrit savaş literatürü ayrıntılı bir şekilde ortaya konulacak ve kavramın taktiksel, operasyonel ve stratejik düzeyde ne gibi değişikliklere uğradığı belirtilecektir.

1.1 Savaş Çalışmaları

İnsanlık tarihi kadar eskiye dayanan bir olgu olarak savaş, tüm çağlarda üzerine düşünülen ve anlaşılmaya çalışılan bir fenomen olmuştur. Kutsal dinlerden modern bilim açıklamalarına kadar insanlık tarihini açıklarken ilk değinilen konular da savaşlar olagelmıştır. Bu durum da savaşın insani yönden yıkıcılığı kadar insanlık tarihi için kurucu ve dönüştürücü rolünü göstermesi bakımından oldukça önemlidir. Çünkü savaş, siyasi bir birim olarak insanın veya devletin güç arayışının bir sonucu olarak ortaya çıkmaktadır. Güç artırımı veya hayatta kalma güdüsü gibi sebepler, karşı tarafla mücadeleye girmeyi zorunlu hale getirmekte, bu mücadele ise savaş şeklinde kendini gösterebilmektedir. Yapılan mücadele sonunda yeni bir güç dağılımı oluşmakta, savaşın başarıya ulaşması halinde güç artmakta veya hayatta kalma bir süreliğine garanti altına alınmaktadır.

Modern bir bilim dalı olarak Uluslararası İlişkiler de savaşı merkeze alan yapısıyla modern devletler arasındaki ilişkileri ve güç dağılımını incelemektedir. Tıpkı modern savaş gibi uluslararası ilişkiler de ulus-devlet yapısının doğal bir sonucu olarak meydana gelmektedir. Otuz Yıl Savaşları sonrası imzalanan Vestfalya Anlaşması (1648) ile başladığı ve Fransız İhtilali'nin (1789) ortaya çıkardığı milliyetçilik akımının şekillendirdiği üzerine fikir birliği olan modern dönem, mutlak egemen ulus-devletin oluşması ve bu yeni devlet modeli ile tüm siyasi ve askeri yapıların büyük bir dönüşüme uğraması ile sonuçlanmıştır.

Batı merkezli modern savaş çalışmaları Westfalya'yı başlangıç noktası olarak kabul etmektedir. Bilindiği gibi Westfalya Anlaşması ile ortaya çıkan yeni uluslararası düzen modern ulus-devletin ortaya çıkışı ve bunun bir uzantısı olarak hiyerarşik ordu düzeninin Avrupa'da yer etmesini sağlamıştır. Ulus-devletin temel bileşenleri olan toprak, vatandaş ve egemenlik, aidiyeti ulus devlete ait olan ve motivasyonu milli duygular ekseninde şekillenen bir modern ordu ile korunacaktır. Ortaçağ olarak adlandırılan dönemde güvenliğin "satın alınabilmesi" ve askeri güç üzerinde herhangi bir iktidar olmaması, modern dönem öncesi savaşların yapısını doğrudan etkilemiştir. Satın alınabilen güvenlik ve savaş gücü, ekonomik olarak kapasitesi olan her soylu veya aristokratın paralı askerlerden müteşekkil bir ordu kurabilmesini ifade etmektedir. Bu da tek bir otorite merkezi olarak devletin değil soyluların birçok güç merkezi olarak var olmasına sebep olmaktadır. Ayrıca tam da bu düzen feodalite ve aristokrasinin ortaçağda Avrupa'nın siyasi düzeni olmasının sebeplerindedir. Vestfalya düzeni ile ordu, sadece merkezi otoritenin kontrolü altında olabilen ve tıpkı şiddet tekelinde² olduğu gibi güvenlik sağlayıcısı olarak da devletin tekelleşmesi demektir. Bu sayede askeri gücün ne zaman ve nerede kullanılacağı sadece ve sadece devlet otoritesinin eline geçmiştir.

Bu modern dönemin savaş çalışmaları farklı teorik perspektifler ve yaklaşımlar üzerinden şekillense de tüm çalışmalar Clausewitz'in "Savaş Üzerine" kitabı ve bu kitapta sunduğu vizyon üzerine oturmaktadır. Prusyalı bir asker olarak Clausewitz, modern savaşın içerisinde bulunmakla kalmamış, savaş üzerine yazdığı eserler ile teorik ve felsefi olarak da savaşın anlaşılması, sistematığının oturtulması gibi konularda öncü olmuştur. Öncü olduğu en önemli noktalardan birisi, savaşı tüm ulusun mücadelesi olarak görerek modern ulus-devlet için bir savaş tanımı yapmasıdır. Bunun yanında özellikle savaş-siyaset ilişkisi veya strateji gibi konularda da yazmış ve günümüz savaşlarını anlamakta önemli bir temel oluşturmuştur. Ayrıca Clausewitz, savaşa etik veya hukuki açılarından bakmak yerine nötr bir yaklaşımla savaşı anlama ve tanımlama yoluna gitmiştir. Bu açıdan da savaşın ne yüceltilecek bir olgu ne de engellenmesi gereken yani "arızı" bir durum olduğu fikrine odaklanmıştır. Bunun yerine savaşı "siyasetin başka araçlarla devamı" olarak tanımlamış ve devletlerin güç mücadelesinin bir yansıması olarak kabul etmiştir. Bu

---

² Max Weber modern devleti şiddet üzerinde tekel oluşturmuş bir kurum olarak tanımlamaktaydı. Ona göre meşru şiddet sadece ve sadece devletin üzerinde söz hakkı olabildiği bir eylemdi. Bkz: Max Weber, **Meslek Olarak Siyaset**, İstanbul: Chiviyazıları Yayınları, 2006.

yaklaşım daha sonra Realist teorinin de özelde savaş, genelde ise uluslararası ilişkiler veya güç politikasına bakışlarıyla benzerlik göstermektedir.

Clausewitz'in meşhur tanımına göre savaş, "kendi amaçlarını gerçekleştirmek için karşı tarafa boyun eğdirmeyi hedefleyen şiddet hareketidir."³ Savaşı tanımlayan bir diğer cümlesinde ise "Savaş, büyük çıkarlar arasındaki çekişmenin kan dökülerek çözümlenmesidir ve diğerlerinden sadece bu açıdan farklıdır" diyerek savaşın güç mücadelesi veya kazanma arzusunun bir yansıması olduğunu belirtir. Quincy Wright ise 1942 tarihli eserinde savaşı "aynı türdeki farklı bireyler arasında gerçekleşen şiddet"⁴ olarak tanımlamıştır. Savaş çalışmaları konusundaki bu iki temel tanımları karşılaştırdığımızda öncelikle Clausewitz'in daha genel ve amaca yönelik bir tanımlama yaptığı görülmektedir. Wright'ın tanımı ise aynı türler vurgusu ile savaşın ve siyasetin ana aktörü olan devletlere göndermede bulunurken amaç üzerine bir yorum içermemektedir. Bu iki tanımları birleştirerek bir tanım yapmak gerekirse savaş, "iki siyasi aktörün hedeflerini karşı tarafa şiddet kullanarak uygulama veya kabul ettirme mücadelesi" olarak tanımlanabilir.

1.2 Savaş Jenerasyonları

Savaşın doğasına ve karakteristiğine yönelik çalışmalar dışında savaşı stratejik, operasyonel ve taktiksel düzlemlerde anlamak da modern savaş çalışmalarının odak noktalarından biri olmuştur. Bu doğrultuda modern savaşı belirli parametrelere göre anlamlı tarihsel dönemlere ayırma çabaları sürekli var olmuştur. Literatürde Wright'ın tasnifi dışında William S. Lind ve Thomas X. Hammes'in savaşı jenerasyonlara ayırma girişimleri, literatürde hem yeni bir tartışma yaratmış hem de modern savaşı tutarlı kriterler ışığında dönemlere ayırarak anlamlı parçalar haline getirmiştir. Bu da modern savaşın karakteristiğini anlamakta ve yeni savaş yaklaşımlarının oluşumunu incelemekte faydalı bir işlev görmektedir. Bu amaçla, Lind ve Hammes'in modern savaşı jenerasyonlara bölme yaklaşımı hibrit savaş kavramının bu yaklaşımla tutarlılık göstermesi sebebiyle bu tezde tercih edilmiştir.

Lind'in tasnifine göre modern savaş 4 alt birime ayrılarak açıklanabilir. Modern savaşı 1648 Vestfalya ile başlatan bu yaklaşım, genel olarak teknolojik gelişmelerin ve

³ Carl von Clausewitz, **Savaş Üzerine**, çev. Selma Koçak, 3. Basım, İstanbul: Doruk, 2015.

⁴ Quincy Wright, **A Study of War**, Chicago: The University of Chicago Press, 1942, 8.

operasyonel düzeydeki taktiksel yaklaşım farklılıklarının savaş olgusunu şekillendirdiği ön kabulü üzerine kuruludur. Bu sayede de jenerasyonlar arasında ayırt edici farklılıklar oluşturulabilmiş ve teorinin literatürde yer alması kolaylaşmıştır.

Lind'e göre modern dünyadaki birinci nesil savaşlar, Vestfalya düzeni ile başlar ve Napolyon dönemi Avrupa'sında kendini gösterir. Bu dönemin karakteristik özelliği modern savaşın başlamasının yanı sıra düzenli ve merkezi orduların tüm Avrupa devletlerinde yaygınlaşmasıdır. Avrupa'da derebeylik düzeninin zayıflaması ve kilisenin otoritesini kaybetmesi sonrası ortaya çıkan güçlü merkezi devletler (imparatorluklar), orduları da merkezileştirmiş ve askeri gücün tek elde toplanması sağlanmıştır. Bunun ordulara bir yansıması olarak ise düzenli ve tek tip askerlerden oluşan ordular meydana çıkmış, aynı üniformaları giyen piyadelerin bir çizgi halinde savaş meydanlarında görünmesine sebep olmuştur. Ayrıca Fransız Devrimi'nin ürettiği milliyetçilik fikri de kurulan imparatorlukların ulus temelli düşünce ile şekillenmesine sebep olmuştur. Bunun bir doğal sonucu olarak ordu da milli duygular ekseninde yeniden düzenlenmiştir. Bu sayede geçmiş dönemin aksine derebeyi veya maaşını aldığı soylu için değil, ulusu ve devleti için savaşan bir asker sınıfı oluşmuştur.

Bu dönemin bir diğer özelliği ise piyadelerin kullandığı tüfeklerin sağladığı ateş gücü üstünlüğü ve topçuların etkin kullanılmasıdır. Bu jenerasyonda orduların temel amacı ise sahip olunan bölgelerin kontrol altında tutulması ve mevzilerin kaybedilmemesidir. Bu amaçla piyadeler çizgi düzeni sağlamak ve manevra hamlelerinden öte savunma hattı kurmaya odaklanmaktadır. Bu dönemin tipik örneği olarak Napolyon Fransa'sı dönemi ve Napolyon'un ordu düzeni söylenebilir.⁵

İkinci nesil savaşlar ise sanayi devriminin getirdiği teknolojik ve ekonomik gelişmeler üzerine kuruludur. Buharlı makinelerin icadı ve demiryollarının gelişmesi, askeri alanda da ikmal ve lojistiğin kolaylaşmasına imkan sağlarken, makinalı tüfeklerin ortaya çıkışı ise ateş gücünü artırarak ateş gücü üstünlüğünün hatları yarma ve düşmana daha fazla kayıp verdirmedeki olumlu etkisini artırmıştır. Ayrıca ekonomik olarak büyük bir sıçrama dönemi olması ile hacimleri ve dolayısıyla masrafları artan orduların finansmanı ve teçhizatlandırılması kolaylaşmıştır.

---

⁵ Metin Gürcan, "Savaşın Evrimi ve Teorik Yaklaşımlar," BİLGESAM, <http://www.bilgesam.org/incele/648/-savas-in-evrimi-ve-teorik-yaklasimlar/#.XBDs1mgzZEY> s. 88.

Demiryollarının yaygınlaşması, ikmal ve lojistiği kolaylaştırmasının yanında, birinci jenerasyonda ön planda olan piyadelerin taşınması ve orduların hareket kabiliyetinin artmasında da önemli bir çarpan etkisine sahip olmuştur. Bu ise manevra ve hızlı hareket etmenin, hattı savunmak ve korumaktan daha önemli hale gelmesini sağlamıştır.⁶ Ayrıca hızlı taşınabilen birlikler, ordu düzeninde bir başka yeniliğe daha sebep olmuştur. Birbirinden bağımsız olarak hızlı hareket edebilen birliklerin ortaya çıkması, karar alma süreçlerinde merkezden ayrı olarak inisiyatif alabilen subayların önemini artırmıştır. Osmanlı Devleti'nin son döneminde ortaya çıkan genç subay sınıfı da ikinci nesil savaşa yönelik eğitimin bir sonucudur.

İkinci nesil savaşın tipik örneği ise I. Dünya Savaşı'dır. Karşı karşıya gelen devasa büyüklükteki orduların cephelerde göğüs göğüse çarpışması ve bu sırada ateş gücünün etkili kullanılması sonucu "Dünya Savaşı" denilen yıkıcılıkta bir savaş ortaya çıkmıştır.

Üçüncü nesil savaşın ortaya çıkışı, savaş alanındaki taktiksel ve operasyonel yaklaşımlardaki farklılıklar ile olmuştur. İkinci nesilde ortaya çıkan demiryolları ve lojistik alandaki gelişmeler orduyu hızlı hareket etme kapasitesine kavuşturmuş, üçüncü nesil savaşta ise bu kapasite savaşın temel belirleyicilerinden biri olarak konumlandırılmıştır. Bu gelişmelerin savaş alanında tetiklediği değişimler sonrası I. Dünya Savaşı'ndaki cephe/mevzi savaşları tamamen terkedilmiştir.⁷ Artan ateş gücünün cephe savaşında çok büyük askeri kayıplara sebep olduğu görüldükten sonra Üçüncü nesil savaşta asıl amaç, orduların eşit şartlarda karşı karşıya gelmesini engelleyecek düzenlemeler yapılmaya çalışılmıştır. Bu çabanın en net sonucu ise II. Dünya Savaşı'nda Alman ordusunun meşhur "Blitzkrieg" stratejisi olmuştur.

Blitzkrieg doktrinini, Alman ordusunun savaş alanında düşmanın en zayıf olduğu tesbit edilen noktasına yaptığı hızlı hareketler olarak bilinir. Bu yaklaşıma göre ordu, düşmanın zayıf kanadına tüm gücü ile saldırarak düşman hatlarını yaracaktır. Bu sayede düşmanın ikmal hatları kesilerek lojistik destek alması imkansız hale getirilmekte, bunun sonucunda ise düşman ordu savunmasız bir şekilde yokedilmeyi bekleyecek duruma düşmektedir.

Bu stratejide temel amaç, hızlı hareket ederek düşmana karşı "sürpriz etkisinin" oluşması sağlanarak düşman ordusunu hazırlıksız yakalamaktır. Hazırlıksız yakalanan ordu,

---

⁶ Metin Gürcan, "Savaşın Evrimi ve Teorik Yaklaşımlar," s. 88.

⁷ Metin Gürcan, "Savaşın Evrimi ve Teorik Yaklaşımlar," s. 91.

saldırılan bölgede önlem almaya çalışırken düşman ordusunun en zayıf yerinden en zayıf olduğu anda başlayan saldırı ile savaş büyük bir hızla sonuçlandırılacak ve arka cephelerle lojistik desteği kesilmiş düşmanın yenilmesi kaçınılmaz olacaktır.

Bu nesil savaşın gelişimindeki teknolojik ilerlemeler ise demiryolu ve lojistik desteğin yanı sıra tankların savaş sahnesine çıkmasıdır. Tankın yüksek ateş gücünün yanında hızlı hareket etme kabiliyeti, manevra üstünlüğüne dayanan üçüncü nesil savaş için bulunmaz niteliklerdir.

Üçüncü nesil savaşın bir diğer karakteristik özelliği ise “topyekün savaş” yaklaşımının iyice belirginleşmesidir. Buna göre ülke savaşa tüm unsurları ile girmekte ve savaş sadece orduların icra ettiği bir eylem olmaktan çıkmaktadır. Cephelerde ve cephe gerisinde sivillerin çalıştırılması, ülkenin tüm kaynaklarının savaş için harcanarak savaş ekonomisine geçilmesi ve savaşın sivilleri de hedef alacak şekilde yayılması topyekün savaşın ayırt edici özelliklerindedir.⁸ Bu tarihten sonra savaşlarda cephe kavramı iyice zayıflayacak, şehirler de savaş alanına dönüşecektir. Bu yaklaşımın en uç noktası ise II. Dünya Savaşı’nda ABD’nin Hiroşima ve Nagazaki’ye attığı atom bombaları olacaktır. Savaşın sonucunun iyice netleştiği bir durumda, savaş sonrası çıkarlar gözetilerek tamamen sivil hedeflere yönelik olarak şehir merkezlerine yapılan bu saldırı, topyekün savaşın siviller üzerindeki yıkıcı etkisini gözler önüne sermektedir.

Lind ve Hammes, ilk üç nesil savaşı açıklarken aslında dördüncü nesil savaşı oluşturan şartları gözler önüne sermek istemiştir. Bunun için ise modern dönemde savaşı anlamlı parçalara ayırarak dördüncü nesil savaşı açıklamayı hedeflemişlerdir. Bu yüzden savaşı jenerasyonlara/nesillere ayıran model, dördüncü nesil savaşı diğerlerine göre çok daha kapsamlı bir şekilde açıklamışlardır.

Dördüncü nesil savaş, geçmişteki diğer üç neslin biriktirdiği tecrübeler ışığında, bazı noktalarda onları tamamlayan bazı noktalarda ise tedavülden kaldıran bir dönemi işaret etmektedir. Örneğin, birinci ve ikinci nesil savaştan gelen büyük düzenli ordu ve ateş gücü üstünlüğü anlayışları dördüncü nesilde önemini yitirirken, üçüncü nesildeki sürpriz etkisi ve sivil-asker ayrımının ortadan kalkması gibi özellikler ise dördüncü nesilde gelişerek devam etmiştir.

---

⁸ Metin Gürcan, “Savaşın Evrimi ve Teorik Yaklaşımlar,” s. 91.

Dördüncü nesil savaş, günümüzde yaşanan silahlı mücadelelerin neredeyse her türünü kapsayan bir konsept olarak geliştirilmiştir. Terörizmden, iç savaşlara, asimetrik mücadeleden siber savaşa tüm bu yaklaşımlar dördüncü nesil savaşın karakteristik özellikleri arasında bulunur. Böyle geniş bir olgu olması ise onu aslında hem kapsayıcı ve daha açıklayıcı yapmakta hem de oluşacak beşinci nesil savaşa da bazı özellikleri taşıma fırsatı vermektedir.

Bu yaklaşımın en önemli temsilcilerinin 1994'te yazmış olduğu “The Changing Face of War: Into the Fourth Generation”⁹ adlı makalede tanımlandığı şekliyle dördüncü nesil savaş; sivil asker ayırımının tamamen ortadan kalktığı, savaş ile barış dönemlerinin bulanıklaştığı, asimetrik unsurların öne çıktığı ve savaşın aktörlerinin sadece devletler olmaktan çıktığı bir dönemi işaret etmektedir.

Dördüncü nesil savaş önceki nesillerden farklı olarak savaşın tanımı ve yapılış amacında temel bir farklılığa gitmiştir. Buna göre önceki jenerasyonlarda savaş, düşmanı tamamen yoketmek üzerine kuruluyken dördüncü nesil savaşta ise amaç düşmanı tamamen yoketmeden alt etmek ve hatta savaşın maliyetini yükselterek savaşmadan zafere ulaşmaktır. “Amaç, düşman askeri unsurlarının tamamen yokedilmesinin hedeflendiği endüstri çağından, bilgi çağında düşmanın siyasi karar vericilerinin fikirlerini değiştirmeye dönmüştür.”¹⁰ Yine de buradan, dördüncü nesil savaşın savaşları azaltacağı veya savaşları daha az kayıp verilen mücadelelere dönüştüreceği sonucunu da çıkarmamak gerekir. Dördüncü nesil savaşın bu yönü, savaşın doğasına yönelik bir değişimi açıklamak için değil, dördüncü nesil savaş şartlarında devletlerin davranışlarını öngörmek için bir çabayı belirtmektedir. Ayrıca belirtmek gerekir ki dördüncü nesil savaş, diğer üç nesilin askeri teknik ve teknolojik üstünlüğu elinde bulunduranın savaşı kazanmasını öngören yaklaşımı yerine düşmana göre daha zayıf olan devlete bir kazanma yolu ve stratejisi göstermektedir. Bu da zayıf devletlerin görece güçlülere ve hatta statükoyu elinde bulunduran devletlere karşı çok daha agresif bir politikayı çok daha az maliyet üstlenerek uygulamasına imkan vermiştir. Mao'nun meşhur sözü, dördüncü nesil savaşın temel karakteristiğini açık bir şekilde göstermektedir: “Düşman ilerlerse geri

---

⁹ William S. Lind ve Diğerleri, “The Changing Face of War: Into the Fourth Generation”, **Marine Corps Gazette**, Vol.73, (October 1989)

¹⁰ Thomas X. Hammes, “War evolves into the fourth generation”, **Contemporary Security Policy**, Vol.26, No.2, (Ağustos 2006), 205.

çekileceğiz, düşman dinlenirse taciz edeceğiz, düşman yorulursa saldıracacağız, düşman geri çekilirse peşlerinden gideceğiz.”¹¹

Hammes’e göre dördüncü nesil savaş; politik, ekonomik, sosyal ve askeri alanda kullanılabilen tüm kaynakların savaş için kullanılmasıyla diğer nesillerden ayrılır. Politik, ekonomik, sosyal ve askeri kaynakların kullanılma amacı da dördüncü jenerasyonun en karakteristik özelliklerinin başında gelmektedir. Hammes’in ifadesiyle dördüncü nesil savaş, tüm bu kaynakların “savaşın düşman için çok maliyetli veya stratejik hedeflerin ulaşılamaz durumda olduğunu göstermek”¹² için kullanılmasıdır.

Belirtildiği gibi dördüncü nesil savaşta temel amaç düşmanın hedeflerine ulaşmasının çok maliyetli yada imkansız olduğunu göstermektir. Maliyetin farkında olan düşman, bu durum karşısında savaşma isteği ve iradesini kaybedecek böylece savaşın yıkıcılığından kurtulmanın yanı sıra düşmanın olası zaferinin de önüne geçilerek zarar minimuma indirilmiş olacaktır.

Özetle, 4NS politiktir, sosyal olarak (teknik olarak değil) birbirine bağlı ve sürelidir. Pentagon'un savaşmaya hazırladığı yüksek teknolojili orduların ve kısa/hızlı bir şekilde düşmanın yokedildiği savaşın antitezidir.¹³

Stratejik düzeyde dördüncü nesil savaş, düşmanın daha savaşmaya başlamadan iradesini kırmayı, savaş sırasında ise düşmana savaşmanın çok maliyetli olduğunu göstererek, konvansiyel savaş şartlarında üstün olan düşmanın savaştan istediği faydayı elde edemeden vazgeçmesini sağlamaya çalışmaktadır. Buradaki kritik noktalar ise savaşın süresini uzatmak, düşmanla doğrudan temastan ve karşılaşmalardan kaçınmak, asimetrik ve terör yöntemleri ile düzenli düşman unsurlarını günden güne yıpratmaktır. Bunların başarıyla uygulanması, stratejik düzeyde dördüncü nesil savaşın, konvansiyonel ordulara karşı başarıya ulaşmasını sağlayacaktır. Yine Hammes’in açıkladığı gibi,

“Dördüncü nesil savaş düşman askeri unsurları tamamen yoketmeye çalışmaz, bunun yerine gerilla taktikleri veya sosyal kültürel ve ekonomik açıdan kurulan yumuşak bağları, dezenformasyon faaliyetleri ve yenilikçi

¹¹ Mert Mahir Göz, “Çin’in Birinci Nesil Lideri: Mao Zedong, Bilimsel Araştırma Projesi, 2013, s. 11.

¹² Hammes, s. 190.

¹³ John Ferris, “Generations of War?” **Contemporary Security Policy**, Vol.26, (August 2005), 252.

siyasi hamleler ile birleřtirerek dođrudan dűřmanın savařma iradesine saldırır.”¹⁴

Görűldűđű gibi, dördűncű nesil savař, savařın özelliklerinin ve yöntemlerinde önemli deđişimlere yol açmıřtır. Yöntemlerdeki deđişiklikler savařın yapılıřını dođrudan etkiler ve bu da savařın arkasındaki karakteristik ve stratejik mantıđı řekillendirir. Fleming'in belirttiđi gibi;

Kısacası, savaşın yapısı değiştiği gibi yöntemleri de değişmekte; modern savaşlar, geleneksel savaş normlarını nadiren takip ederler ve geleneksel savaşlardan şiddet ve vahşetin yoğunluğu ve stratejik rasyonelite eksikliği ile ayırt edilebilir oldukları dűřünűlür.¹⁵

Fleming'in söylediği stratejik rasyonelite eksikliği kısmı tartışmalı olmakla beraber, gerçekten de dördűncű nesil savaş geleneksel metotların terkedildiği ve terörizm, asimetrik savaş, gerilla mücadelesi gibi yeni yaklaşımların ortaya çıkardığı mücadele yöntemlerinin uygulandığı bir aşamaya ulaşmıştır. Amacın tamamen yoketmekten dűřmanı yıldırmaya veya zorla ikna etmeye evrildiği bir ortamda terör ve asimetrik metotların çok daha faydalı olacağı aşıkardır. Bu yöntem ve karakteristik değişimin gözlenmesindeki önemli kırılma noktası ise dördűncű nesilden itibaren savaşın aktörlerindeki değişimdir. Artık savaş sadece devletlerin birbirlerine karşı uyguladığı bir mücadele şekli olmaktan çıkmış ve özellikle küresel terörizmin yükselişi ile devlet dışı aktörler de savaşın bir aktörü olarak kendilerine yer bulmuşlardır.

Küresel terörizmin altın çağı olarak adlandırılabilcek 11 Eylül sonrası dönem, devlet dışı aktörlerin devletlere karşı verdiği mücadelenin örneklerini sunmaktadır. Sođuk Savař döneminde radikal sol ve milliyetçi/ayrılıkçı terör örgütlerinin yerel veya bölgesel mücadelelerinin yerini özellikle 11 Eylül sonrasında savaşı “dűřman” topraklarına da taşımaya başlayan ve küresel ağları ile dűnyanın herhangi bir bölgesinde herhangi bir zamanda terör eyleminde bulunma kapasitesine erişmiş terör örgütleri almıştır. El Kaide ve özellikle DEAŐ'ın gösterdiği gibi, terör yöntemleriyle merkezi devletlere ciddi kayıplar verdirilirken buna karşılık gerilla ve terör taktikleri sayesinde önemli bir bedel

---

¹⁴ Hammes, s.190.

¹⁵ Colin M. Fleming, “New and Old Wars? Debating Clausewitzian Future”, *Journal of Strategic Studies*, Vol. 32 (April 2009), 218.

de ödememektedirler. Çünkü ilk üç nesil savaşın şartlarına ve konvansiyonel bir mücadeleye göre dizayn edilmiş modern ordular, asimetrik ve geleneksel olmayan tehditlere karşı mücadelede oldukça yetersizdir. Hızlı hareket edebilen ve ufak gruplar halinde gerilla savaşı veren terör gruplarına karşı ne kadar tankınızın olduğu veya ne kadar ağır teçhizatlandırılmış askerinizin olduğu önemsiz kalmaktadır. Bu da, teknolojik üstünlüğü sayesinde üstün gelen Batılı modern savaş düşüncesinin ve bu düşünceye göre dizayn edilmiş modern orduların çaresiz kaldığı noktadır.

Kısaca söylemek gerekirse dördüncü jenerasyon savaş; “savaş ve barış sınırlarının, sivil asker ayrımının, taktik strateji farkının ve düzen ile kaos arasındaki çizgilerin bulanıklaştığı bir savaş”¹⁶ dönemini ifade etmektedir. Bu ikililer arasındaki ilişkinin bulanıklaşması, daha sonra hibrit savaşta da doğrudan karşımıza çıkacak olması dolayısıyla oldukça önemlidir. Hibrit savaşın dördüncü nesilden miras aldığı özelliklerin başında bu sınırların bulanıklaşması ve birbirine geçmesi gelecektir.

1.3 Savaş ve Teknoloji

Vestfalya düzeni sonrası hakim olan silahlı piyadelerden I. Dünya Savaşı’ndaki makineli tüfeğe, II. Dünya Savaşı’nda savaş uçaklarının ve denizaltıların kullanımından atom bombasına kadar modern savaş tamamen teknolojik üstünlüğü önceleyen bir model olmuştur. Sanayi devriminin getirdiği üretim hızı ve bunun teknolojik alana yansımaları ile devletler hem ekonomik anlamda büyük bir ivme kazanmış hem de çok daha büyük orduları çok daha fazla silahla donatacak kapasiteye ulaşmışlardır. Bunun sonucu olarak güçlü ordu tanımı da teknolojik gelişmelere bağlı kalmıştır. Diğer tüm askeri kriterler önemini korumakla birlikte teknolojik üstünlük doğrudan savaş alanına yansımıştır.

Dördüncü nesil savaşın geldiği nokta itibariyle teknoloji, Vestfalya sonrası ilk kez savaşın ana belirleyici unsuru olma özelliğini yitirmeye başlamıştır. Bu noktadan sonra bir ordunun ne kadar askere ve ne kadar iyi teçhizata sahip olduğu değil, stratejik hedefleri doğrultusunda savaş alanında uyguladığı taktikler asıl belirleyici konuma gelmiştir. Böylece asimetrik savaş ortamında ABD’nin nükleer silahlarının veya ağır donatılmış

---

¹⁶ Lawrence Friedman, “War evolves into the fourth generation: A comment on Thomas X. Hammes”, **Contemporary Security Policy**, Vol. 26, (August 2006), 256.

üstün kara birliklerinin, askeri bir disiplin görmemiş, zırhsız ve elinde sadece AK-47 olan bir grup terör unsuru karşısında hiçbir üstünlüğü kalmadığı söylenebilir.

Friedman'ın da belirttiği gibi dördüncü nesil savaş, “askeri düzende devrim fikri yerine evrimsel bir değişimi öngördüğü ve sosyo-ekonomik ve siyasi değişiklikleri de teknolojinin yanına askeri stratejide önemli bir yere koyduğu”¹⁷ için oldukça değerlidir. Böylece modern savaşta ilk kez teknoloji ana belirleyici etmen olmaktan çıkmakta ve teknolojik üstünlüğe odaklı savaş yaklaşımı ve buna dayanarak dizayn edilen modern ordular, terör ve asimetrik yöntemler karşısında savunmasız ve çaresiz kalmıştır.

Ayrıca Batı savaş düşüncesindeki hızlı, etkili, sonuç odaklı ve rakibi ezerek zafere gitme yaklaşımı da teknolojiye dayanmaktaydı. Teknolojinin modern savaş içindeki rolünü sorgulayan Roberts'ın da vurguladığı gibi,¹⁸ günümüzde Batı askeri düşüncesi teknoloji tarafından domine edilse de, bu teknolojiyi stratejik, taktiksel ve operasyonel olarak nasıl kullanacağını bilmemektedir. Bu yüzden de sadece teknolojinin sağladığı ateş gücüne ve teknik üstünlüğe dayanarak konvansiyonel mücadelelerden üstün çıkmaktadır.

Ancak dördüncü nesil savaşın getirdiği yenilik ile savaş konvansiyonel olmanın dar kalıplarından çıkarılarak teknolojinin belirleyici rolü zayıflatılmıştır. Savaş yeni bir jenerasyona girmiş, “ne yazık ki bu yeni jenerasyon Batı için güçlü olduğu teknoloji temelli savaş değil, batının zayıflıklarına saldıran evrim geçirmiş bir direniş modeli olmuştur”.¹⁹

1.4 Hibrit Savaş Kavramı ve Savaş Çalışmalarındaki Yeri

Dördüncü nesil savaşın modern savaşa yaptığı katkılar ve sebep olduğu ciddi değişimler, literatürde önemli yeni kapılar açmıştır. Devlet dışı aktörlere savaş çalışmalarında terörizm parantezi dışında bir yer açılması, bu yeni aktörlerin düzenli ordulardan farklı stratejik tercihleri ve taktiksel çeşitliliklerini de içeren yeni yaklaşımların geliştirilmesine alan açmıştır. Ayrıca, teknolojinin belirleyici rolünün zayıflatılması ile batı merkezli savaş yaklaşımı da kökünden sarsılmıştır.

---

¹⁷ Friedman, s. 259.

¹⁸ Peter Roberts, “Designing Conceptual Failure in Warfare”, **The RUSI Journal**, Vol.162, (April 2017), s. 16.

¹⁹ Friedman, 205-206.

Bu noktada Kaldor'un "yeni savaşlar"²⁰ yaklaşımı, dördüncü nesil savaşla birçok benzerlik göstermekte ve Clausewitz ve Napolyon döneminden kalan modern batı savaş düşüncesinin aşınmasını vurgulamaktadır. Yeni savaşlarda devlet dışı aktörlere de yer vardır ve Kaldor'un tanımlaması ile "savaştaki yerel ve küresel ayrımı ile devletler arası ve devlet içi (iç savaş) savaşlar arasındaki sınır tamamen bulanıklaşmıştır".²¹

Yeni savaşların veya hibrit savaşın getirdiği bir diğer yenilik ise önceki üç savaş neslindeki düşmanı tamamen yok ederek mağlubiyete uğratma yaklaşımını, az kayıp ve düşük yoğunluklu çatışma şeklinde revize etmesidir. Bu açıdan da modern öncesi döneme bir geri dönüşten bahsedilebilir. Vestfalya öncesi dönemde savaşlar büyük orduların savaş alanında karşı karşıya gelmesiyle olsa da savaşın sonucu bir tarafın tamamen yok olmasıyla değil, dağılması veya kayıp vermemek için geri çekilmesiyle belli olmaktadır. Modern savaşta (özellikle ilk 3 nesil savaşta) ise zafer için düşmanın savaş alanında tamamen yok edilmesi ana hedef olmuştur. Ateş gücünün artışı da manevra yapmanın önem kazanması da düşmanı tükenene kadar ezmek için gelişmiştir. Hibrit savaş, bu yaklaşımı tekrar tersine çevirerek, düşmanı tüketmenin asıl amaç olmadığı, savaşma iradesinin kırılmasını ana hedef olarak koyan bir yaklaşımı getirmiştir.

Savaşın yıkıcı etkisi dolayısıyla her açıdan maliyetinin artması ile modern dönemde savaşmak oldukça riskli ve I. ve II. Dünya Savaşı'nda gördüğümüz gibi bazen de götürüsünün getirisinden çok daha fazla olduğu bir hale bürünmüştür. Bu yüzden modern savaş, en kısa en hızlı ve en kesin yöntemlerle rakibi ezmek üzerine kurgulanmıştır. Ancak teknolojik ve ateş gücü üstünlüğünün önemini yitirdiği bir modelde hızlı ve kesin bir galibiyet konvansiyonel ordular için oldukça zorlaşmıştır. ABD'nin Afganistan ve Irak'ta yaşadığı tecrübe de tam olarak budur. Çünkü teknoloji ve konvansiyonel kapasitenin önemini yitirdiği bu senaryoda fark yaratacak olan iyi bir strateji ve taktiksel operasyonel başarıdır. Bu farkı da konvansiyonel ordulara karşı yaratan gerilla taktikleri, terör yöntemleri ve asimetrik mücadeleler olmuştur.

Hibrit savaş, tüm bu gelişmeler üzerine inşa olan ve dördüncü nesil savaşın literatürde açtığı yeni alanları doldurmaya çalışan bir teori olarak ortaya çıkmıştır. Kavramın ilk kullanımı Frank G. Hoffman tarafından, yeni savaşların karakteristiğini tanımlamak

---

²⁰ Mary Kaldor, **New and Old Wars**, Stanford: Stanford University Press, 2007.

²¹ Kaldor, s. 1.

amacıyla olmuştur. Hoffman'a göre, savaşlar devletler arası olmaktan çıkmış ve savaşla ilgili tüm aktörler ve yöntemlerin birbirine geçtiği yeni bir savaş türü olarak hibrit savaş ortaya çıkmıştır. Bu bakış açısına göre hibrit savaş, konvansiyonel güçlerin (devlet orduları) yanı sıra asimetrik ve terör yöntemlerini de içinde barındıran bir savaş türüdür. Ayrıca 2009 yılında Hoffman hibrit savaşı yeni savaş teknolojilerinin, düzensiz ve devlet yapısı dışında savaşan gruplar tarafından kullanılması²² olarak tanımlamıştır. Bu tanım, hibrit savaşın en önemli unsurlarından olan devlet dışı aktörler ve düzensiz silahlı grupların ilk kez kullanılması ile oldukça önemlidir.

Tablo 1

Hibrit Savaşın Konvansiyonel ve Asimetrik Savaş ile Karşılaştırılması

Konsept	Ateş gücü	Aktörler	Taktikler yöntemler
Konvansiyonel savaş	Konvansiyonel silahlar	Düzenli unsurlar (devlet ve merkezi ordu)	Bunların ekseninde gelişen savaş doktrinleri ve taktikler
Asimetrik savaş	Ateş gücü üstünlüğü değil, hafif ve hızlı olmak önemli	Düzensiz unsurlar (devlet dışı aktörler)	Asimetrik ve terör yöntemleri
Hibrit savaş	Ateş gücünün geleneksel olmayan kullanımı	Hibrit unsurlar (düzenli düzensiz bir arada)	Hibrit taktikler ve yenilikler

Hibrit savaş literatüründe tanım üzerinden iki farklı kamplaşmanın olduğu söylenebilir. Birinci grup hibrit savaşı oldukça yüzeysel tanımlayarak hibrit savaşın düzenli ve

²² Frank G. Hoffman, "Hybrid Warfare and Challenges", **Joint Force Quarterly**, No. 52, (2009), 34.

düzensiz unsurların savaşta birlikte kullanılması olarak tanımlamaktadır. Yani düzenli unsur olan ordu düzensiz birliklerle (bazen bir terör örgütü, bazen bir ayrılıkçı unsur bazen ise bir iç savaşta silahlanmış bir grup) koordineli veya ortak hareket ederecek savaş sahasında aynı hedefe yönelik operasyonlar icra etmektedir. Hoffman'ın tanımı bu gruba girmekte ve özellikle 2006 İsrail - Lübnan savaşında Hizbullah'ın hibrit savaşı kullanarak batılı tarzda yapılmış ve konvansiyonel savaş odaklı İsrail ordusu üzerinde başarı elde ettiğini belirtmektedir²³.

Hibrit savaş tanımında diğer grup uzmanlar ise hibrit savaşın sadece düzenli ve düzensiz birliklerin ortak veya koordineli hareketini kapsamadığını iddia ederler. Bu yaklaşıma göre hibrit savaş, taktiksel düzlemde yenilikçi yöntemler ile asimetrik ve terör metotlarının uygulanması ve devletin tüm unsurları ile savaşa girerek düşmanın askeri üstünlüğünü tamamen ortadan kaldırmasını kapsar. Bu tanım daha kapsamlı ve daha ayrıntılı olması sebebiyle içerisinde birçok karakteristik unsuru barındırmaktadır. Siber savaştan yenilikçi taktiklere, terör metotlarından özel kuvvetlerin savaş alanında kullanımına kadar birçok kriter belirlenmiş ve bu kriterler sayesinde hibrit savaşın tanımlanması ve tesbit edilmesi de kolaylaşmıştır.

Lawrence Freedman, "Ukraine and Art of Limited War" adlı makalesinde hibrit savaşı şu şekilde tanımlamıştır: "Hibrit savaş terörizmi, iç isyanı ve düzenli unsurların operasyonlarını ve istihbarat operasyonlarını da içeren geniş ölçekli operasyonların bütünüdür."²⁴ Peter Mansoor ise hibrit savaşı düzenli ve düzensiz unsurların ve devlet dışı aktörlerin dahil olduğu ve aynı amaç uğruna tutarlı bir strateji ile ortak hareket etmeleri²⁵ olarak tanımlamaktadır.

Taktiksel düzeyde hibrit savaş, tarihten günümüze kadar bir çok savaşta uygulanan ve günümüzde terörizmin yükselişi ile yaygınlaşan metotların kullanılması olarak görülmektedir. Yani bu açıdan bakıldığında hibrit savaş ne yeni bir konsepttir ne de özgün bir kısmı vardır.²⁶ Ancak Hammes'in de belirttiği gibi yeni savaş formları eskilerinden

---

²³ Frank G. Hoffman, "Conflict in the 21th century: The Rise of Hybrid Wars, **Potomac Institute for Policy Studies**, (December 2007), 36.

²⁴ Lawrence Freedman, "Ukraine and the Art of Limited War", **Survival**, Vol.56 (Kasım 2014), 11.

²⁵ Peter R. Mansoor, "Introduction: Hybrid Warfare in History" Williamson Murray and Peter R. Mansoor(Ed.), **Hybrid Warfare : Fighting Complex Opponents from the Ancient World to the Present** içinde, (1-17), New York: Cambridge University Press, 2012, 2-3.

²⁶ Bu fikri savunan bir çalışma için bkz: Nicu Popescu, "Hybrid tactics: neither new nor only Russian", **European Union Institute for Security Studies**, (January 2015).

bağımsız gelişmemektedir ve savaş düşüncesinde tam anlamıyla özgün bir yer elde edene kadar da evrim geçirmeye devam etmektedir.²⁷ Yine bu yaklaşıma göre tıpkı ateşli silahların kullanımı gibi nükleer silahlar veya insansız hava araçlarının (İHA) kullanımı savaş açısından devrim değil dönüşüm sağlayan gelişmelerdir. Bu gelişmeler ile eski strateji ve taktikleri temel alan ancak bazı noktalarda farklılaşan yeni bir savaş düşüncesi oluşmaktadır. Dördüncü nesil savaş ve terörizm çağının getirdiği yeniliklerin sonucu olarak da bu değişim hibrit savaş ile kendini göstermektedir. Bu açıdan hibrit savaş, dördüncü nesil savaş anlayışının üzerine kurulu olan ve bu yaklaşımı geliştirerek asimetrik savaş, yeni savaş gibi kavramlardan ayrılmaktadır.

Belirtildiği gibi hibrit taktikler tarihte her zaman kullanılan yöntemlerdir. Ancak hibrit savaş konu edildiğinde yeni ve benzersiz olan, bu yöntemlerin stratejik düzeye çıkması ve bu bakış açısıyla doktrinler oluşmasıdır. Terörizm ile hibrit savaş veya asimetrik savaş arasında, kullanılan taktikler ve yöntemler açısından bakıldığında hiçbir fark görülemezken stratejik düzeyde hibrit metotların bir düzenli ordu tarafından kullanılması ve düzensiz birliklerle koordineli hareket edilmesi tamamen benzersiz bir olguya işaret etmektedir. Yani taktiklerin ve yöntemlerin eski olması, doktrin getirdiği yenilikler sayesinde önemsiz kalmakta ve eski taktikler farklı bir anlam kazanmaktadır. Ayrıca Lind'in dördüncü jenerasyon için de vurguladığı gibi önemli olan nasıl savaşıldığı değil kimin (düzenli ve düzensiz unsurlar) ne için (ortak stratejik hedef için doktrin doğrultusunda) savaştığıdır.²⁸ Kısaca söylemek gerekirse hibrit savaş özgün ve benzersiz yapılan kullanılan taktikler değil bu taktiklerin koordineli ve belirli bir siyasi hedef uğruna bir doktrin ekseninde kullanılmasıdır.

---

²⁷ Friedman, s.192.

²⁸ William S. Lind, "Understanding Fourth Generation War", *Antiwar.com*, January 15, 2004, <https://original.antiwar.com/lind/2004/01/15/understanding-fourth-generation-war/> (8 Aralık 2018).

Tablo 2

Bazı Savaş Konseptleri ile Hibrit Savaşın Benzerlikleri Farklılıkları²⁹

Konsept	Hibrit savaş ile benzer yönler	Hibrit savaştan farklı yönleri
Topyekün Savaş	Ekonomik hedefleri yıpratmaya yönelmesi ve ekonomik kapasitenin kullanımı	Asimetrik ve geleneksel olmayan taktiklerin kısıtlı kullanımı
Asimetrik Savaş	Terörizmin ve geleneksel güçlerin ve taktiklerin kullanımı İstihbarat savaşı kritik	Konvansiyonel kuvvetlerin kullanılmaması Ekonomik kapasitenin kullanılmaması
Dördüncü Nesil Savaş	Politik, ekonomik ve askeri kapasitenin birleşimi Konvansiyonel ve konvansiyonel olmayan taktiklerin kullanımı	Sivil ve ekonomik hedeflere odaklanma Düzenli ve düzensiz birlikler tam entegre değil
Sınırsız savaş	Politik, ekonomik ve askeri kapasitenin birleşimi Konvansiyonel ve konvansiyonel olmayan taktiklerin kullanımı	Aşırı geniş ve sınırsız savaş alanı Gelecekte tüm diğer savaş tiplerinin yerine geçeceği bazı düşünürler tarafından iddia ediliyor

²⁹ Joseph Dvorak, "Complexity in Modern War: Examining Hybrid War and Future US Security Challenges **Yüksek Lisans Tezi**, ""Yayınlanmamış Yüksek Lisans-Doktora Tezi", The Graduate College of Missouri State University, 2016, s. 21.

Hibrit savaşın devlet dışı aktörler ve hatta devletler tarafından kullanışılığı önemli bir gündem maddesi olarak durmaktadır. Yani bir silahlı örgüt veya ordu neden kendini hibrit savaşa adapte etmelidir veya eder?

Öncelikle literatürde hibrit savaşı tanımlarken özellikle savaşın maliyetinden ve düşmanın askeri gücünden kaçınma vurgusu yapılmaktadır. Bu da hibrit savaşı uygulayacak aktörün karşısında kendisinden daha güçlü bir devlet olduğuna işaret etmektedir. Güç dengesinin düşman lehine olduğu bu durumda zayıf aktörün (devlet veya devlet dışı aktör olabilir) politik hedeflerini gerçekleştirebilmesi için yapacağı geleneksel hamleler ağır maliyetlere sebep olacaktır. Bu yüzden zayıf aktör hibrit yöntemleri kullanarak ve kendisini de bu anlayışa adapte ederek kendisinden güçlü olan düşmanla gireceği konvansiyonel ve direkt bir mücadeleden kaçınmış olur. Yani hibrit savaş, zayıf tarafa da savaşta bir şans verecek taktiksel ve doktrinel esnekliğe sahiptir ve aktörler bu esnekliği hedefleri doğrultusunda kullanmak istemektedirler.

Ayrıca hibrit savaş, iki ana sebepten dolayı önlem alınması ve karşı saldırıda bulunulması oldukça zor bir savaş türüdür. İlk olarak hibrit savaş uygulayan aktöre karşı saldırıda bulunmak oldukça zordur, çünkü hibrit savaşın doğası gereği düzenli ve büyük ordulara ihtiyaç duyulmaz. Bu yüzden hibrit savaş metotlarına maruz kaldığımızı tesbit etmiş olsanız dahi karşılık verebileceğiniz bir düşman bulamayabilirsiniz. 11 Eylül saldırısından sadece 26 gün sonra Afganistan'da El Kaide ve küresel teröre karşı operasyona başlayan ABD, bir düzenli ordu ile meskun mahal operasyonlarında ve karşısında net bir düşman bulamadan Afganistan'da ciddi kayıplar vermiştir.

İkinci sebep ise devletler arasında çalışan caydırıcılık teorisi hibrit tehditlere karşı etkisiz kalmaktadır. Binlerce nükleer başlığa sahip olmanın veya binlerce iyi eğitilmiş tam teçhizatlı askeri savaş sahasına indirmenin hibrit tehdidi caydırma konusunda hiçbir etkisi yoktur.

Bunların yanında hibrit savaşın taktiksel düzeyde kullanımı ise devlet dışı aktörler açısından görece kolaydır. Terör yöntemlerini kullanmak, gerilla taktikleri ile düşmana kayıp verdirmek veya DEAŞ'ın yaptığı gibi herhangi bir kamyon veya sivil bir insansız

hava aracı ile düşmana zarar vermek terör örgütleri veya devlet dışı aktörler için oldukça kolaydır.³⁰

Son olarak, merkezi sisteme sahip bir düzenli ordu için hibrit savaşa hem taktiksel hem de stratejik düzeyde adapte olmak oldukça zordur. Taktiksel düzeyde ordu, küçük ve mobilize gruplara bölünmüş durumda olmadığı için hibrit savaşın gerektirdiği hızlı ve etkili operasyonları yapabilecek kapasiteye sahip değildir. Ayrıca bir düzenli ordu için terör veya asimetrik yöntemler kullanmanın hem etik açıdan hem de uygulama becerisi açısından ciddi sorunları bulunmaktadır. Bir düzenli ordu içerisinde hibrit savaş uygulamaya en yakın ve yatkın birim olarak Özel Kuvvetler gelmektedir. Meskun mahal eğitimleri ve terörle mücadeleye yönelik tecrübeleri sayesinde hibrit metoda uyum sağlayabilirler.

Stratejik açıdan bir devletin hibrit savaşa adapte olması hem ordu yapılanmasında hem de ülke dış politikasında ciddi kırılmaları beraberinde getirecek ciddiyette bir süreçtir. Çağın gerekliliklerini yakalama noktasında siber savaş, istihbari faaliyetler, meskun mahal tecrübesi gibi konulara yönelik eğitimler ve ordu yapısındaki reformlarla ülkelerin hibrit savaşa adapte olma noktasında belirli gelişmeler gösterebileceği iddia edilebilir. Tüm bunlara rağmen stratejik olarak hibrit savaşa uygun bir savunma doktrini ve dış politika vizyonu ortaya koyul(a)madığı sürece bu adaptasyon çabalarının başarılı olma şansı çok düşüktür.

Sonuç olarak hibrit savaş, dördüncü nesil savaşın doğal bir devamı ve birçok noktada geliştirilmiş bir çeşidi olsa da kendine özgü birçok özelliği içerisinde barındırmaktadır. Hibrit savaşın başarı ile uygulanabilmesi için gereken şartlar olarak, düzenli ordunun hibrite adaptesi, düzensiz unsurların koordinasyonu, asimetrik ve meskun mahal yöntemlerinin bilinmesi, siber savaş ve istihbarat operasyonlarında gelişim, özel kuvvetlerin hibrit savaşa uygun kullanımı, özel askeri şirketlerin düzenli birliklerin yanında yer alması ve savaş taktiklerinde yeniliklere uyum gibi başlıklar incelenerek hibrit savaş kullanımını incelenebilir.

---

³⁰ Shirin Jaafari, "ISIS has detailed instructions for carrying out truck attacks. They're pretty horrifying." *Pri.org*, April 12, 2017, <https://www.pri.org/stories/2017-04-12/isis-has-detailed-instructions-carrying-out-truck-attacks-theyre-pretty> (8 Aralık 2018). Ve Serkan Balkan, "DEAŞ'ın İHA Stratejisi", **SETA**, İstanbul: SETA Yayınları, 2017.

BÖLÜM 2: RUS SAVAŞ DÜŞÜNCESİ VE GERASIMOV DOKTRİNİ

Bu bölümde kavramsal çerçevesi verilen hibrit savaşın Rus stratejik düşüncesinde kendisine nasıl yer bulduğu sorusu cevaplanacaktır. Bunun için öncelikle Soğuk Savaş'ın hemen sonrasında Rus ordu modernizasyonu çabaları açıklanacaktır. Ordudaki reform ve modernizasyon çabalarının, yaşanan siyasi ve askeri krizler sonrası nasıl şekil aldığı ortaya konulduktan sonra ise bu askeri krizlerden elde edilen tecrübeler belirtilecektir. Bu tecrübeler ışığında şekillenen modernizasyon çabalarının ise hibrit savaş kavramı ile kesişme noktası olarak görülen Gerasimov Doktrini açıklanacaktır. Bölümün sonunda ise modernize edilmiş ve hibrit savaş ekseninde yeniden şekillendirilmiş Rus ordusunun Ukrayna krizindeki performansı üzerine değerlendirmelerde bulunulacaktır.

2.1 Rus Savaş Algısı ve Soğuk Savaş Sonrası Rus Ordusunun Durumu

Soğuk Savaş'tan yenilgi ile çıkan Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği (SSCB), rejim değişikliği ile Rusya Federasyonu'na dönüşmüştür. Savaş sonrası Rusya'nın dış politikadaki en önemli gündem maddeleri tekrar bir süper güç olmak ve batıdan gelen tehditlere karşı kendini savunmaktır. İç politikada ise en kritik nokta federasyonun dağılmasını engellemek ve yeni devleti yeni güç kapasitesine göre dizayn etmektir. Bu dizayn çabası siyasi, ekonomik ve askeri alanlarda reform yapılmasını zorunlu kılmaktadır.

Dış politikadaki tehdit algılamaları ise yakın komşulardaki iç karışıklıklar ile NATO'nun genişlemesi olarak tanımlanabilir. Yeni rejimin öncelikli hedefi de eski Sovyet coğrafyalarında kurulan devletlerin Batı nüfuzuna girmesini engellemek ve doğal yayılma alanı olarak gördüğü bu bölgeleri kendi güç çeperi içerisinde tutmaktır. Bu ülkeler Rusya için hem Batıya karşı bir tampon işlevi görürken hem de askeri, siyasi ve ekonomik ilişkiler kurabileceği potansiyel müttefik ülkelerdir. Ancak NATO'nun genişleme dalgaları ile Rusya kendini yeni bir tür çevreleme stratejisi baskısı altında hissetmiş ve varlığının devamı için yayılmacı ve saldırgan bir karaktere bürünmüştür. Ancak bu hedefleri gerçekleştirmek ve bu politikaları uygulayabilmek için gereken ekonomik, siyasi ve en önemlisi askeri kapasiteye sahip olup olmadığı önemli etkenlerdir.

Soğuk Savaş sonrası Rus ordusu, yeni rejimin içerisinde bulunduğu ekonomik durum sebebiyle finanse edilemeyen ve teknik ve düzen açısından da oldukça hantal bir yapıdadır. Bu hantal yapısına rağmen stratejik ve taktiksel düzeyde nükleer kapasiteye sahip bir güç olan Rusya, yeni güç projeksiyonu çerçevesinde ordusunu yeniden dizayn etme zorunluluğu hissetmiştir. Ortaya çıkışından günümüze kadar devam eden bir mesele olan ordunun modernizasyonu ve onun devlet tarafından finanse edilmesi sorunu, SSCB dönemi askeri tecrübesi, yeni rejimin güç kapasitesi ve teorik düzeyde savaş düşüncesindeki değişimler ekseninde gelişmiştir.

Stratejinin önemli noktalarından olan kapasiteye uygun hedefler veya hedeflere uygun kapasitelerin inşa edilmesi meselesi ışığında Rus ordusuna baktığımızda görünen, Soğuk Savaş'tan yenilgiyle çıkmış bir devletin askeri olarak yenilmemiş bir ordusunun, yeni rejimin dünya görüşü ve gücü çerçevesinde yeniden yapılandırılma zorunluluğudur. Bu açıdan bakıldığında Sovyet ordusu, yeni Rus devletinin taşıyamayacağı bir yük olarak bulunmasının yanı sıra, yeni rejimin uluslararası ilişkilerdeki yeni güç konumu sebebiyle de gereksiz bir lüks olarak durmaktadır. Bunun yanı sıra, teknik ve ideolojik olarak da SSCB'nin bir parçası olarak şekillenen ordunun olduğu gibi devam etmesi de yeni rejim açısından gerçekçi değildir.

1990'ların başındaki bu durum tek bir noktayı işaret etmekteydi. Rus ordusu ciddi bir modernizasyondan geçmeli ve bu sayede yeni rejimin askeri, siyasi, ekonomik ve ideolojik karakteristiği ekseninde yeniden yapılandırılmalıydı. Ancak bu noktada da devlet, ne ordu modernizasyonu için gerekli olan siyasi iradeye, ne de ekonomik olarak bunu finanse edebilecek şartlara sahipti. Bu sebeple ilk yıllarında Rusya Federasyonu'nun askeri harcamaları, Sovyetler Birliği'nin son yıllarına göre ciddi bir düşüş yaşamıştır. SIPRI verilerine göre 1990'da 190 milyar dolar olan SSCB askeri bütçesi, Rusya Federasyonu'nda 1992 yılında 40 milyar dolara düşmüştür.³¹

---

³¹ SIPRI, Data for all countries from 1988–2017 in constant (2016) USD, 2018, https://www.sipri.org/sites/default/files/1_Data%20for%20all%20countries%20from%201988%E2%80%932017%20in%20constant%20%282016%29%20USD.pdf (17.11.2018), s. 6.

2.2 Birinci Çeçen Savaşı

Rus ordusunun modernizasyon ve yeniden yapılandırma ihtiyacını görmek için Birinci Çeçen Savaşı'na bakmak yeterli olacaktır. 1994'te başlayan savaş tahmin edilenden çok daha büyük asker ve sivil kayıplarla sonuçlanmıştır.³² Savaşta en az 30 bin Çeçen sivilin öldüğü tahmin edilmekle birlikte Rus ordusu da 4 binden fazla kayıp vermiştir.³³

Çeçenistan'ın bağımsızlık girişimini engellemek amacıyla bölgeyi ablukaya alan ve askeri operasyona girişen Rus ordusu, karşısında düzensiz ancak savaşıma hazır bir güç bulmuştur.³⁴ Ancak bu düzensiz Çeçen güçleri başarılı bir gerilla savaşı yürüterek Rusya için maliyeti ciddi şekilde artırmıştır. Öyle ki Rusya için savaşın maliyeti 5,5 milyar doları aşmıştır.³⁵ İçinde bulunduğu tüm sıkıntılara rağmen kendisinden çok daha zayıf bir orduya (hatta Çeçenistan tarafında düzenli bir ordudan bahsetmek bile zordur) karşı 2 yılda verilen 4 bin kayıp ordunun savaş kapasitesinin yetersizliği konusunda önemli bir kanıttı. Bu askeri ve ekonomik kayıplar da Rusya'nın savaşı bitirmek için Çeçen tarafı kadar istekli olması ve masaya oturmasını sağlamıştır.

Verilen kayıplara rağmen Rus ordusu Grozni'yi kontrol altına alabilmiş ve aslında savaşı kazanan taraf olmuştur. Ancak yine de Birinci Çeçen Savaşı Rusya için galibiyetle gelen hezimet olmuştur. Ekonomik açıdan çok büyük bir maliyet üreten savaş bir de bunun üstüne Çeçenistan'ın özerk olmasını engelleyemeyerek savaşın en büyük hedeflerinden birini gerçekleştirilememiştir.

Askeri olarak da durum pek farklı değildir. Karşısında düzensiz birlikler bulunan ve gerilla taktiklerine maruz kalan Rus ordusu özellikle yediği baskınlar ve şehir içindeki bombalamalar ile önemli kayıplar vermiştir. Kayıp o kadar aşikardır ki, 1996'da Grozni Çeçen milisler tarafından Rus ordusunun elinden alınmıştır.³⁶ Rus ordusu ise bu gerilla taktiklerine karşı çaresiz kalmış ve şehri havadan bombalayarak cevap vermiştir. Yani Rus ordusu terörle mücadele, meskûn mahal savaşı veya gerilla taktikleriyle

---

³² Kris D. Beasley, "Russian Military Reform From Perestroika To Putin: Implications For U.S. Policy", **Air Force Fellows Air University**, Alabama: Air University, 2004, s.26.

³³ Emil Pain, "From the First Chechen War Towards the Second", **The Brown Journal of World Affairs**, Vol. 8, No. 1 (Kış/Bahar 2001), s. 7.

³⁴ Mark Galeotti, **The Modern Russian Army 1992–2016**, New York: Bloomsbury Publishing, 2017, s. 7.

³⁵ Pain, s. 7.

³⁶ Galeotti, s. 13.

mücadeledeki eksikliğini yüksek ateş gücünü kullanarak kapatmaya çalışmıştır. Askeri terminolojide “scorched earth (yanmış toprak)” taktiği olarak geçen yaklaşım doğrultusunda Grozni, Rus hava kuvvetleri tarafından yerle bir edilmiştir. Rusya tarafından başarı hanesine yazılabilecek belki de tek şey olan bu taktik, daha sonra Suriye iç savaşında da Halep kuşatmasında kullanılacaktır.³⁷

Rus ordusu, Birinci Çeçen Savaşındaki tüm eksiklerine ve başarısızlıklarına rağmen önemli tecrübeler de elde etmiştir. İlk olarak ordunun genel bir reforma olan ihtiyacı net bir şekilde kanıtlanmıştır. Ayrıca sadece Rus ordusunun değil tüm düzenli orduların zayıf karnı olarak görülebilecek gerilla savaşı ve terör taktikleriyle mücadele konusunda da bir yaklaşım değişikliğinin şart olduğu görülmüştür. Timothy Thomas’a göre Rus ordusu savaştan, “gerilla savaşı ile mücadele, şehirde binalardaki el yapımı patlayıcı tuzaklarının ve mayın tespiti, kendisine yakın Çeçen grupları keşif faaliyetleri için kullanma ve olayların Rus bakış açısı ile kamuoyuna yansıtılması amacıyla enformasyon merkezi kurulması”³⁸ gibi önemli tecrübeler edinerek çıkmıştır. Gerilla savaşı ve terör metotlarının ateş gücü yüksek düzenli ordular karşısındaki başarısı acı tecrübe ile anlaşılmalı ve yapılması planlanan reform ve modernizasyon hamlesine yön verecek bir etki yaratmıştır.

Bu savaşın getirdiği tecrübeler ışığında yapılması planlanan askeri reformun önündeki en büyük engellerden biri ise 1998 ekonomik krizi olmuştur. Uzak Doğu ülkelerinin yanı sıra Rusya’yı da derinden etkileyen kriz sonrası Rus askeri harcamaları 1998’de 13 milyar dolar olarak düşmüştür.³⁹ Bir önceki yıl 23 milyar dolar olan bütçenin bu dramatik düşüşü de ilk olarak yapılması planlanan reform ve modernizasyon projelerinin rafa kalkmasına sebep olmuştur. Aksayan reform çabaları, 2000 yılında Yeltsin’in yerine devlet başkanlığına gelen Vladimir Putin ile tekrar ciddi bir ivme kazanmıştır. Galeotti’nin de vurguladığı gibi

“... seçilmiş bir başkan olarak 2000’de Putin Moskova’nın tüm Rusya Federasyonu üzerindeki kontrolünü ve ülkenin dünya üzerinde durduğu yeri

---

³⁷ **The Economist**, Grozny Rules in Aleppo, 1 Ekim 2016, <https://www.economist.com/leaders/2016/10/01/grozny-rules-in-aleppo>. (17.11.2018)

³⁸ Timothy Thomas, Russian Tactical Lessons learned fighting Chechen Separatists, **The Journal of Slavic Military Studies**, Volume 18, Sayı 4, (2005), s. 732.

³⁹ SIPRI, s. 13.

tekrar sağlamlaştıracak tedbir programları çıkarmıştır. Ülkenin varlığının son garantisi, Rus dirilişinin bir sembolü ve bölgesel hegemoniyi elde etmek için bir enstrüman olarak askeri güç, onun ülke için sahip olduğu vizyonda önemli bir yer tutuyordu.”⁴⁰

2.3 İkinci Çeçen Savaşı

Yeni yönetimin karşılaştığı ilk askeri sorun da yine Çeçen bölgesinden geldi. Özerk Çeçen bölgesinin Dağıstan’a saldırması sonrası Putin’in verdiği emirle 50 binden fazla Rus askeri Çeçenistan’ı işgale girişti. Ancak bu kez ilkinden farklı olarak Rus ordusu taktiksel hatalarından ders almış göründü. Özellikle ordunun bilinçli olarak yavaş ilerlemesi ve gerilla gruplarıyla sıcak temastan kaçınarak şehir merkezlerinin kontrolünü önceleyen taktiği başarıya ulaştı. Ek olarak Grozni alınırken kara ordusu şehre doğrudan girmeyip şehri kuşatırken hava kuvvetleri ise şehri bombalayarak düşmanın savaşa iradesini kırmaya çalışmıştı. Böylece Çeçen savaşçıların teslim olması veya dağlara çekilmesi beklendi. Bu da şehir içi çatışmaları ve dolayısıyla verilecek kayıpları azalttı.

İkinci Çeçen Savaşının Rusya için en büyük tecrübesi, askeri kapasiteye uygun stratejilerin başarıya ulaşabileceğinin görülmesi ve siyasi iradenin kararlı duruşunun başarıyı doğrudan etkileyebileceğidir. Çeçen savaşçılara ve grupların lider kadrolarına yapılan suikastler ile direniş zayıfladı ve silahlı gruplar şehir merkezlerinden dağlara çekildi. Ayrıca bu Rus karşıtı Çeçen gruplar radikalleşerek bağımsız bir Çeçenistan hayalinden, Kafkas bölgesini de içine alan geniş bir İslam devleti kurma idealine geçiş yaptılar.⁴¹

Ayrıca Bettina Renz’in vurguladığı gibi “hedefe kilitlenen güdümlü bombaların kullanımını Grozni’de sivil kayıpları azaltırken görece daha iyi komuta sistemi ve daha iyi ekipmanların kullanılması ile de Rus askeri kayıpları düşmüştür”⁴².

---

⁴⁰ Galeotti, s. 15.

⁴¹ Second Chechnya War- 1999-2006, (t.y), <https://www.globalsecurity.org/military/world/war/chechnya2.htm> (17.11.2018)

⁴² Bettina Renz, Russian Military Capabilities after 20 Years of Reform, **Global Politics and Strategy**, Vol. 56, No. 3, (2014), s.67.

Bu savaş Rusya için başarılı bir operasyon olsa da insani yönden ciddi bir başarısızlık olarak adlandırılmalıdır. Özellikle Grozni'nin havadan bombalanması ile sivil kayıplar umursanmadan şehir yerle bir edilmiştir. Bu noktada uluslararası kamuoyunun Rusya'ya tepkisiz kalması ise Rusya'nın bu konuda ek bir maliyet veya cezalandırmaya maruz kalmamasına sebep olmuştur. Rusya'nın yaptıklarının cezasız kalması ise bu yöntemin Rusya tarafından tekrar kullanılması konusunda caydırılmamış olmasına yol açmıştır. Yani bu durumun Rusya için uluslararası kamuoyunda ek bir maliyet üretmemesi, Rusya'nın Suriye'de de benzer bir uygulamada bulunmasının önünü açtığını söylemek uç bir yorum olmayacaktır.

İkinci Çeçen Savaşı Rusya için askeri ve siyasi olarak açık bir zafer olmuştur. Böylece Putin 1990'larda başlayan krizi bitirmek ve Rusya'yı yeniden büyük bir devlet yapmak için ne gerekiyorsa yapabilecek bir lider olduğunu kanıtlamıştır.⁴³ Bu da Putin'e arzu ettiği siyasi reformların yanında askeri modernizasyon için de gereken politik güçü sağlamıştır. Bu politik güç de planlanan reformlara kaynak bulma konusunda yönetimi oldukça rahatlatmıştır. Bu doğrultuda Putin, ordu içerisinde "eski kafalı" olarak nitelendirilebilecek askeri personellerin yerine orduda modernizasyon vizyonunu paylaşan sivilleri getirme fırsatı yakalamıştır. Böylece Sovyetler'den kalan ordunun gerçek anlamıyla Rusya Federasyonu ordusu olmasının ve yeni rejimin karakteristiğine bürünmesinin yolu açılmış oldu. Ayrıca bu sayede, ordunun ihtiyaç duyduğu reformlar yapılarak modern dünyanın ve değişen savaş düşüncesinin gerekliliklerinin yapılması hedefleniyordu.

Bu amaçla yapılan en önemli hamle ise 2001 yılında Sergei Ivanov'un Rus Savunma Bakanlığı'na atanması olmuştur. Rusya'nın ilk sivil savunma bakanı olarak Ivanov'un en radikal hamlesi ise ordunun personel sayısının azaltılması ile gerçekleşmiştir. Eylül 2001'de Putin'in açıkladığı plana göre mevcut ordu personelinin sayısı 365.000 kişi dolayında azaltılacaktı.⁴⁴

Beasley'e göre Putin'in ordu reformlarını gerçekleştirebilme ve başarıya ulaştırmasının sebepleri 4 maddede açıklanabilir.

---

⁴³ Galeotti, s. 18.

⁴⁴ Beasley, s. 45.

1) Putin, yanlış bir plana sahip olsa bile sadece tartışmak yerine uygulamaya koyma konusunda oldukça başarılıydı, çünkü Rusya'yı yeniden kurmak için askeri reform hayati öneme sahipti.

2) Öncekilerin aksine Putin, reform planını generallerin elinden alarak tamamen güvendiği ve desteklediği birine teslim etmiştir.

3) Yüksek rütbeli subaylar, ordudan atılan meslektaşları sayesinde anladılar ki Putin ile tartışabilirsiniz, ancak açık veya gizli şekilde ayak bağı olamazsınız.

4) Belki de en önemlisi, Putin'in büyük şansı iktidara geldiğinde Rusya'nın ekonomik gerilemesi durmuştu.⁴⁵

Tüm bu siyasi ve ekonomik şartların sonucu olarak Putin döneminde, Rusya devletinin askeri harcamaları ilk kez artış göstermiştir. 1999'da krizin etkisiyle 15 milyar dolara kadar düşen harcamalar 2001'de 22 milyara, 2005'te ise 30 milyar dolara kadar çıkmıştır.⁴⁶

Askeri harcamalar artmasına rağmen bu dönemde amaç ordunun askeri personel anlamında büyümesi değil, teknolojik kapasitenin geliştirilmesi ve modernizasyondur. Bunun sebebi de Birinci ve İkinci Çeçen savaşlarının tecrübeleri ışığında, yeni rejime daha uygun bir ordu yapısının kurulması ve belki de en önemlisi daha küçük birimlere ayrılarak hızlı hareket kapasitesi artmış bir ordu kurulma isteğidir. Bu yaklaşıma göre asıl olan ordunun personel sayısı veya nükleer kapasitesi değil personelin eğitim seviyesi, teknolojik imkanları ve hareket kabiliyeti gibi unsurlardır. Bu unsurların öne çıkışı ise Rusya'nın güvenlik algılamaları ekseninde şekillenmiştir. Asıl tehdidi NATO genişlemesi ve bölgesel krizlerde düşük yoğunluklu çatışmalarda gören Rusya'nın, ordusunu da bu tehdide uygun olarak dizayn etmesi oldukça anlaşılabilir bir durumdur. Büyük bir nükleer güç ve konvansiyonel ateş gücüne sahip olunmasına rağmen asimetrik

---

⁴⁵ Beasley, s. 48.

⁴⁶ SIPRI, s. 13.

tehditlerin bu güç aygıtları tarafından caydırılmama sorunu da bu yeni reformlar ve modernizasyonlarla çözülmesi hedeflenenler arasındadır.

Kısaca özetlemek gerekirse Putin'in iktidara gelişi Rus ordu reformu ve modernizasyonu için dönüm noktası olmuştur. Ekonomik, siyasi ve askeri reformları gerçekleştirebilecek gücü eline geçiren Putin bu gücünü de devlet politikalarına uygun kurumların yeniden şekillendirilmesi için kullanmıştır. Askeri harcamalar yeni devlette ilk kez Putin döneminde artışa geçmiş, ordunun komuta kademesi ve ordudan sorumlu sivil yönetici kademesinde değişimler yaşanmıştır. Bunun sonucunda ise yumuşak tehditlere, bölgesel çatışmalara, terörizme ve organize suçlara karşı etkili olması için kurgulanmış bir ordu ortaya çıkmıştır. Yine de bu tehditler hiçbir zaman tek veya en önemli sorun olarak görülmemiş, askeri doktrin geleneksel tehditleri de göz önünde bulundurarak belirlenmeye devam etmiştir.⁴⁷

Renz'in vurguladığı geleneksel tehditlerden Rusya için en büyüğü ise genel olarak Batı ile savaş özel olarak ise NATO'nun yayılma stratejisi olmuştur. Soğuk Savaş sonrası genişleyen ve eski Sovyet ülkelerini de bünyesine katmaya başlayan NATO, Rusya için tıpkı Soğuk Savaş dönemindeki gibi bir çevreleme stratejisine maruz kaldığı algısını oluşturmuştur. Ayrıca birçok uzmana göre de Rusya'nın Soğuk Savaş sonrası daha agresif ve yayılmacı politikalar üretmesindeki asıl temel de bu tehdit algılaması olmuştur. Buna en net örnek olarak John Mearsheimer'ın Foreign Affairs'te kaleme aldığı yazısı gösterilebilir. Mearsheimer'a göre liberal hayallerle yapılan NATO genişlemesi Putin ve Rusya'yı provoke etmiştir.⁴⁸ Ukrayna krizinin sebebini bu şekilde açıklayan Mearsheimer yine aynı yazıda, Batının her seferinde Rusya'nın arka bahçesi olarak nitelendirilen bölgelere girmek için çabaladığını ve Rusya'nın stratejik çıkarlarını doğrudan hedef alan girişimlerde bulunduğunu belirtmiştir. Şener Aktürk ise Soğuk Savaş sonrası NATO genişlemesinin nedenlerini analiz ettiği makalesinde neorealist ve neoliberal teorinin bu genişlemeyi açıklanamayan ve irrasyonel bir hata olarak tanımladıklarını belirtir.⁴⁹ Genişlemenin irrasyonel olmasının sebebi ise Soğuk Savaş sonrası Rusya'nın artık Batı

---

⁴⁷ Renz, ss. 71-72.

⁴⁸ John J. Mearsheimer, "Why the Ukraine Crisis Is the West's Fault: The Liberal Delusions That Provoked Putin", **Foreign Affairs**, Vol. 93, (Eylül/Ekim 2014), s.77.

⁴⁹ Şener Aktürk, NATO Neden Genişledi? Uluslararası İlişkiler Kuramları Işığında NATO'nun Genişlemesi ve ABD-Rusya İç Siyaseti, **Uluslararası İlişkiler**, Vol. 9, No. 34, (Yaz 2012), s. 77.

ve ABD için ciddi ve sistemsal bir tehdit unsuru olmamasına rağmen yapılacak bu hamlenin Rusya'yı Birinci Dünya Savaşı sonrası Versay anlaşmasıyla kısıtlanmış Almanya'nın konumuna itmektedir.⁵⁰ Bu durumda Rusya'nın yapacağı ise varlığına ve en temel stratejik hedeflerine bir meydan okuma olarak gördüğü tehditlere karşı sert politikalar geliştirmek olacaktır.

2.4 Güney Osetya Savaşı

NATO genişlemesinin Rusya için büyük bir tehdit algılaması olduğunun en açık göstergesi de 2008 yılındaki Güney Osetya savaşıdır. Saakaşvili rejimini devirmek ve NATO genişlemesinin Gürcistan'ı da içine almasını engellemek amacıyla Rusya, Abhazya ve Güney Osetya'yı Gürcistan'dan ayırmak için askeri operasyona başlamıştır. 5 gün süren çatışmalar sonucunda Rusya tek taraflı bağımsızlıklarını ilan eden Abhazya ve Güney Osetya'yı tanımış ve Gürcistan'a karşı zafer elde etmiştir.

Kazanılan zaferin stratejik düzeydeki karşılığı ise Rusya'nın hemen her istediğini elde etmesi ile görülebilir. Saakaşvili hükümetini deviremese de Gürcistan'ın Batı ile ilişkilerine zarar vermeyi başarmıştır. Ayrıca 5 gün süren savaş NATO'nun önemli bir mağlubiyeti olarak ortaya çıkmıştır. NATO genişlemesi ile örgüte katılma görüşmeleri yapılan Gürcistan bu savaşta Rusya'ya karşı yalnız bırakılmış ve Rusya'nın eylemleri cevapsız kalmıştır. Böylece Rusya, eski Sovyet ülkeleri üzerindeki hakim konumunu güçlendirme adına önemli bir başarı elde etmiş ve özellikle NATO'ya katılmak isteyen diğer ülkelere karşı da gözdağı vermiştir.

Savaşın askeri ve teknik değerlendirilmesinde ise Rusya'nın hava desteği ile Gürcistan'a ağır kayıplar verdirdiği görülmektedir. Yine de 2000'lerin başından itibaren yapılan reformlara rağmen 2008 savaşı Rusya için tipik bir devletler arası savaş şeklinde geçmiştir. Yani yeni yöntem ve metotlar bu savaşta kullanılmamış, geleneksel modern savaşın unsuru olan devletler arası askeri mücadelede ateş gücü üzerinden planlanmıştır. Carolina Vendil Pallin ve Fredrik Westerlund'un makalelerinde belirttiği gibi, askeri hedefe ulaşmak için Rus askeri stratejisi, büyük kara gücünü hava ve deniz operasyonları

---

⁵⁰ John Lewis Gaddis, History, Grand Strategy and NATO Enlargement, *Survival*, Cilt 40, No 1, Bahar 1998, s.145–146 Aktaran: Şener Aktürk, NATO Neden Genişledi? Uluslararası İlişkiler Kuramları Işığında NATO'nun Genişlemesi ve ABD-Rusya İç Siyaseti, *Uluslararası İlişkiler*, Vol. 9, No. 34, (Yaz 2012), s. 77.

ile destekleyerek hızlı bir şekilde üstünlük sağladı, başka bir deyişle, savaş stratejisi Sovyet askeri düşüncesiyle tamamen aynı çizgideydi.⁵¹

Gürcistan krizi, Putin döneminde yapılan askeri reformların belirli bir düzeyde başarıya ulaştığını göstermiştir. Ancak bir diğer sorun olan teknolojik ve teknik yetersizliğin ise sürdüğü gözlemlenmiştir. Bu ise teknolojik alanda Batıya bağımlı olmanın getirdiği bir sorun olarak günümüzde de devam etmektedir. Margarete Klein'in de belirttiği gibi Rusya, insansız hava araçları (İHA) ve uydu görüntüleme teknolojilerindeki yetersizliği sebebiyle savaş alanında uçaklar ile gözlem ve keşif faaliyetlerinde bulunmak zorunda kalmıştır.⁵² Bunun sonucunda da 3 Rus uçağı Gürcistan güçleri tarafından düşürülmüştür.⁵³

Genel bir değerlendirme yapmak gerekirse Gürcistan savaşı, siyasi ve askeri sonuçları itibariyle Rusya politikalarını derinden etkileyen bir kriz olmuştur. Siyasi açıdan NATO'nun genişlemesine karşı ilk sert hamlede bulunulmuş ve Batının Gürcistan'ı yalnız bırakması ile stratejik hedefler hayata geçirilmiştir. Bunun yanı sıra askeri olarak ise doğru bir planlama ve operasyon neticesinde askeri başarı sağlanmıştır. Ordunun Çeçen savaşlarına göre daha eğitimli olması ve 2000'de başlayan reform çabalarının bu başarıdaki etkisi önemlidir. Çeçen savaşlarına kıyasla bu, eğitimli ve siber savaş ve diplomatik baskı ile de desteklenen askeri unsurların kullanılması sebebiyle planlı bir şekilde hayata geçirilmiş bir askeri harekattı. İki Çeçen savaşının aksine Rus silahlı kuvvetleri geleneksel askeri harp tekniklerine daha uygun bir düşmana karşı savaştı.⁵⁴

2008 Gürcistan Savaşı, bir başka ordu reformu ve modernizasyonuna sebep olmuştur. Özellikle kazanılan askeri ve siyasi zaferin verdiği güçle, halihazırda hedeflenen reform hareketleri hız kazanmıştır.

---

⁵¹ Carolina Vendil Pallin ve Fredrik Westerlund, Russia's war in Georgia: lessons and consequences, **Small Wars & Insurgencies**, Vol.20, No. 2, (2009), s. 403.

⁵² Margarete Klein, "Military implications of Georgia war: Russian Armed Forces in need of reform", *Caucasus Crisis: International Perceptions and Policy Implications for Germany and Europe*, ed. Hans-Henning Schroder. Berlin: SWP Research Paper, RP 9, November 2008, s. 14.

⁵³ Shaun Walker, "War is absurd, says Russian pilot shot down over Georgia", *Independent*, 16 Ağustos 2008, <https://www.independent.co.uk/news/world/europe/war-is-absurd-says-russian-pilot-shot-down-over-georgia-898991.html> (17.11.2018).

⁵⁴ Carolina Vendil Pallin ve Fredrik Westerlund, s. 401.

Yeni reform hareketinde tıpkı öncekiler gibi asker sayısını azaltırken askerin savaş kapasitesini artırmak temel hedeflerdendi. Ayrıca bu reform hareketinde ilk kez ordunun profesyonel bir yapıya geçmesi için hazırlıklar yapılmıştır. Ayrıca tümenden tugay sistemine geçerek küçük ve mobilize birliklerinin bütününden oluşan bir ordu hedeflenmiştir.⁵⁵

Tugaylardan oluşan birliklerin hareket kabiliyetinin yükselmesi bir taraftan da eğitim metotlarının değişmesini gerektirmiştir. Bu sayede de anlık karar verebilen ve inisiyatif alabilen daha profesyonel bir subay grubu oluşturulmak hedeflenmiştir. Böylece küçük terör gruplarına karşılık sayıca az olan ancak eski ordu gibi hantal olmayan askeri birlikler ile meskûn mahalde ve terörle mücadele operasyonlarında etkinlik artırılmaya çalışılmıştır.

Tüm bu reform ve modernizasyon çabası sonucunda hedeflenen, Sovyetler döneminden itibaren ordunun en kronik sorunlarından biri olarak görülen ordunun hantallığı ve hızlı reaksiyon gösterememe sorunu da çözülmüş olacaktır. Ayrıca bu küçük yapılanmalar, sadece hızlı tepki verecek savunma unsurları olarak değil, Sovyetlerin kendine adapte ettiği bir çeşit Blitzkrieg taktiğinin de yeniden ele alınmış halini, saldırı formasyonunun özü olarak oluşturulmuştur.⁵⁶

2008 yılında başlayan bu reform hareketi devam ederken 2012 yılında bir önceki bakan gibi sivil kökenli Sergei Şoygu Savunma Bakanlığı'na getirilmiştir.⁵⁷ Hemen ardından Şoygu kendi ekibini kurmaya başlamış ve Genelkurmay Başkanlığı'na da Valery Gerasimov getirilmiştir.

2.5 Gerasimov Doktrini ve Hibrit Savaş Konseptinin Yükselişi

Rus ulusal güvenlik yaklaşımı, Batı hakimiyeti ve tek kutupluluğu reddetmektedir. Ancak bu reddediş revizyonist veya agresif yayılcılıkla karıştırılmamalıdır. ABD'nin tek süper güç olarak davranması ve hem kendi hem de çevresindeki ülkelerin içişlerine

---

⁵⁵ Sputnik News, Reform of the Russian Armed Forces, 4 Aralık 2009, <https://sputniknews.com/infographics/20091204157098191/> (17.11.2018).

⁵⁶ Galeotti, s. 28.

⁵⁷ The Siberian News, Vladimir Putin appoints Siberian-born Sergei Shoigu as Russia's new defence minister, 6 Kasım 2012, <http://siberiantimes.com/other/others/news/vladimir-putin-appoints-siberian-born-sergei-shoigu-as-russias-new-defence-minister/> (17.11.2018).

karşısına karşı çıkan Rusya, yine de mevcut uluslararası sistemin devamı konusunda net bir tavra sahiptir. Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi (BMGK)'nin 5 daimî üyesinden biri olarak veto hakkı bulunan Rusya, aynı zamanda sahip olduğu zengin doğal kaynakları ile de uluslararası ilişkilerin önemli aktörlerinden biri olmaya devam etmektedir. Avrupa'nın Rusya'ya enerji bağımlılığı ve dünyanın hala petrol ve doğalgaz talebinin güçlü olması sebebiyle Rusya'nın piyasalar üzerinden elde ettiği güç de devam etmektedir. Bunların sonucu olarak Rusya statükocu ancak Batı hegemonyasını kabul etmeyen bir dış politika vizyonuna sahiptir. Çıkabilecek bölgesel ve uluslararası krizlerden dünya piyasalarının ve dolayısıyla petrol piyasasının da etkilenecek olmasının yanında, çatışma ve krizlerin üreteceği terör dalgası da Rusya'nın lehine çalışan bu durumun kazançlarını riske atacaktır. Tüm bunların doğrultusunda Rusya, istikrarı kendisine odak noktası yapmıştır.⁵⁸

Valery Gerasimov'u Rusya için önemli yapan ve kendi adıyla anılan bir doktrin oluşturan şey, savaşın değişen karakteri ve Rusya'nın bu değişen şartlarda kendini nasıl savunacağı üzerine olan düşünceleridir. 2013'te yazmış olduğu "Bilimin öngörü yapmadaki değeri: Yeni zorluklar savaş biçimlerini ve yöntemlerini yeniden düşünmeyi gerektiriyor" adlı makalesinde savaşa dair yaklaşımını ortaya koymuştur. Gerasimov'a göre artık savaş ile barış arasındaki netlik ve sınır kaybolmuştur.⁵⁹ Savaşlar artık ilan edilmiyor, ancak başladığında da alışlagelmiş kalıplarda ilerlemiyor diyen Gerasimov, Kuzey Afrika ve Ortadoğu'daki renkli devrim hareketlerinin de bu yeni savaşın birer örneklerini sergilediğini belirtmiştir.⁶⁰ Gerasimov'a göre bu savaş Batı tarafından uygulanmaktadır ve bununla başa çıkacak politikalar, stratejiler üretmek ve reformları hayata geçirmek için önce bu yeni tip savaşın doğası anlaşılmalıdır. Bunun için Gerasimov'un vurguladığı ilk nokta ise asimetrik eylemlerin yaygınlaştığıdır. Asimetrik eylemleri ise şu şekilde açıklamaktadır: "Özel harekât kuvvetlerinin kullanımı, hedef ülkelerdeki iç muhalefetin

---

⁵⁸ Hasan Basri Yalçın, **Ulusal Güvenlik Stratejisi: ABD- İngiltere- Fransa- Rusya – Çin**, İstanbul: SETA Yayınları, 2017, s. 169-170.

⁵⁹ Valery Gerasimov, "The Value of Science Is in the Foresight: New Challenges Demand Rethinking the Forms and Methods of Carrying out Combat Operations", "Voyenno-Promyshlennyy Kurier, 13 Şubat 2013, <http://vpk-news.ru/articles/14632> (17.11.2018)

⁶⁰ Gerasimov.

yerel bir cephe oluşturmak için kullanılması ve formları ve metotları sürekli gelişmekte olan enformasyonel etki kurmak”⁶¹

Makalenin ana fikri, 21. yüzyılda savaşın karakteristiğinin değiştiği ve mevcut askeri eğitiminin ve taktiksel metotlarının bu değişime ayak uydurması gerektiği üzerinedir. Afganistan ve Irak tecrübelerinin gösterdiği gibi terör yöntemleri ile mücadele, devletin tüm güç unsurlarını kullandığı bir strateji ile mümkündür.

Ayrıca makalenin belki de en ilginç noktası ise Batı ile Rusya karşılaştırması bölümüdür. “Biz diğerlerinin tecrübesini kopyalayıp o öncü ülkeleri takip etmemeliyiz, bunun yerine onları aşip lider konuma gelmeliyiz.”⁶² Bu cümle açıkça göstermektedir ki, Rusya için artık asıl hedef, teknik, teknolojik ve konvansiyonel düzeyde geride olduğu Batıyı, onların öngördüğü şekilde takip ederek geçmeye çalışmak olmamalıdır. Bunun yerine Rusya, kendi tecrübesi ve teknolojik ve bilimsel çalışmaları ile yeni alanlarda öncü ve lider olmalıdır.

Bu mantığın askeri ve stratejik düzeydeki yansıması ise şu şekilde olmaktadır. Sovyetler Birliği sonrası ne ekonomik ne de teknolojik olarak Batı ile yarışacak durumda olmayan Rusya, konvansiyonel veya nükleer ateş gücünde Batı ile yarışa girerek kaynaklarını tüketmek yerine ülkenin askeri, ekonomik, siyasi ve sosyal tüm unsurlarını belirli nüfuz bölgelerinde etkin olmak için kullanılmalıdır. Ayrıca, bu etkinliği ateş gücü üstünlüğü ile değil stratejik, taktiksel ve operasyonel düzeydeki üstünlüğü ile gerçekleştirmelidir.

Afganistan ve Irak tecrübelerinden kastedilen ise Batı savaş düşüncesinin ve mevcut düzenli ordu yapıları, taktikleri ve stratejilerinin konvansiyonel savaş dışındaki şartlarda yetersiz kaldığıdır. Bu yüzden örneğin ABD 2004’te Felluce’de düzensiz direnişçilere karşı büyük kayıplar vermiş ve ağır maliyetlerle gerçekleştirdiği operasyonun stratejik olarak hiçbir etkisi olmamıştır.⁶³ Rusya’nın temel amacı ise hibrit savaş konsepti ile düzenli ordunun konvansiyonel ateş gücünün yanına asimetrik kapasite ekleyerek hem Rusya’nın düzenli bir ordu olmasından kaynaklanan yetersizliği giderirken diğer taraftan

---

⁶¹ Gerasimov.

⁶² Gerasimov.

⁶³ James A. Warren, The Vicious Battle to Capture Fallujah in 2004 Was a Close Fought Nightmare, *The Daily Beast*, 16 Temmuz 2016, <https://www.thedailybeast.com/the-vicious-battle-to-capture-fallujah-in-2004-was-a-close-fought-nightmare> (17.11.2018)

da Batılı orduların bu zaaflarına karşı avantaj yakalayacak yeni bir askeri doktrine sahip olmaktadır.

Böylece kaynaklar daha verimli kullanılabilir, yeni savaş yaklaşımının gereklilikleri de yerine getirilirken konvansiyonel güçlere karşı asimetrik tehditler ile üstünlük kurulacaktır. Hibrit savaş ve Gerasimov Doktrini'nin temel mantığını da bu anlayış oluşturmaktadır. Bu asimetrik metotlar ise özel kuvvetlerin geleneksel yaklaşımdakinden daha yoğun kullanımı İHA'lar gibi robotik teknolojilerin savaş alanında daha fazla rol alması ve paramiliter ve yerel sivil direniş gruplarının örgütlenmesi ile operasyon icra edilen bölgede sosyolojik taban elde edilmesi şeklinde açıklanabilir.

Tüm bunlara rağmen Rus ordusunun bu yeni yapılanmasını hibrit olarak görmeyen ve Gerasimov Doktrini'ni sorgulayan uzmanlar da bulunmaktadır. Ruslan Pukhov, Rusya'nın Kırım ve Ukrayna'da uyguladıklarının geçtiğimiz on yıllarda da örnekleri bulunan düşük yoğunluklu çatışmalardan olduğunu iddia etmektedir.⁶⁴ Nicu Popescu da aynı şekilde, hibrit olarak adlandırılan taktiklerin ne yeni ne de Rusya'ya özgü olduğunu vurgulamıştır.⁶⁵

Michael Kaufman da kavramı eleştirirken her şeyi içine alan bu kavramın hiçbir şeyi açıklayamadığını ve ABD'nin Ukrayna'da gerçekten neler olduğunu anlamasını zorlaştırdığını savunmaktadır.⁶⁶ Kaufman'a göre ayrıca Avrupa üzerindeki Rus etkisi ve istikrarı bozma çabaları doğru olsa da hibrit savaş gibi bir kavram Avrupalıların her köşede paranoyakça Rus ajanı ve etkisi aramasına sebep olmaktadır.

Son olarak, Gerasimov Doktrini kavramını ilk kez kullanan Mark Galeotti de kavramı şık bir başlık bulmak için icat ettiğini ancak artık farklı anlamlarda ve her şeyi açıklamak için kullanıldığını belirtmiştir. Ayrıca bunun bir doktrin olmadığını, sadece Rusya'nın gelecek savaşlar için bir öngörüsü şeklinde görülmesi gerektiğini savunmaktadır.⁶⁷

⁶⁴ Ruslan Pukhov, Nothing 'Hybrid' About Russia's War in Ukraine, *The Moscow Times*, 27 Mayıs 2015, <https://themoscowtimes.com/articles/nothing-hybrid-about-russias-war-in-ukraine-46913> (17.11.2018)

⁶⁵ Nicu Popescu.

⁶⁶ Michael Kofman, Russian Hybrid Warfare And Other Dark Arts, *War On The Rocks*, 11 Mart 2016 <https://warontherocks.com/2016/03/russian-hybrid-warfare-and-other-dark-arts/> (17.11.2018)

⁶⁷ Mark Galeotti, The 'Gerasimov Doctrine' and Russian Non-Linear War, 6 Temmuz 2016, <https://inmoscowshadows.wordpress.com/2014/07/06/the-gerasimov-doctrine-and-russian-non-linear-war/> (17.11.2018)

Ancak tüm bu karşı çıkışlara rağmen hiçbir uzman kullanılan taktikleri reddetmemektedir. Sadece adlandırma veya Rusya için benzersiz ve ilk olma noktasında eleştiri getirmekte ve bu yüzden kavrama itiraz etmektedirler. Ayrıca hibrit savaş konsepti ve Gerasimov Doktrini bazı Batılı uzmanlar ve akademisyenler tarafından Rusya için gereken tüm olumsuzlukları içerisinde barındıran bir kavram olarak kullanılmaktadır. Ayrıca bu yaklaşıma göre vekalet savaşı yürüten, siber saldırıları organize eden veya toplumsal çatışmalar yaratma gibi ayıplar sadece Rusya'ya yüklenmektedir. Yine de bu kötü örneklerine rağmen, hibrit savaş yepyeni veya Rusya için taktiksel açıdan ele alındığında benzersiz olmasa da Rusya tarafından doktrinel düzeyde benimsenmiş, Ukrayna krizinde net bir şekilde, Suriye iç savaşında ise kısmen uygulanmıştır.

Robert Seely'nin hibrit savaş veya Gerasimov Doktrini kavramlarına karşı olanlara karşı getirdiği karşı argümana göre hibrit olarak tanımlansın veya tanımlanmasın, aleni veya örtülü bir şekilde yapılsın, direkt bir güç kullanımı olsun veya vekalet savaşı şeklinde olsun bu yöntemler Rusya'nın politik hedeflerini gerçekleştirmek için kullandığı metotlardır.⁶⁸ Ve bu haliyle bir stratejinin parçası olarak yer almaktadır.

Yine Seely'e göre Gerasimov Doktrini'nin geçmişteki geleneksel olmayan ve asimetrik savaşlardan farkı 3 maddede açıklanabilir.

Öncelikle Rusya'nın yeni doktrini eski asimetrik metotların uygulanmasından ibaret değildir. Örneğin geçmişteki propaganda faaliyetleri karşı tarafın algısını yönetmek üzerine olsa da Rus uygulamasında propaganda (veya yeni adıyla bilgi veya enformasyon savaşı) Rusça konuşan nüfus ve özellikle eski Sovyet coğrafyalarına yöneliktir.⁶⁹ Odağın Batıdan eski Sovyet ülkelerine kaymasının sebebi, bu ülkelerin hızla Batı etkisine girmeleri ve Rusya'nın Soğuk Savaş süresince bu ülkeler üzerinde bulunan hakimiyetinin gittikçe zayıflamasıdır.

İkincisi, hibrit savaşın bazı elementleri tamamen yenidir. Bu yeni unsurlar klasik asimetrik yöntemler arasında bulunmaz. Örneğin siber savaş, güncel teknolojik gelişmeler sonucu ortaya çıkan yepyeni bir alandır.

---

⁶⁸ Robert Seely, Defining Contemporary Russian Warfare, *The RUSI Journal*, Vol. 162, No. 1, (2017), s. 52.

⁶⁹ Robert Seely, s. 52.

Son olarak Rusya, Sovyetlerin aksine konvansiyonel ve geleneksel olmayan araçları kursuza yakın bir şekilde bir araya getirmeyi başarmıştır. Görünen o ki Rusya, daha önce başarılabilen, konvansiyonel ile geleneksel olmayan askeri stratejiler arasındaki doktrinel, entelektüel ve uygulama alanındaki uçurumun üstesinden gelmiştir.⁷⁰

Buna ek olarak Gerasimov Doktrini asimetrik savaşın veya hibrit taktiklerin ilk kullanımı olmasa da bir devletin stratejik düzeyde ilk kez benimsemesi, buna uygun bir doktrin oluşturması ve operasyonel ve taktiksel yapının da bu strateji ve doktrin ekseninde şekillendirilmesi ile tek örnek olması bakımından değerlidir.

Yani Amerikan ordusu asimetrik taktikler uygulayabilir, vekiller kullanabilir ancak tüm bunlara rağmen askeri doktrini ve stratejisi hala konvansiyonel seviyede ateş gücü üstünlüğüne, nükleer seviyede de caydırıcılığı tesis etmek üzerine kuruludur. Eğer Rusya da ABD gibi asimetrik savaş sadece taktiksel bir seçenek olarak değerlendirmiş olsaydı Ukrayna'da bir iç savaş durumu değil Rus işgali (asimetrik veya konvansiyonel yöntemlerle) görülmesi gerekirdi. Bu durumda ise Rusya, altından kalkamayacağı askeri, siyasi ve ekonomik bir maliyeti yüklenmiş olacaktır.

2.6. Ukrayna Krizi ve Kırım'ın İlhakı

Ukrayna krizi ve Kırım'ın ilhakı, önceki bölümlerde bahsi geçen Soğuk Savaş sonrası Rus ordusunda modernleşme sürecinin somut olarak sonuçlarının alındığı bir örnek olarak literatürde kendine yer bulmuştur. Provası Gürcistan'da yapılmış olan gayrinizami harp unsurlarının kullanımı, yerel ayrılıkçı grupların desteklenmesi ve siber savaş gibi tamamlayıcı faktörlerin bu sefer tamamen bir strateji olarak uygulanması açısından Ukrayna Krizi önceki savaşlardan farklı olarak değerlendirilmektedir. 2010 yılında başkan olan Yanukoviç'in Rus yanlısı bir politika izlemesi ve halkın hükümetten memnuniyetsizliği ile patlak veren sokak olayları krizin ilk adımı olarak karşımıza çıkmaktadır. Şubat 2014'e gelindiğinde ise binlerce hükümet karşıtı gösterici Kiev meydanlarını ve önemli kamu binalarını işgale kalkışmaya başlamış ve hatta birçok gösterici hayatını kaybetmiştir.⁷¹ Bu kaotik ortam sonrasında kriz, hükümete yönelik bir

⁷⁰ Robert Seely, s. 56.

⁷¹ **Haberler.com**, "Ukrayna'da Kamu Binalarının İşgali Devam Ediyor", 18 Nisan 2014, <https://www.haberler.com/ukrayna-da-kamu-binalarinin-ısgali-devam-ediyor-5926153-haberi/> (17.11.2018)

sivil darbe ve hükümet değişikliğine yol açacak kadar ilerlemiştir. Başkan Yanukoviç hakkında tutuklama kararı ve hükümet binalarının işgalinden sonra yeni mecliste ikinci bir dil olarak tanımlanmış olan Rusçanın yasaklanması bile gerçekleşmiştir. Bu karar daha sonra bozulmuş olsa da Rusça konuşulan bölgelerde çalkantılara sebep olmuştur. Bütün bu olayların devamında ayrılıkçı hareketler baş göstermiş ve Donbas bölgesindeki Luhansk ve Donetsk'te ayrı ayrı iki cumhuriyet ilan edilmiştir. Bir diğer kaotik bölge olan Kırım ise sürecin sonunda yapılan illegal referandum sonucunda Rusya tarafından ilhak edilmiştir. Her ne kadar Donbas bölgesi için de ilhak veya konvansiyonel bir Rus saldırı ihtimali başta beklenmiş olsa da bunların hiçbiri olmamış ve kriz sonu belirsiz bir şekilde devam etmiştir.

Hibrit savaşın bu krizler yumağındaki rolü hayati önem taşımaktadır. Çünkü Rusya, bütün bu kazanımları resmi olarak tek bir kurşun atmadan ve savaş ilan etmeden sağlamıştır. Önceki bölümlerde bahsi geçen geleneksel yöntemlerin aksine, Rusya'nın Ukrayna'ya yönelik uyguladığı strateji 3 farklı ve modern aşamadan oluşmaktadır. Birincisi hazırlık aşaması olarak tanımlanmaktadır. Bu aşamada, eğer bir devlet hibrit metotları kullanacaksa hedef olarak belirlenmiş ülke, bölge yahut bir oluşumun siyasi, ekonomik, sosyal ve altyapı hususundaki bütün eksiklikleri, zayıf yönleri ve fay hatlarının tespit edilmesi gerekmektedir. Rusya'nın Ukrayna'daki en büyük avantajı ortak tarihsel geçmiş olmuştur. Ukrayna yıllar boyunca adeta Rusların arka bahçesi konumunda olmuş ve bu sayede ülkenin siyasi elitleri, oligarkları ve medyası üzerinde Rus etkisi kaçınılmaz bir hal almıştır. Andras Rácz bu hazırlık aşamasında atılan adımları stratejik hazırlık, siyasi hazırlık ve operasyonel hazırlık olarak sınıflandırmıştır⁷². Buna göre, stratejik hazırlık hedef devletin yönetimindeki açıkların keşfini, silahlı kuvvetleri ve ekonomisinin iyi incelenmesini, yerel sivil toplum kuruluşları ve medya kanallarıyla yakın ilişkilerin kurulmasını gerektirmektedir. Siyasi hazırlık ise, merkezi otoriteye karşı memnuniyetsizliği körüklemek, yerel ayrılıkçı grupları desteklemek ve etnik, dini ve sosyal fay hatlarındaki tansiyonu tetiklemek, rüşvet yoluyla siyasileri, bürokratları veya yerel oligarkları kendine bağlamak ve son olarak yerel ölçekte suç dünyasıyla yakın ilişkiler içinde olmak gibi politikaları içermektedir. Son olarak operasyonel hazırlık ise koordineli bir şekilde siyasi baskı oluşturmayı, yanlış bilgi verme mekanizmalarının

---

⁷² András Rácz, "Russia's Hybrid War in Ukraine: Breaking the Enemy's Ability to Resist", **FIIA**, Helsinki: The Finnish Institute of International Affairs, 2015, s. 59.

devreye sokulması gibi daha çok manipülasyon araçlarının hazırlanması şeklinde açıklanabilecek adımları içermektedir.

İkinci aşama ise saldırı aşamasıdır. Bu andan itibaren hedefle ilgili birçok detaya hâkim olunmasından dolayı düğmeye basılır ve birden fazla dinamik tek merkezden yönetilir. Ukrayna krizinde, hazırlık aşamasından sonra hem Doğu Ukrayna’da hem de Kırım’da nereye bağlı olduğu belli olmayan, yüksek teknoloji ürünü teçhizatlara sahip, çeşitli bölgelerde hükümetin kolluk kuvvetleri ve askerlerine karşı barikatlar kuran, stratejik önemi olan askeri bölgelere saldırılarda bulunan iyi eğitilmiş “göstericiler” aniden görülmeye başlanmıştır. Sonrasında koordine bir şekilde, diğer bir adlandırmayla “green polite/little men” denen bu gruplar eliyle Kırım’da kamu binaları işgal edilmeye başlanmış, benzer gelişmeler Donbas’ta da yaşanmıştır. Hatta, Donbas’ta bu grupların liderliğinde ayrılıkçılar tarafından Donetsk ve Luhansk Halk Cumhuriyeti adıyla iki farklı devlet ilanı bile olmuştur.⁷³ Sivil giyimli ancak yine askerî açıdan iyi eğitilmiş görünen başka gruplar ise bu bölgelerdeki radyo ve televizyon binalarını ele geçirmeye başlamıştır⁷⁴. Bu sayede bölgedeki halkın doğrudan Rus haber kaynaklarından beslenmesi ve halka nüfuz etmeyi sağlayacak rıza üretimine destek olacak yayınların yaygınca izlenmesi mümkün kılınmıştır. Olası bir ani karşı saldırıya önlem olarak da Rusya caydırıcılık kozunu oynamıştır. Ukrayna sınırı boyunca binlerce askerin konuşlandırılması, Ukrayna’da merkezi hükümetin olası bir konvansiyonel Rus saldırısını provoke etmemek için hareketsiz kalmasına sebep olmuştur. Bir diğer avantajı ise Ukrayna’da karar vericilerin dikkatinin aynı anda hem Donbas’ta, hem Kırım’da hem de sınır boyunca hareketli olan Rus manevralarında olmasını sağlamıştır⁷⁵. Bu şekilde yapılan saldırılar çoğu kez tek bir mermi kullanmaya gerek kalmadan başarıyla gerçekleştirilmiştir. Çünkü merkezi hükümet kimi zaman Rusya’yı kışkırtmamak için kimi zamanda ise gerekli hamleyi yapacak iradeye sahip olmadığı için hareketsiz kalmıştır. Bunlara ek olarak, yerel ayrılıkçıların kalabalığın arasında sivil kıyafetlerle bulunmaları, özellikle kamu binalarına yapılan saldırıların kolluk kuvvetleri tarafından bertarafını zorlaştırmaktadır. Çünkü, kolluk kuvvetleri düşmanlarının kim olduğunu

---

⁷³ **Sputnik News**, “Donetsk Halk Cumhuriyeti, Ukrayna’nın ardıl devleti olan yeni bir ülke kurdu: Malorossiya”, 18 Temmuz 2017, <https://tr.sputniknews.com/dunya/201707181029328224-donetsk-halk-cumhuriyeti-ukrayna-ardil-devlet-malorossiya/> (17.11.2018)

⁷⁴ Rącz, s. 60.

⁷⁵ Rącz, s. 63.

tanımlamakta zorlanmış ve sivil kayıplara yol açmamak amacıyla müdahaleden kaçınmıştır. Bu noktada devreye giren “küçük yeşil adamlar (little green men)” yaptıkları eylemlerle bir Rus ordusu gibi çalışır duruma gelmişlerdir.⁷⁶

Tüm bunlar yaşanırken, Rusya'nın hibrit savaşın gereği olarak uyguladığı bir diğer politika ise inkâr ve reddetme politikasıdır. Krizin her aşamasında Rusya yaşanan olaylarla hiçbir ilgisi olmadığını tekrar edip Ukrayna'daki hükümetin karşısına muhatap olarak geçmemektedir. Bu şekilde hem uluslararası normlarda çatlak oluşturmuş hem de rakibi manipüle edebilmişlerdir. Çünkü, ilk kez bu şekilde hem koordineli hem de arkasında büyük bir güç olan halk hareketleriyle karşılaşmış acemi sayılabilecek bir hükümeti krizin çözümü için muhatapsız bırakmak onları yerel ayrılıkçı gruplarla görüşmeye itmiştir.⁷⁷ Bu durum bahsi geçen yerel ayrılıkçı grupların meşrulaşması ve hatta tanınmasını sağlamıştır. Böylelikle, Rusya hem Kırım'da hem de Donbas'ta alternatif güç merkezleri oluşturarak merkezi hükümetin o bölgelerdeki etkisini iyice kırmıştır.⁷⁸ Son olarak, güç merkezleri oluştuktan hemen sonra uluslararası hukuk normlarına tamamen ters düşecek şekilde kimi yerlerde silah zoruyla kimi yerlerde çeşitli sayım manipülasyonlarıyla referandumlar gerçekleştirilmiştir. Hiçbir demokratik dayanağı olmayan bu referandumlar oldu bittiye getirilerek Kırım'ın ilhakı gibi bir kazanımın elde edilmesi sağlanmıştır.

Son aşama ise stabilizasyon aşamasıdır. 15 Nisan 2014'te Ukrayna merkezi hükümeti tarafından yapılması kararlaştırılan anti terör operasyonları da genelde moral ve motivasyon eksikliği nedeniyle çoğu yerde yine tek kurşun atmadan rahatlıkla yerel ayrılıkçı gruplar tarafında bertaraf edilmiştir. Yer yer lokal başarılar söz konusu olsa da bu operasyonlar, Rusya'nın ana planını sekteye uğratacak seviyede değildir. Stabilizasyon aşaması bu doğrultuda 3 farklı bölümle sınıflandırılmıştır. İlk olarak, sürecin sonucu olarak siyasi stabilizasyon görülmektedir. Bu aşamada, referandum ile bir özerklik mi yoksa bağımsızlık ilanı mı yapılacağı iyi analiz edilip yoğun medya ve diplomasi desteğiyle karar verilir. Daha sonra hangi bölgelerin ilhak edileceği, hangi bölgelerin bırakılacağına karar verilir. Bu noktada Rusya Kırım'da geniş halk desteğini

---

⁷⁶ BBC, ““Little green men” or “Russian invaders”?”, 11 Mart 2014, <https://www.bbc.com/news/world-europe-26532154> (19.12.2018)

⁷⁷ Rác s. 69.

⁷⁸ Rác s. 62.

ve Karadeniz’de bulunan donanmanın verdiği güç ile ilhak etme sürecini başlatabilmiş ve muvaffak olmuştur.⁷⁹ Ancak, Kırım’ın aksine Donbas’ta yerel desteği zayıf olan Rusya, bu bölgede daha temkinli bir politika yürütmüştür. Bu nedenle, halk desteğinin güçlü olmadığı Donbas’ta bir ilhak kararı ile oluşabilecek yüksek maliyetten kaçınmıştır. Bu nedenle Rusya’nın Ukrayna’da kullandığı hibrit metotlar, hedefleri ve kazanımları dahi maliyet yüklenmekten kaçınmak yahut birilerinin üzerine atmak üzerine belirlenmektedir. Ayrıca iki devlet arasında Rusya lehine olan büyük güç farkı caydırıcılık üretmesi nedeniyle bir diğer önemli faktör olmuştur.⁸⁰

---

⁷⁹ **Forbes**, “One Year After Russia Annexed Crimea, Locals Prefer Moscow To Kiev”, 20 Mart 2015, <https://www.forbes.com/sites/kenrapoza/2015/03/20/one-year-after-russia-annexed-crimea-locals-prefer-moscow-to-kyev/#51964930510d> (19.12.2018)

⁸⁰Rác s. 74.

BÖLÜM 3: RUSYA’NIN SURİYE İÇ SAVAŞINDAKİ HİBRİT STRATEJİSİ

Bu bölümde Rusya’nın Suriye iç savaşına müdahil olma süreci anlatılacaktır. Krizde Rus politikası ise fırsat-tehdit ve müttefik-düşman algılamaları ile bölgesel aktörlerle ilişkiler üzerinden açıklanmaya çalışılacaktır. Ayrıca Rusya’nın askeri stratejisi ve taktiksel çabaları ortaya konulacak ve Rus askeri stratejisinin ne düzeyde hibrit savaş konsepti ekseninde şekillendiği açıklanacaktır.

3.1 Rusya’nın Suriye Stratejisi ve Politik Hedefler

Rusya ve Suriye Soğuk Savaş yıllarından bu yana yakın ilişkiler içinde olan iki ülke olarak görülmüştür. Ancak Suriye İç Savaşı’nda 2015 yılına kadar iki ülke sadece söylem düzeyinde aynı tarafta olmuşlar ve somut bir Rus müdahalesi görülmemiştir. Öyle ki bu tarihe kadar, Esad rejimi neredeyse Şam hariç topraklarının büyük çoğunluğunda hakimiyetini kaybetmiş ve DEAŞ ile muhalif gruplar her yerde rejim güçlerinin hiçbir şekilde caydıramayacağı bir güç haline gelmişlerdi. Rejim sahada sadece İran’ın ekonomik ve askeri desteğiyle ayakta kalmaya çalışsa da bu durum hem rejim hem de İran için sürdürülebilir bir durum olmaktan çıkmıştır. Krizin dönüm noktası olarak 2015 yılı itibariyle Tartus ve Lazkiye’ye Esad’ın daveti ile askeri üsler kurarak denkleme dahil olan Rusya adım adım çeşitli kazanımlar elde etmiş ve aynı zamanda bazı maliyetleri tek başına yüklenmek zorunda kalmıştır. Ancak yüklendiği maliyetlere rağmen artı hanesine çok daha ağır basan kazanımları eklemiştir.⁸¹ Tartus ve Lazkiye’deki üslerin geleceği açısından hayati önem taşıyan rejimin hayatta kalması ve hatta Fırat Nehri’nin Batısında kaybettiği bölgelerin büyük çoğunluğunda hakimiyeti yeniden sağlaması veya ABD tarafından bölgede kendisine denk bir aktör olarak görülmesi bu kazanımlardan sadece birkaçıdır.⁸² Bunlara ek olarak, Astana, Soçi ve Tahran zirveleriyle, Türkiye ve İran ile Suriye’nin geleceği konusunda ABD’nin olmadığı trilateral bir klasik diplomasi ağı oluşturarak hem ABD’yi masa dışında bırakmış hem de krize kendi çıkarları doğrultusunda yön verebilme imkânı bulmuştur. Bu kazanımları, Türkiye ve İran ile

---

⁸¹ Halit Gülşen, “Rusya’nın Suriye Müdahalesi: Kazanımlar, Kayıplar ve Riskler”, **Ortadoğu Analiz**, Cilt 9, Sayı 79, (2017), s. 30.

⁸² Kimberly Kagan ve Diğerleri, “Intelligence Estimate and Forecast: Syrian Theater”, **Institute for the Study of War**, (Eylül 2017), s. 16.

rejimin devamlılığı hususundaki tartışmaları bir kenara bırakarak, herkesin asgari müşterekte ve tabii ki kendisinin aslan payını alacağı anlaşma zeminini oluşturarak sağlamıştır. Özellikle Halep'i muhaliflerden temizleyebilmesi, aynı zamanda Türkiye'nin yaptığı Fırat Kalkanı ve Zeytin Dalı operasyonları ile DAESH ve ABD'nin doğrudan desteklediği PYD/YPG'nin Fırat'ın Batısında Menbiç bölgesi haricinde temizlenmesine karşı gelmemesi onu bölgenin en güçlü aktörü haline getirmiştir. Rusya'nın bu krizde aktif olarak geçirdiği üç yılda uyguladığı stratejinin ana hatlarından bahsederek başlanılan bu bölümde, Suriye'de patlak veren iç savaşın dönüm noktası olarak kabul edilebilecek 2015 yılı ile Rusya'nın denkleme dahil olması ve akabinde nasıl adım adım krizin en büyük iki aktöründen biri olmasına gittiği ve bunu yaparken kazanımları, yüklendiği maliyetler ve bölgedeki diğer aktörlerle olan ilişkileri incelenecektir.

3.2 Rusya'nın Suriye İç Savaşı'na Müdahil Olması

Bir devletin birçok devlet ve devlet dışı aktörün birbirleriyle güç mücadelesine girdiği ve birçok riski barındıran bir krize müdahil olmasını incelemek için bunun sebeplerinin neler olabileceğini incelemek, süreci değerlendirirken daha sağlıklı sonuçlar elde edilmesine yardımcı olur. Bu neden bu bölümde, Rusya'nın Suriye İç Savaşına müdahil olması, hibrit savaş ile ilişkilendirilerek anlatılacaktır.

Rusya'nın Putin döneminde gerek söylemleri gerekse uyguladığı politikalar ışığında takip ettiği tutarlı bir grand stratejisi olduğu birçok akademisyen tarafından iddia edilmektedir. Ana hatlarıyla bu strateji, ABD liderliğinde Batı'nın eski Sovyet bölgesinde etkinliğini kırmak Amerikan liderliğindeki uluslararası sistemi kendi lehine değiştirmek, askeri ve ekonomik olarak yeniden yapılanıp sağlam temeller üzerinde büyümek ve hatta Sovyet coğrafyasının dışında özellikle Ortadoğu, Pasifik ve Akdeniz'de gücünü arttırmak olarak özetlenebilir.⁸³ Bu amaçlar doğrultusunda, petrol fiyatlarında yaşanan negatif yönde dalgalanmalar ve Ukrayna krizi nedeniyle karşı karşıya kaldığı uluslararası yaptırımlara rağmen Rusya, uluslararası sistemde ABD'den doğan her boşluğu doldurma çabası içindedir. Uzak Doğu'da Çin'le girdiği ikili ilişkiler, Arktik bölgesinde askeri olarak varlığını arttırması, Ukrayna krizinde Kırım'ı ilhak ederek Karadeniz'de önemli bir üs elde etmesi veya Nordik-Baltık bölgesinin tamamen NATO'ya ve Avrupa Birliğine

---

⁸³ Kagan ve Diğerleri, s. 15.

angaje olmalarına rağmen bölgedeki askeri faaliyetlerini devam ettirmesi bu stratejinin bir çıktısı olarak değerlendirilebilir. Bütün bu adımların sonucusu ve belki de en önemlisi ise Suriye İç Savaşı'na askeri olarak müdahil olmasıyla Sovyetler Birliği döneminde dahi doğu blokuna katamadığı Akdeniz bölgesinde olan varlığını garanti altına almasıdır.

Rusya için Suriye'ye doğrudan bir askeri müdahalenin stratejik ve uluslararası ilişkiler bakımından kazandıracakları, Kofman ve Rojanski tarafından şöyle sıralanmıştır. ABD'nin Suriye'de rejim değişikliği çabası önlenerek, ABD'nin Rusya'ya uyguladığı politik baskı ve tecrit durumu kırılacak ve ABD'yi Rusya'yı kendi dengi olarak görmeye zorlayacak, Rusya'nın yakın çevresi dışında da uluslararası ilişkilerde ana aktörlerden olduğu kanıtlanmış olacaktır.⁸⁴

Suriye İç Savaşına bu açıdan bakıldığında, bölgenin hem Ortadoğu'da hem de Akdeniz'deki konumu Rusya için kendi hedeflerine ulaşmak doğrultusunda büyük bir fırsat olarak görülebilir. Ancak ABD'nin kriz süresince sadece "proxy" olarak tanımlanan vekiller üzerinde yürüttüğü politika ve doğrudan müdahale edip etmemek konusundaki belirsizliği, Rusya'nın da uzun süre müdahil olmasına bir engel teşkil ettiği gibi avantaj da doğurmuştur. Çünkü, Güney Osetya Savaşı ile sınanmış olan NATO ve ABD'nin Rusya'nın etki alanındaki angajmanı, Ukrayna Krizi'nde Kırım'ın Rusya tarafından ilhak edilebilmesiyle birlikte çok büyük kredi kaybına uğramış ve caydırıcılık açısından büyük zarara uğramıştır.⁸⁵ Bu sayede Rusya Suriye İç Savaşı'na da müdahil olmasında ABD tarafından ciddi bir maliyet üretecek karşılık gelmeyeceğini öngörebilmiştir. Böylelikle, yine ABD'nin tercihlerinden doğan boşluğu kullanarak kendisine önemli bir alan açmıştır. Bu andan itibaren bölgedeki güvenliğini sağlamak için Lazkiye ve Tartus'ta bulunan üsleriyle rejimin kaybettiği toprakları geri almasına İran ile iş birliği içinde yardım ederek, rejimin devamlılığını sağlamaya odaklanmıştır.

Rusya'yı 2011'de başlayan iç savaşa 2015'te doğrudan askeri müdahaleye zorlayan etkenler 3 temel maddede sıralanabilir; Rus müttefiki Esed rejiminin devamının riske

---

⁸⁴ Michael Kofman ve Matthew Rojansky, "What kind of Victory for Russia?", **Military Review Online Exclusive**, (Ocak 2018), s. 4.

⁸⁵ Hasan Basri Yalçın, "Obama Stratejisi ve Ortadoğu", **Akademik Ortadoğu**, Cilt: 9, Sayı: 2, 2015, s. 59.

girmesi, Ortadoğu ve Doğu Akdeniz'deki kazanımların elde tutulması zorunluluğu ve Libya tecrübesi.

2015 yılında Suriye'de genel tablo, Esed rejiminin büyük toprak kayıpları yaşadığı, muhaliflerin belirli bölgelerde egemenliklerini ve kontrollerini sağlamlaştırdığı, rejimin askeri kapasitesinin günden güne eridiği ve İran destekli milisler ve Hizbullah desteğine muhtaç kaldığı, DEAŞ'ın hem muhalifler hem de rejimin karşı koyamadığı bir güç olarak Suriye sahnesine girdiği ve buna karşılık olarak ABD'nin Suriye krizine müdahil olma konusundaki artan isteği şeklinde özetlenebilir. Bu konjunktürde DEAŞ'ın iç savaştaki dengeleri değiştirebilme kapasitesi ve muhaliflerin artık Şam'ın güvenliğini bile tehdit edebilecek kapasiteye ulaşması, Rusya'nın krize müdahil olmasını gerektiren ilk sebep olmuştur.

Rusya için Esed rejimi, tüm tarihsel müttefiklik ilişkilerinin ötesinde Lazkiye'deki askeri varlığı sebebiyle Ortadoğu ve Akdeniz'e açılan bir kapı işlevi görüyordu. ABD'nin zorlaması ile yaşanabilecek bir rejim değişikliği, Rusya'nın Ortadoğu'da ittifak ilişkileri kurabileceği en büyük aktörün sonunun gelmesi ve Rusya'nın bu ittifaktan elde edeceği tüm kazanımların sona ermesi demektir. Ancak bu noktada ortaya çıkmaktadır ki, Rusya için en temel hedef Esed rejiminin devamı değil, Lazkiye ve Tartus'daki askeri varlığı sayesinde Ortadoğu ve Doğu Akdeniz'de kalıcı bir varlık gösterebilmektir.⁸⁶

Rusya'yı Suriye krizine doğrudan bir askeri müdahaleye zorlayan üçüncü gelişme ise Libya tecrübesidir. Arap İsyanları'nın yansıması olarak Libya'da çıkan olaylar sonrası oluşan kaotik durumda, özellikle ABD ve Fransa önderliğinde Libya'ya yapılan müdahale, Kaddafi'nin hava gücünü sıfırlayarak ayaklanmalara müdahale etme imkanını elinden almış, bu ise rejim değişikliğine sebep olmuştur.⁸⁷ İlk olarak uçuşa yasak bölge oluşturma gibi girişimlerle başlayan müdahale, rejim güçlerinin bombalanması noktasına kadar gitmiş ve Rusya müttefik bir rejimi kaybetmiştir.⁸⁸ Bu askeri müdahale ile Rusya, Libya krizinde bir aktör olma özelliğini tamamen kaybetmiştir. Kaddafi'nin düştüğü

---

⁸⁶ Keith Johnson, "Putin's Mediterranean Power Play in Syria", **Foreign Policy**, 2 Ekim 2015, <https://foreignpolicy.com/2015/10/02/putins-mediterranean-power-play-in-syria-navy-tartus-fleet/> (23 Kasım 2018).

⁸⁷ Micah Zenko, "The Big Lie About the Libyan War", **Foreign Policy**, 22 Mart 2016, <https://foreignpolicy.com/2016/03/22/libya-and-the-myth-of-humanitarian-intervention/> (23 Kasım 2018).

⁸⁸ Paul Iddon, "Russia is Getting Payback for NATO's War in Libya", **War is Boring**, 9 Ekim 2015, <https://warisboring.com/russia-is-getting-payback-for-natos-war-in-libya/> (23 Kasım 2018).

durumu ve Batının rejim değişikliği amacıyla yaptığı müdahaleyi gören Rusya ise, bu tecrübeden hareketle Suriye ve bölgedeki çıkarlarını korumak amacıyla Suriye krizine askeri olarak müdahil olmuştur.

3.3 Rusya İçin Suriye’de Fırsatlar ve Tehditler

Rusya için Suriye krizinin getirdiği birçok yeni fırsat ve ciddi tehditler mevcuttur. İlk olarak Rusya’nın stratejik hedeflerini açıklamak gerekirse Rusya, Suriye krizine müdahil olarak Batı ve ABD ile olan mücadelesinde yeni bir cephe açma fırsatı elde etmiştir. Ukrayna krizi sonrası ABD’nin ekonomik yaptırımlarına maruz kalan ve batısında NATO’nun askeri tehdidini hisseden Rusya için Suriye, bu ülkelerle yeni bir karşılaşma alanı olarak ortaya çıkmıştır. Bu karşılaşma alanının Rusya için stratejik konumu ve Rusya’nın hali hazırda ülkedeki askeri varlığı da bu hamleyi kolaylaştıran etkenlerdendir.

Rusya için ikinci fırsat ise Ortadoğu’daki güç mücadelesine dahil olmaktır. Sovyetler Birliği döneminde Suriye ve Mısır’la kurduğu yakın ilişkinin Soğuk Savaş sonrası etkisini kaybetmesi ve Rusya’nın uluslararası sistemde gerileyen pozisyonu nedeniyle Ortadoğu siyasetinden çekildiği görülmektedir. Ancak Suriye krizi Rusya’ya Ortadoğu’ya tekrar girme ve Suriye üzerinden Ortadoğu meselelerinde bir söz hakkı elde etme şansı vermiştir.⁸⁹ Ortadoğu’daki güç mücadelesinin bir örneğinin yaşandığı Suriye krizinde kritik bir aktör olmak Rusya’ya İsrail, İran, Türkiye gibi bölgesel güçlerle farklı etkileşimlere girme kanalları açmıştır.

Suriye krizine müdahil olmanın Rusya için yarattığı bir diğer fırsat ise bölgedeki askeri varlığını artırabilme şansıdır. Böylece Rusya, üslerinin güvenliği amacıyla konuşlandıracağı hava savunma sistemleri sayesinde bölgede bir A2-AD (anti access-area denial, geçişe kapatma ve alan hakimiyeti) oluşturacaktır. Bu da Rusya’nın Suriye hava sahasını kontrol etmesinin yolunu açacak ve hem Rusya’ya hem de rejime karşı gelebilecek saldırıları engelleyebilecek bir caydırıcılık unsuru oluşturacaktır.

---

⁸⁹ **Washington Post**, “In the Middle East, Russia is back”, 5 Aralık 2018, https://www.washingtonpost.com/world/in-the-middle-east-russia-is-back/2018/12/04/e899df30-aaf1-11e8-9a7d-cd30504ff902_story.html?utm_term=.7bc9eeb5519b (19.12.2018)

Tüm bu fırsatların yanı sıra, Suriye'ye müdahil olmanın yol açtığı riskler ise oldukça ciddidir. Öncelikle Rusya'nın rejim yanında savaşa müdahil olması, on yıllar sürebilecek bir iç savaşın tarafı olması ve istediği an bölgeden çekilememesi sorununu doğurma riskini barındırmaktadır. Savaşın içine çekilen ve rejimin devamını sağlama alan Rusya'nın denklemden çıkması durumunda rejimin tekrar 2015 öncesi duruma düşme ihtimali, Rusya'nın aslında müdahalede bulunurken bir çıkış stratejisinin olmamasının önemli kanıtlarındandır.

Ayrıca, birçok bölgesel ve küresel aktörün ve terör gruplarının sahada varlık gösterdiği bir krize müdahil olmak askeri açıdan zorunlu angajmanlara girmek gibi istenmeyen sonuçlar da doğurma riskini barındırmaktadır. NATO üyesi Türkiye ile askeri arenada karşı karşıya gelmek ve muhtemel bir çatışmanın bölgesel bir savaşa hatta NATO üyelerinin de katılımıyla küresel bir askeri mücadeleye dönüşme riski bulunmaktadır. 2015 yılında Türkiye ile Rusya arasında yaşanan uçak krizi buna açık bir örnek teşkil etmektedir.⁹⁰ Bunun yanı sıra DEAŞ ve El Kaide gibi grupların, Rusya'nın Suriye'deki askeri operasyonlarına misilleme olarak Rus topraklarında gerçekleştirmeleri muhtemel terör eylemleri de Rusya için önemli bir güvenlik açığı doğurmaktaydı.

Son olarak, 2008 reformları sürerken Rus ordusunun savaş kapasitesinin tartışmalı olması, böyle büyük çapta bir krizde nasıl performans göstereceğini belirsiz kılmaktaydı. Rusya için bu açıdan müdahalenin sınırlı kalması oldukça önemlidir. Çünkü asimetrik tehditlerle mücadelede, eski hantal ordu yapısının ve düzenli ordu mantığının ne kadar başarılı olacağı bir muammadır. Gerasimov Doktrini'nin ne düzeyde uygulanıp uygulanamayacağı ve başarısını da ordunun göstereceği bu esneklik ve asimetrik tehditler karşısındaki performansı gösterecekti.

3.4 Kazanımlar ve Muhtemel Maliyetler

Suriye İç Savaşı gibi çok büyük ölçekli bir uluslararası krize müdahil olmanın kendi içinde getirdiği kazanımlar ve muhakkak maliyetler olacaktır. Tarih boyunca savaşlara ve kriz bölgelerine bakıldığında, genelde iki farklı devletin, devlet dışı aktörlerin ya da

---

⁹⁰ BBC, "Turkey's downing of Russian warplane - what we know", 1 Aralık 2015, <https://www.bbc.com/news/world-middle-east-34912581> (19.12.2018)

ittifakların olduğu görülür. Yani bağımsız değişken sayısı görece azdır. Ancak Suriye İç Savaşı onlarca farklı silahlı muhalif gruba, yine birçok etnik ve dini referans alan terör örgütüne ve aynı zamanda küresel ve bölgesel birçok devletin güç mücadelesine ev sahipliği yapmaktadır. Bu da tahmin edilmesi zor çok fazla bağımsız değişkene işaret etmektedir. Bu sebeple Rusya kriz boyunca birçok tehdit unsuruyla karşılaşmış, bazıları çeşitli maliyetler oluşturmuş ancak aynı zamanda da uyguladığı stratejiyle çok ciddi kazanımlar da elde etmiştir.

İlk olarak ele alınacak olan askeri kazanımlarına bakıldığında, Rusya bölgede askeri varlığını ciddi oranda genişletmiştir. Hatta Sovyetler döneminde dahi Akdeniz’de elde edemediği kadar güçlenmiştir. Bunu yaparken ilk olarak, Tartus’ta 1977’den bu yana var olan küçük çaplı donanma üssünün kapasitesini arttırarak stratejik bir önem kazandırmıştır. Ayrıca, kira bile ödemedi ve personeline diplomatik dokunulmazlık hakkı sağlamak şartıyla Esad rejimiyle üzerinde anlaşığı Hmeymim’de kurulan üs sayesinde bölgedeki hava hakimiyetini de konuşlandırdığı uçaklarla sağlamlaştırmıştır. Bu anlaşmanın bir diğer kazanımı olan diplomatik dokunulmazlık sayesinde de Rus askerlerinin sınırda herhangi bir engel olmaksızın bölgeye girişi mümkün kılınmış oldu.⁹¹ Rusya’nın bölgedeki askeri varlığının boyutunun daha iyi anlaşılması için üslere konuşlandırılmış olan silah sistemlerini incelemek gerekmektedir.

Türkiye ile arasında geçen Uçak Krizi ile bir uçağını ve içindeki personeli kaybeden Rusya olayın hemen akabinde bölgeye “anti Access and Area Denial (A2-AD)” olarak bilinen geçişe kapatma ve alan hakimiyeti uygulamasını devreye soktu. Böylelikle de facto olarak kendi bölgesinde uçuşa yasak bölge oluşturmuş oldu. Bu amaçla bölgeye konuşlandırılan S-300 ve S-400 hava savunma sistemleri ile etki alanını oldukça genişletmiş oldu. Öyle ki uçak kriziyle kopma noktasına gelen ilişkilere rağmen Türkiye ve Rusya ilişkileri, Rusya’nın genişlettiği askeri varlığı sonrasında Türkiye tarafından bölgede Rusya’nın önemli bir aktör olduğunun anlaşılmasıyla normalleşmiş ve hatta iş birliği noktasına kadar gelmiştir. Yine bu duruma önemli bir örnek olarak, İsrail Suriye hava sahasında yapacağı operasyonlar için yine Rusya ile eşgüdümlü hareket etmek durumunda kalmıştır. Yani Rusya’nın hava savunma sistemi bölgede askeri olarak

---

⁹¹ Gülşen, s. 30.

varlığının kabul görmesinde çok önemli rol oynamıştır. Bunlara ek olarak, Hazar Denizi ve Akdeniz’de pozisyon alan donanmaya da uzun menzilli ve nükleer kapasitesi olan Kalibr füzelerinin konuşlandırılmasıyla, denizaltı ve su üstü gemileri Suriye’deki hedeflere angaje olabildi. Yine bir diğer nükleer özellikli SS-26 İskender füzeleri ile Suriye’de ABD’yi de dengeleme yoluna gitmiştir. Suriye’deki askeri varlığının meşru zeminini anti terör operasyonlarıyla kurmaya çalışan Rusya’nın asıl hedeflerinden birinin ABD’yi sınırlandırmak olduğu da bu silah sistemleri ile anlaşılmaktadır. Çünkü bu ölçekte silahların terörle mücadelede yeri olmadığı malumdur.⁹²

Bölgede bulunan tahmini 4.000 civarı askeri personeli ve sayısız silah sistemiyle pozisyonunu kuvvetlendiren Rusya için bir diğer askeri avantaj ise bölgeyi kendi silahlı kuvvetlerinin eğitimi için adeta bir test sahası olarak görmesidir. Kontrol ettiği alanın hava savunma sistemleriyle korunuyor olması dolayısıyla hava kuvvetlerinin burada her gün sayısız sorti yaptığı bilinmektedir. Ayrıca geliştirdikleri yeni silah sistemlerinin operasyonlarda ne ölçüde iş göreceği ya da başarılı olacağı burada doğrudan denenebilmektedir.⁹³

Sahada sağlanan bu caydırıcı askeri varlığın doğal olarak siyasi kazanımları beraberinde getireceği su götürmez bir gerçektir. İlk bölümde ele alındığı üzere Esad rejimi 2015 yılına gelindiğinde neredeyse savaşı kaybetme aşamasına gelmişti. Askeri ve ekonomik olarak sınırlı bir güç olan İran’a tamamen bağımlı hale gelen Esed için Rusya’nın bölgeye gelmesi adeta bütün denklemini değiştirmiştir. Rejimin Suriye genelinde girdiği hemen her mücadeleyi kaybetmesiyle neredeyse Şam dışında siyasi olarak nüfuz edebildiği yer sayısı oldukça azalmıştı. Her ne kadar Esed yönetiminin Rusya için hayati bir önemi olmasa da bölgedeki konumunu sağlamlaştırana kadar Rusya için bir meşruiyet kazanma aracı olarak Suriye’nin toprak bütünlüğü ve Rejimin devamlılığı önemli bir kozdur. Bu nedenle rejimin en azından ABD’nin angajman uygulamadığı bölgelerde kontrolünün sağlanması gerekmektedir. Bu doğrultuda krize müdahil olduğu ilk günden şu ana kadar Rusya’nın en büyük siyasi başarısı bu amacı neredeyse tamamen gerçekleştirmesidir. Özellikle Halep’in muhaliflerin elinden alınması ve sonrasında bölgenin Rus askeri

---

⁹² Genevieve Casagrande ve Kathleen Weinberger, “Putin’s Real Syria Agenda”, **Institute for the Study of War**, (Mart 2017), s. 2.

⁹³ Casagrande ve Weinberger, s. 3.

polisleri tarafından korunması hususunda karar alınması Rusya'nın siyasi olarak etki alanının oldukça genişlemesini sağlamıştır.⁹⁴ Üstelik bunu yaparken, rejimin değişmesi taraftarı olan Türkiye'yle bile işbirliği yapabilir hale gelmiştir. ABD'nin bölgede müttefiklerini bu kriz sırasında yalnız bıraktığı bir ortamda, Türkiye'ye kendi sınır güvenliğini sağlaması hususunda destek olarak hem DEAŞ'ın hem ABD uzantısı PYD/YPG'nin Fırat'ın batısından Menbiç bölgesi haricinde atılması sağlanmış hem de rejimin geleceği konusunda tamamen farklı bakış açısına sahip olduğu, uçak krizi ile ilişkilerinin büyük sarsıntıya uğradığı ve bir NATO üyesi olan Türkiye ile Suriye'nin geleceği hususunda işbirliği içinde hareket etme imkanı sağlamıştır. Bütün bu askeri ve siyasi kazanımlar sayesinde Rusya, Fırat'ın batısında en güçlü aktör konumuna gelmiştir. Son olarak Rusya Federasyonu'nun çok uluslu yapısında DEAŞ ve benzeri radikal gruplara yoğun destek Rusya'nın sınırları içinde güvenlik zafiyeti oluşturmaktadır. Ancak DEAŞ'ın bölgede güç kaybetmesi hatta çoğu yerde tasfiyesi ile bu tehditte bertaraf edilmiştir.⁹⁵

Rusya bütün bu kazanımların yanı sıra birçok maliyetle de yüzleşmek zorunda kalmıştır. Öncelikle krizin ekonomik boyutu yıllık yaklaşık 3 milyar dolardır. Ayrıca Ukrayna Krizi sebebiyle karşı karşıya kalınan yaptırımlar sebebiyle Rusya ekonomik sorunlar yaşamaktadır. Krizin ne kadar daha devam edeceğinin bilinmemesi ve alınan güçlü pozisyon nedeniyle ABD ile ilişkilerin düzelmemesi bu maliyetin artarak devam edeceğinin bir göstergesidir. Ayrıca yapılan operasyonlar sırasında özellikle ABD karşıtı tutumundan dolayı sempatik görüldüğü sünni Arap coğrafyasındaki popülaritesi de yapılan operasyonlarda yaşanan sivil ölümleri ve orantısız güç kullanımı nedeniyle oldukça yara almıştır. İran'ın krizdeki pozisyonu yine Rusya için maliyet üretmektedir. Hem İsrail hem de Türkiye ile çeşitli konularda çıkar çatışması yaşayan İran'ın desteklediği milis güçlerin Rusya ile ortak çalışıp aynı anda bölgede özellikle İsrail ve Türkiye için sorun teşkil ediyor olması Moskova'nın bu iki taraf arasında dengeleyici rolünü zorlaştırmaktadır.⁹⁶ Yine İdlib bölgesine sıkışmış olan çok sayıda muhalif gruptan HTŞ gibi bazılarının doğrudan Rusya tarafından tehdit olarak algılanması ve İran ile birlikte buraya operasyon düzenleme isteklerine karşın bölgenin Türkiye tarafından

---

⁹⁴ Gülşen, s.30.

⁹⁵ Gülşen, s. 31.

⁹⁶ Gülşen, s. 31.

kurulan gözlem noktaları ile çevrelenmiş olması birbirine ters düşen durumlardır. ABD'den bağımsız bir şekilde Suriye'nin geleceği hususunda Türkiye, İran ve Rusya'nın gösterdiği gayret göz önüne alınacak olursa bu durum bütün süreci tehlikeye atabilir ve Türkiye'nin yeniden ABD tarafına kaymasına sebep olabilir.⁹⁷ Son olarak Rusya'nın bölgede çok yoğun şekilde silahlanması yakın gelecekte ABD ve NATO ile başlayacak bir yarışa dönüşebilir. Bu durum halihazırda ekonomik olarak zor günlerden geçen Rusya'yı aynı Soğuk Savaş'ta olduğu gibi aşırı yayılma olarak da nitelendirilebilecek yüksek maliyetler sebebiyle öngördüğünden fazla maliyetlere sebebiyet verebilir.

3.5 Bölgesel Aktörlerle İlişkilere Etkisi

Önceki bölümlerde anlatıldığı üzere, Suriye İç Savaşı'nda Rusya'nın angaje olduğu Fırat'ın batısı olarak tanımlanan bölgede aktör olarak sayılabilecek üç ülke vardır. Bunlar İran, Türkiye ve İsrail olarak göze çarpmaktadır. 2015 yılına kadar rejimin askeri ve ekonomik olarak karşılamak zorunda olduğu maliyetleri tek başına üstlenen İran ve onun uzantısı Şii milisler ile Hizbullah, 2015 sonrasında Fırat'ın batısında kaybedilen toprakların bir kısmının alınmasıyla birlikte bu coğrafyada yerini sağlamlaştırmıştır. Ancak bölgedeki İran ve Hizbullah varlığı dolayısıyla normal şartlarda kriz konusunda keskin bir pozisyonu olmayan İsrail de denkleme dahil olmaktadır. İsrail tarafından Lübnan'da ve Golan tepelerinin İsrail sınırına yakın olan tarafında tehdit unsuru olarak görülen Hizbullah varlığını, Rusya ve İsrail'in ilişkileri açısından bir açmaz olarak görmek mümkündür. Bir diğer tarafta, bölgenin kuzey sınırlarında ise krizin ilk gününden itibaren rejimin karşısında pozisyon alan ve Zeytin Dalı ile Fırat Kalkanı operasyonları vasıtasıyla El-Bab ve Afrin'deki PYD-YPG ve DAEŞ varlığını temizleyen Türkiye vardır.

Bu üç ülke ile ilişkiler Suriye krizi dolayısıyla değişime uğrarken, özellikle hibrit savaş stratejisi sayesinde kazanılan başarılar da değişen ilişkilerin seyrini belirlemiştir. Yani Rusya, hibrit savaş stratejisi ile Suriye'de askeri bir zafer elde etmekle kalmamış, bölge ülkeleri ile ilişkilerinde de ciddi bir ilerleme sağlayabilmiştir.

---

⁹⁷ Kagan ve Diğerleri, s. 17.

3.5.1 Türkiye

Bir NATO üyesi ve uzun süredir Avrupa Birliği adaylık sürecinde olan bir devlet olarak Türkiye, krizin ilk gününden 2015 yılına kadar klasik müttefiklik ilişkisi içinde olduğu ABD ile aynı pozisyondan krize dahil olmuştur. ABD eksenli Suriye politikası çerçevesinde Türkiye, muhalif grupların eğit-donat projeleri ile desteklenmesi, yüksek rakamlara ulaşan göç dalgalarına karşı sınırdan uçuşa yasak bölge veya güvenli bölgelerin oluşturulması gibi planları uygulamak için çabalamıştır. Ancak, Rusya'nın krize müdahil olma sürecinin anlatıldığı bölümde söylendiği üzere tam bu noktada Amerika'nın krize yaklaşımındaki tutarsızlıklar Türkiye'nin de yalnız kalmasına sebep olmuştur. Örneğin Suriye'nin kuzeyine hiçbir zaman uçuşa yasak bölge oluşturulmamıştır, veya göç dalgalarının önüne geçebilmek için ABD hiçbir zaman inisiyatif alarak maliyetleri yüklenmemiştir. Henüz Rusya krize dahil olmadan önce neredeyse her cephede kayıp yaşayan rejim güçleri sınırlı İran desteğiyle ayakta kalmaya çalışırken, bu aşamada bile ABD maliyet riskini göze almamış ve bölgede krize tamamen ABD eksenli yaklaşan tek ülke olan Türkiye'yi İran ve rejim ile tek başına bırakmıştır. Bu sebeple yaklaşık 4 milyon mülteciye kapılarını açmak durumunda kalan Türkiye, bölgede bu maliyeti açık ara en çok yüklenen ülke olmuştur. Ayrıca rejimin kaybettiği bölgelerde özellikle Türkiye sınırına yakın bölgelerde kendine yer bulan DEAŞ ve PYD-YPG gibi terörist gruplar Türkiye'nin ulusal güvenliğine aktif bir şekilde tehdit oluşturmuştur. Öyle ki 2015 yılına gelindiğinde Türkiye'nin büyük şehirleri ve Güney Doğu bölgesinde yüzlerce kez bombalı saldırı yaşanmıştır.

Tam bu noktada denkleme dahil olan Rusya ise bölgede önemli bir aktör olduğunu diğer devletlere kabul ettirene kadar özellikle Türkiye'nin limitlerini zorlamıştır. Önceki bölümlerde anlatıldığı gibi Rusya'nın bölgede kendi çıkarlarını korumak amacıyla rejimin devamlılığını sağlama hedefi ile, Türkiye'nin rejim değişikliği hedefi tamamen ters düşmüştür. İki taraf arasında yaşanan Uçak Kriziyle birlikte ise ipler kopma noktasına gelmiştir. Bu aşamada iki ülke de belirli maliyetleri yüklenmek zorunda kalmış ve birbirlerinin krizin geleceği açısından önemli iki aktör olduklarını anlayarak gerilimi kademeli olarak azaltarak iş yapabilir hale gelmişlerdir. Rusya'nın krizin akabinde bölgede uçuşa yasak bölge oluşturması ile Türkiye açısından sınırın hemen diğer tarafında kendi ulusal güvenliğini tehdit eden terörist unsurlara yönelik hava destekli

operasyonlarla müdahale etme gerekliliği ve aynı zamanda Türkiye'nin muhalif gruplar üzerindeki etkisi, iki ülkenin ortak bir zeminde buluşmasını sağlamıştır. Aynı zamanda krizin ilk gününden itibaren hep karşı taraflarda yer alan İran ve Türkiye de yine Rusya'nın sınırlı hedefler ile küçük başarılar biriktirmeyi mümkün kılan yaklaşımı sayesinde çatışan çıkarlarını göz ardı edilebilmişlerdir. Bu doğrultuda başlatılan üçlü Astana, Soçi ve Tahran zirveleri üç ülkenin asgari müşterekte buluşabilmesini sağlamıştır. Türkiye açısından uzun dönem devam eden ABD eksenli Suriye politikası Rusya'nın dahliyle ilk kez değişmiş ve yine ilk kez Türkiye öncesinde Fırat Kalkanı ve sonrasında Afrin'e yönelik Zeytin Dalı Operasyonlarını yapabilecek imkanı bulmuştur. Bu operasyonlar sayesinde Suriye'nin Kuzeyinde hem bahsi geçen terörist unsurlar temizlenmiş hem de Rusya'nın Suriye stratejisinin önemli bir kısmını oluşturan selefi-cihadi muhalif grupların da Türkiye'nin garantörlüğünde İdlib'te sınırlandırılması mümkün olmuştur. Son olarak bu iş birliği ABD'yi masanın dışında bırakmış ve bu sayede hem İran'ın hem de Rusya'nın istediği üzere ABD'nin krizden en azından Fırat'ın batısında uzak olması sağlanmıştır. İki tarafın asgari müşterekte sınırlı hedefler ve küçük kazanımlar biriktirme yönünde iş birliğine gitmesinin temel sebebi iki ülkenin de savunmacı karakterde kendi güvenliklerini önceleyen adımlarda uzlaşması sayesinde olmuştur.

3.5.2 İran

Suriye'de kriz boyunca rejimin en büyük destekçisi konumunda olan İran, Ortadoğu'da etki alanını korumak ve hatta arttırmak için aldığı bu pozisyon ile rejimin ekonomik ve askeri olarak yükünü uzun süre tek başına yüklenmiştir. ABD ve İsrail varlığını bölgeden tamamen bertaraf etmeyi amaçlayan İran bu politika doğrultusunda uzun zamandır bölgede var olan Hizbullah ve diğer İran destekli Şii milisleri proksileri olarak kullanmıştır. Yani askeri olarak bölgede doğrudan var olmak yerine rejim güçlerine destek olarak ve proksilerle bu desteği güçlendirerek rejimin ayakta kalmasını sağlamaya çalışmıştır. Bunlara ek olarak, İsrail'i caydırmak amacıyla Golan Tepeleri ve Lübnan'da çeşitli silah sistemlerini ve Hizbullah'ı konuşlandırmıştır.⁹⁸ Krizin sonunda rejimin yıkılmaması ve yeni oluşacak ortamda aslan payını almayı hedefleyen İran için bütün bu

---

⁹⁸ Kagan ve Diğerleri, s. 21.

maliyetler ekonomik açıdan sürdürülebilir olmaktan çıkmıştır. Rusya'nın İran açısından önemi bu noktada gözükmemektedir. ABD'yi tek başına dengeleyemeyeceğinin farkında olan İran, Rusya'yı bu pozisyon için ideal bir aday olarak görmektedir. Hem uluslararası sistemdeki pozisyonu hem de askeri gücüyle İran'ı birçok maliyetten kurtarabileceğini bilmektedir.⁹⁹ Yani 2015'te Rusya'nın krize dahil olması İran açısından da olumlu bir gelişme olmuştur. İran'ın Rusya ile rejimin geleceği ve ABD karşısında alınan pozisyon sebebiyle çıkarlarının uyduğu pek çok nokta bulunmaktadır. Bu sebeple iş yapabilir konumda bulunan bu iki ülke işbirliği içinde 2015 sonrasında rejimin kaybettiği gücünü en azından Suriye'nin belirli kısımlarında yeniden kazanmasını sağlamışlardır. Yani krizin ilk gününden bugüne kadar İran'ın ulaşmak için çabaladığı hedefler Rus desteği sayesinde kısmen başarılmıştır.

Ancak bu işbirliği hiçbir zaman tam anlamıyla bir ittifak olarak değerlendirilmemelidir. Çünkü iki tarafın da halen birbirlerinin çıkarlarına ters düşme potansiyeli yüksek öncelikleri bulunmaktadır. Bu sebeple işbirliklerini olay olay "case by case" devam ettirmektedirler. Rusya'nın tam anlamıyla "Şii hilalini" yanına alarak bölgede mezhepçi bir politika izlemek gibi bir niyeti yoktur. Çünkü kendi topraklarında yaşayan 25 milyon Sünni yaşamaktadır.¹⁰⁰ Bu Sünni nüfus içerisinde de cihadi-selefi gruplara katılımlar bulunmaktadır. Rusya'nın İran çizgisinde bir politika izlemesi ile bu Sünni nüfusun cihadi-selefi gruplara yaklaşma ihtimali artacaktır.

Aynı zamanda Rusya'nın bölgedeki varlığının İsrail açısından bir tehdit olarak algılanmaması ve aralarında herhangi bir problem olmaması İran'ın çıkarlarına ters düşmektedir. İran'ın Hizbullah ve Şii milislerin İsrail sınırına ve Golan tepelerine yayılmasını daha kolay hale getirmek amacıyla Güney Suriye'ye gelecekte daha fazla angaje olacak olması, İsrail, Rusya ve İran üçgeninde sorunlara işaret etmektedir.

Son olarak İran krizin sonunda maliyetlerin aslan payını yüklenmişken kazanımlarında aslan payını almak istemesi, Rusya ile aralarında potansiyel bir gerilimin ilerde olabileceğini göstermektedir. Bu sebeplerden dolayı iki ülkenin tam anlamıyla bir ittifak

---

⁹⁹ Piotr Dutkiewicz ve Nikolay Kozhanov, "Civil War in Syria and The evolution of the Russian Iranian Relations," **Emirates Policy Center**, (Mayıs 2016), s 10.

¹⁰⁰ **Anadolu Ajansı**, "Muslim community in Russia '25 million' strong", 6 Mart 2018, <https://www.aa.com.tr/en/asia-pacific/muslim-community-in-russia-25-million-strong/1081608> (19 Aralık 2018)

halinde olması söz konusu değildir¹⁰¹. Ancak şu aşamada iki ülke arasındaki ilişkiye bakıldığında İran'ın Rus isteklerine gönülsüz rıza gösterdiği ve Rusya'nın çizdiği sınırların dışına çıkamadığı görülmektedir. Burada Rusya'nın İran'a göre daha güçlü bir aktör olması aslında İran'ı kısa vadede klasik bir "bandwagoner" devlet haline getirmiştir. Böylece İran, Rus dış politika vizyonu ve stratejisinin içerisinde önemli bir yer tutmakta ancak özgül ağırlığını ve görece bağımsız hareket etme kabiliyetini kaybetmektedir. Krizin başından bu yana çıkarlarının ters düştüğü Türkiye ile krizin geleceğiyle ilgili masaya oturabilmesi, sahada sürekli çatışma halinde olduğu muhalif grupların İdlib'deki varlığına ses çıkaramaması yine Rusya'nın bu iki ülke arasında dengeleyici rolünden kaynaklanmaktadır.

3.5.3 İsrail

Son olarak İsrail'in Rusya ile ilişkileri ise yukarıda İran ile olan ilişkilerle aynı konu başlıkları üzerinden devam etmektedir. İsrail açısından kurulduğu günden bu yana tehdit olaral görülen İran'ın bölgede yayılmacı politikası ve bunu yaparken Rusya ile işbirliği içinde hareket etmesi, Rusya-İsrail ilişkileri için kilit noktadır. Krizde ne rejim değişikliği hedefi ne de herhangi bir gruba desteği olan İsrail açısından kritik konu Hizbullah'ın yok edilmesidir. Bu amaçla Suriye topraklarında birçok kez hava operasyonları yapmışlardır. Vurulan Hizbullah hedeflerinin, Suriye'de Rusya ve İran'ın hedefleri doğrultusundaki önemi iki ülkenin ilişkilerinde sorun teşkil etmektedir. Özellikle Suriye'nin iç noktalarına kadar giderek yapılan bazı operasyonlar, bölgede konuşlandırılan S-300 hava savunma sistemlerinden dolayı sıcak temas ihtimalini ortaya çıkarmaktadır. Bir İsrail uçağının rejim tarafından S-300'ler ile düşürülmesiyle sonuçlanan son olaylarda iki ülke birbirlerini suçlamış ancak gerilimi tırmandırmamışlardır. Rusya burada hem İran'ı hem de İsrail'i kendi safında tutabilmek amacıyla orta yollar denemektedir. İsrail'e yapılan, sınırda 100 km derinliğe kadar Hizbullah varlığının olmayacağı ve hava operasyonlarına karşı çıkmamak gibi teklifler ne İsrail tarafını ne de İran'ı tatmin etmektedir.¹⁰² Ancak yine Fırat'ın doğusunda en güçlü aktör konumundan dolayı Rusya bu iki ülke arasında da

¹⁰¹ Dutkiewicz ve Nikolay Kozhanov, s. 13.

¹⁰² Lidia Averbukh ve Margarete Klein, "Russia-Israel Relationship Transformed by Syria Conflict", *SWP*, No. 37, (Eylül 2018), s. 6-7.

dengeleyici görevini üstlenmiştir. Bu nedenle aynı İran'da olduğu gibi, İsrail de daha azına razı olarak ilişkilerini ve Suriye politikasını devam ettirmektedir.

3.6 Rusya'nın Operasyonel ve Taktiksel Düzlemde Suriye Politikası ve Ukrayna Krizi ile Karşılaştırılması

Stratejik hedefleri ve bunu gerçekleştirmek için yöntemleri aktarılan Rusya'nın Suriye operasyonu özelindeki askeri hedefleri ve bu hedefleri başarma oranları ise oldukça önemli bir noktadır. Bu hedeflerin başarılmasında hibrit stratejinin yansıması olarak kullanılan taktikler de incelenmeye değerdir.

3.6.1 Siyasi Hedeflere Uygun bir Askeri Stratejinin Belirlenmesi

Rusya'nın Suriye'deki askeri operasyonlarında en temel amaç öncelikle Şam'ın güvenliğinin sağlanması olmuştur. Bu amacı gerçekleştirmek için askeri strateji belirlenmiş, bu stratejinin taktiksel düzleme yansıması ise şehrin muhaliflerden temizlenmesi ve karayollarının kullanıma açılması olmuştur. Bu amaçla Rus polis güçleri Şam'da da konuşlandırılmış ve Şam'a bağlanan otoyolların muhaliflerden temizlenmesi ve kullanıma açılmaları için karadan ve havadan operasyonlar yapılmıştır.¹⁰³ Şam'ın güvenliğinin temin edilmesi ile rejimin bekası sağlanmış, bu da Lazkiye ve Tartus'taki Rus varlığının da garantisi anlamına gelmiştir.

Şam ve Lazkiye gibi rejimin bekası için kritik şehirlerin güvenliğinin sağlanması sonrası Rusya'nın taktiksel düzeydeki hamlesi şehirler arası yolları kullanıma açmak olmuştur. Bunun temel sebebi, "kurtarılmış" şehirler arasında sivil ve ekonomik ulaşımın sağlanması ve daha da önemlisi askeri açıdan lojistik ikmal hatlarının kurulmasıdır. Böylece rejim ordusunun ve milis kuvvetlerin mobilize kapasitesi artırılarak birliklerin ülke içinde çatışma bölgelerine kaydırılmaları kolaylaştırılmıştır. Bunun yanında kara yolunun açılmasıyla ticaretin canlandırılması ve yıllarca abluka altında kalan şehirlerdeki

---

¹⁰³ Thierry Meyssan, "Russian Army in Damascus", **Voltaire Network**, 1 Mart 2018, <http://www.voltairenet.org/article199874.html> (23 Kasım 2018).

karaborsa zincirinin kırılması hedeflenmiştir.¹⁰⁴ Bunun başarılması ile de rejimin ekonomik kapasitesi tekrar tesis edilmiştir.

Rusya'nın bir başka taktiksel hamlesi ise muhaliflerin eline geçen bölgeler ve şehirlerde abluka altında kalan veya muhaliflerin eline geçmiş askeri üslerin kurtarılması olmuştur. Bunun için Hama, Humus, Palmira, Doğu Guta, Dera ve İdlib'de havadan yoğun bombardımanlar yapılmış ve askeri üslerin ele geçirilmesi amacıyla yapılacak kara operasyonları için zemin hazırlanmıştır.¹⁰⁵ Bu hedefin gerçekleştirilmesi için de hibrit taktikler kullanılmıştır. Bir taraftan havadan bombalamalar yapılırken diğer taraftan muhalif unsurlar ile anlaşma zemini aranarak bu bölgelerin tahliyesi için çabalanmıştır. Burada da görülebileceği gibi siyasi ve askeri hedefler entegre biçimde kurgulanmıştır.

Son olarak Rusya, Suriye iç savaşında siyasi süreçleri askeri hareketlerle bütünleştirerek askeri kazanımları politik güce dönüştürebilmiştir. Askeri alandaki başarıları sonucu rakiplerini ve düşmanlarını masaya oturmaya ikna etmesi ve özellikle “çatışmasızlık bölgeleri” fikri, Rusya'ya Suriye iç savaşında önemli kazanımlar sağlamıştır. Cenevre sürecinin karşılıklı imkansız talepler ve ABD'nin isteksiz tavrı nedeniyle bir türlü başarıya ulaşamamasını iyi değerlendiren Rusya, alternatif bir oluşum olarak İran ve Türkiye ile Astana sürecine başlamıştır.

Astana sürecinin Suriye iç savaşı açısından en önemli çıktısı ise çatışmasızlık bölgeleri anlaşması olmuştur. Mayıs 2017'deki dördüncü Astana zirvesinden çıkan karara göre üç ülke, dört adet çatışmasızlık bölgesi kurulmasını kararlaştırmıştı.¹⁰⁶ Muhaliflerin elindeki dört bölgeyi kapsayan çatışmasızlık bölgeleri anlaşması, kağıt üzerinde muhalifler ile rejim arasındaki çatışmaları bitirmeyi amaçlasa da özünde Rusya'nın rejimin güç biriktirmesi amacıyla vakit kazandırma çabasından başka bir şey değildi. Bu sayede muhalif taraftan süreç içerisinde bir saldırı gelirse Rus hava kuvvetleri tarafından bombalanarak cezalandırılıyor, rejimin ise toparlanması ve bir sonraki saldırı için

---

¹⁰⁴ Joe Macaron, “The Damascus-Aleppo Highway and Stabilizing Northwest Syria”, Arab Center Washington DC, 7 Haziran 2018, http://arabcenterdc.org/policy_analyses/the-damascus-aleppo-highway-and-stabilizing-northwest-syria/ (23 Kasım 2018).

¹⁰⁵ Bazı örnekleri için bkz: <https://www.ctvnews.ca/world/syrian-troops-retake-military-base-in-advance-against-rebels-extremists-1.2716860> ve <https://www.alaraby.co.uk/english/news/2018/1/3/syrian-forces-prepare-to-retake-base-besieged-by-rebels>

¹⁰⁶ **TC Dışişleri Bakanlığı**, “No: 139, 4 Mayıs 2017, Suriye’de Çatışmasızlık Bölgelerinin Oluşturulmasına Dair Muhtıranın İmzalanması Hk.,” http://www.mfa.gov.tr/no_139_suriye_de_catismasizlik_bolgelerinin-olusturulmasina-dair-muhtiranin-imzalanmasi-hk_.tr.mfa (25 Kasım 2018).

hazırlanması sağlanmış oluyordu. Dört çatışmasızlık bölgesinden Doğu Guta 12 Nisan'da,¹⁰⁷ Humus 18 Mayıs'ta¹⁰⁸ ve Deraa ise 12 Temmuz'da¹⁰⁹ Rusya'nın havadan, rejimin ve Şii milislerin ise karadan operasyonları sonucu ele geçirildi. Bu durum da göstermektedir ki Astana süreci, Rusya tarafından Cenevre'nin alternatifi olarak oluşturulurken, süreç içerisinde sahadaki askeri kazanımların politik güce çevrildiği bir müzakere masasına dönüşmüştür. Bu örnekten çıkarılacak en net sonuç ise, Rusya'nın askeri zaferleri stratejik ve politik kazanımlara dönüştürebilmedeki başarısı tartışılmazdır.

Tıpkı dördüncü nesil savaşta olduğu gibi hibrit savaşta da temel hedef düşmanın tamamen yok edilmesi değildir. Bunun yerine savaşa iradesinin kırılması ve tehdidin sınırlandırılması esastır. Astana süreci ve çatışmasızlık bölgeleri anlaşmaları da göstermektedir ki Rusya, Suriye askeri muhalefetini tamamen yok etmekten çok sınırlandırmak ve savaşa iradesini kırmaya yönelik politikalar geliştirmiştir. Bu doğrultuda Türkiye ile yürütülen süreç ile muhaliflerin, Esed rejiminin geleceğini tehdit etmesinin önüne geçilmiştir. Askeri olarak İdlib'e sıkıştırılan ve tecrit edilen muhalefete, yürütülen siyasi süreçle masaya oturma şansı sağlanmış ve yeni bir zemin açılmıştır. Böylece muhalefet hem askeri hem de siyasi olarak sınırlandırılmıştır.

Eğer Rusya, geleneksel bir yaklaşımı tercih etse idi İdlib'e havadan yoğun bombardımanla birlikte bir kara operasyonu yürütür ve Suriye askeri muhalefetinin askeri açıdan tamamen yok edilmesi için sonuna kadar çabaları. Bu da ABD'nin Afganistan veya Irak'ta yaşadığına benzer, uzun ve büyük maliyetli operasyonlara sebep olurdu. Ancak Rusya'nın hibrit stratejisi gereği böyle bir operasyona gerek kalmamış, bunun yerine muhalefet ile düşük yoğunluklu askeri mücadele yanında siyasi müzakere süreci yürütülmüştür.

---

¹⁰⁷ **TRT Haber**, "Esed rejimi Doğu Guta'da kontrolü tamamen ele geçirdi", 12 Nisan 2018, <https://www.trthaber.com/haber/dunya/esed-rejimi-dogu-gutada-kontrolu-tamamen-gecirdi-360142.html> (26 Kasım 2018).

¹⁰⁸ **Suriye Gündemi**, "Rejim Güçleri Humus'un Kuzeyini Tamamen Ele Geçirdi", 18 Mayıs 2018, <http://www.suriyegundemi.com/2018/05/18/9703/> (26 Kasım 2018).

¹⁰⁹ Kutluhan Görücü, "Dera'da Yaşanan Süreç ve Muhtemel Yansımaları", **Suriye Gündemi**, 19 Temmuz 2018, <http://www.suriyegundemi.com/2018/07/19/derada-yasanan-surec-muhtemel-yansimalari/> (26 Kasım 2018).

3.6.2 Devlet Dışı Silahlı Aktörlerle Koordinasyon

Rusya'nın Suriye'de uyguladığı savaş stratejisinin bir diğer önemli parçasını ise düzensiz yerel silahlı gruplarla ortak hareket etmek oluşturmaktadır. Suriye'ye sınırlı bir müdahalede bulunan ve bu kapsamda geniş bir kara gücünü bölgede konuşlandırmaktan kaçınan Rusya için, kara gücünü rejimin ordusundan geriye kalanlar, İran destekli Şii milis yapıları ve Hizbullah güçleri oluşturmaktadır.

Bir düzenli ordu yapısı için eğitimsiz ve düzensiz birliklerle hareket etmenin zorlukları oldukça fazladır. Koordinasyon eksikliği, savaş alanındaki tecrübesizlikler ve istihbarat faaliyetlerinin yetersizliği gibi konulardaki sorunlar, Rus ordusunun Şii milisler ve Hizbullah ile ortak operasyonlarda bulunmasını zorlaştırmıştır. Gerasimov'un da belirttiği üzere, yerel güçlerin eğitimi, savaşa hazırlanması ve Rus ordusu ile koordinasyonlarının kurulması, savaşın ilk aşamasında karşılaştıkları en büyük zorluklardan biri olmuştur.¹¹⁰

Ancak, bir diğer açıdan düşünülecek olursa ortak operasyon hem Rusya hem de düzensiz birlikler açısından oldukça eğitici bir tecrübe olmuştur. Rusya için, Hizbullah gibi asimetrik tehdit kapasitesi yüksek bir devlet dışı silahlı aktörle ortak hareket, Hizbullah'ın stratejik ve operasyonel olarak düşünce ve davranış kalıplarını yakından inceleme sağlamasıyla devlet dışı silahlı gruplara karşı yapılacak muhtemel operasyonlar için bir öngörü sağlayacaktır.¹¹¹ Hizbullah ve diğer silahlı gruplar açısından ise Rusya gibi düzenli bir ordunun stratejik düşüncesini ve operasyon planlamasını görmek ve Rusya'dan savaş sahasında anlık istihbarat alıyor olmak ciddi bir avantaj ve ilerisi için büyük bir tecrübe sağlamıştır.¹¹²

Rusya için Suriye iç savaşının bir diğer operasyonel noktasını ise kendi paramiliter gruplarıyla hareket etmesi ve özel askeri şirketlerin savaş alanında kullanılması oluşturmuştur. Halep'in muhaliflerin elinden alınması sonrası şehrin iç güvenliğinin

¹¹⁰ Roger McDermott, "Russia's Military Lessons Learned from Syria," **Jamestown Foundation**, 28 Şubat 2018, https://www.realcleardefense.com/articles/2018/02/28/russias_military_lessons_learned_from_syria_113127.html (23 Kasım 2018).

¹¹¹ Alexander Corbeil, "Russia is Learning About Hezbollah", **Carnegie Edwment for International Peace**, 11 Ocak 2017, <https://carnegieendowment.org/sada/67651> (23 Kasım 2018).

¹¹² Muni Katz ve Navak Pollak, "Hezbollah's Russian Military Education in Syria," **Washington Institute**, 24 Aralık 2015, <https://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/view/hezbollahs-russian-military-education-in-syria> (23 Kasım 2018).

Çeçen polis gücüne verilmesi veya İsrail sınırındaki bölgelerde Çeçen ve Kafkas polis gücünün görev alması, Rusya'nın taktiksel manevralarından birini oluşturmaktadır. Bu manevralar da Rusya'nın askeri olarak büyük sorunlar yaşamasının önüne geçecek şekilde kullanılmaktadır. Ayrıca bu grupların Müslüman birliklerden oluşması sebebiyle yerel kuvvetler ve sivillerle Hristiyan Ortodoks Rus askerlerini arasında oluşabilecek gerginliklerin önüne geçilmiştir. Örneğin; bu sayede Rusya İran ve Esed rejimi arasındaki Halep'te şehri kimin kontrol edeceği sorunu da çözülmüş olmaktadır. Bir başka örnekte ise İsrail'in talepleri doğrultusunda güney sınırında herhangi bir Hizbullah ve Şii milisin bulunmayacağı garanti edilmiş, rejimin personel sayısındaki yetersizlikler sebebiyle de bölgeye bu Çeçen polis güçleri sevk edilmiştir.¹¹³ Ayrıca bu güçlerin kullanımı, sahada Rus askerinin olmaması ve dolayısıyla Rus asker kaybının da önlenmesi bakımından oldukça başarılı bir politikadır.¹¹⁴

Bunun yanı sıra Rusya, Suriye'de özel askeri şirketlerden de askeri personel desteği almaktadır. Wagner adlı Rus özel askeri şirketine bağlı 2000'den fazla paralı askerin farklı bölgelerde ve cephelerde Rusya ve rejim adına savaştıkları tahmin edilmektedir. Rusya'nın Suriye'de Wagner şirketini kullandığı, 7 Şubat 2018'de Deyr ez Zor yakınlarında yaşanan bir olay sonrası ortaya çıkmıştır. 7 Şubatta bu şirketin askerlerine ABD tarafından yapılan saldırı sonrası en az 300 Wagner personeli hayatını kaybetmiştir.¹¹⁵ ABD'den gelen açıklamalara göre, Fırat nehrinin doğusuna geçerek ABD destekli YPG güçlerinin elindeki petrol bölgelerine saldırmaya hazırlanan güçlere 4 saat süren yoğun bir saldırı sonucu bu kayıplar verdirilmiştir.¹¹⁶ Rusya'nın bir savaş alanında özel askeri şirket personeli kullanması, modernize edilmiş ordunun parçalarından biri olarak görülebilir. Doktriner olarak düzensiz birlikler ve devlet dışı silahlı gruplar ile

---

¹¹³ **Deutsche Welle**, "Russia puts military police on Israel-Syria frontier, reinforcing role as mediator", 2 Ağustos 2018, <https://www.dw.com/en/russia-puts-military-police-on-israel-syria-frontier-reinforcing-role-as-mediator/a-44929885> (23 Kasım 2018).

¹¹⁴ Neil Hauer, "Putin Has a New Secret Weapon in Syria: Chechens", **Foreign Policy**, 4 Mayıs 2017, <https://foreignpolicy.com/2017/05/04/putin-has-a-new-secret-weapon-in-syria-chechens/> (23 Kasım 2018).

¹¹⁵ Maria Tsvetkova, "Russian toll in Syria battle was 300 killed and wounded: sources", **Reuters**, 15 Şubat 2018, <https://www.reuters.com/article/us-mideast-crisis-syria-russia-casualty/russian-toll-in-syria-battle-was-300-killed-and-wounded-sources-idUSKCN1FZ2DZ> (23 Kasım 2018).

¹¹⁶ Eric Schmitt, Ivan Nechepurenko ve C. J. Chivers, "The truth about the brutal four-hour battle between Russian mercenaries and US commandos in Syria", **The Independent**, 26 Mayıs 2018, <https://www.independent.co.uk/news/world/battle-syria-us-russian-mercenary-commandos-islamic-state-a8370781.html> (23 Kasım 2018).

ortak hareket hibrit savaşın bir parçasıdır ve Rusya bu kapasiteyi Ukrayna'dan sonra Suriye'de de gösterebilmiştir.

Hibrit savaşın önemli bir unsuru olarak bulunan düzenli ve düzensiz birliklerin ortak kullanımını da bu sayede sağlanabilmiştir. Rus birliklerinin doğrudan bir sıcak çatışmaya girmesine gerek kalmadan yerel güçler ve tedarik edilen özel askeri şirket unsurlarıyla saha operasyonları yürütülmüştür. Bunun Rusya'ya sağladığı maliyet azaltması ise hibrit savaşın başarısı olarak ortaya çıkmaktadır.

3.6.3 Dezenformasyon ve Siber Savaş

Rusya'nın kullandığı taktiklerden biri de dezenformasyon ve siber savaştır. Siber savaş ve dezenformasyon faaliyetleri bir sosyal medya hesabı aracılığıyla yapılabildiği gibi daha karmaşık sistemler ve profesyonel hackerlar eliyle de gerçekleştirilebilir. Siber savaşta asıl amaç savaş alanında düşmanın iletişim araçlarını bloke ederek stratejik ve taktiksel üstünlük sağlamak olabilse de günümüzde daha çok sivil alanlara odaklanmıştır. Özellikle devlet kurumlarının teknolojik altyapıları, ülkenin ekonomisine zarar verme amacıyla şirketlere saldırmak en yaygın eylemlerdir. Bunun yanında bot hesaplar eliyle yayılması sağlanacak yalan haberler ve dezenformasyonlar ile kara propaganda yapılarak muhatap ülkenin veya uluslararası kamuoyunun fikrini etkilemeye çalışmak da yöntemlerden biridir. Hibrit savaşın önemli unsurlarından olan bu faaliyetler, uygulayan ülkeye sağladığı inkar etme fırsatı ve alınacak önlemlerin zorluğu göz önüne alındığında oldukça kullanışlı olabilmektedir. Ayrıca bu sayede krizin seviyesi artırılmadan ve askeri güç kullanılmadan karşı hamlede bulunma fırsatı da vermektedir. Batı tarafından sürekli siber savaş yürütmekle ve devlet destekli hacker orduları kurmakla suçlanan Rusya, Ukrayna krizinin Batıda yarattığı travma ve hibrit savaş korkusunun da yayılmasıyla Suriye'de yaşanan gelişmelere cevap olarak siber savaşı kullanacağı korkusunu Batıda oluşturmuştur.¹¹⁷ Rusya'nın Suriye krizi ekseninde siber savaşa yöneldiği hakkında ikna edici kanıtlar olmasa da bazı iddialar bulunmaktadır. Özellikle rejim ve Rusya'nın Suriye'de işlediği savaş suçlarını belgeleyen siteler ve özellikle insan hakları kuruluşları,

---

¹¹⁷ Zoe Drewett, “‘Highly likely’ Russia will launch cyber warfare in response to Syria airstrikes”, **Metro.co.uk**, 16 Nisan 2018, <https://metro.co.uk/2018/04/16/highly-likely-russia-will-launch-cyber-warfare-response-syria-airstrikes-7470714/> (25 Kasım 2018).

birçok siber saldırıya maruz kalmışlardır.¹¹⁸ Ancak bu saldırıların kimin tarafından ve ne amaçla yapıldığına dair net bir kanıt olmaması saldırıları gerçekleştirenlerin başarısını göstermektedir.

Rusya'nın dezenformasyon ve bilgi savaşı faaliyetleri de Suriye krizinde açık bir şekilde görülebilmektedir. Özellikle silahlı muhalefetin kimyasal saldırı planladığı ve sahte görüntüler çektiği iddiası Rusya ve rejim tarafından sıklıkla dile getirilmektedir. Öyle ki Rusya'nın oluşturmak istediği algı, muhalif grupların kimyasal saldırı yapmaktan çekinmediği. Buna ek olarak Rusya muhaliflerin, suçu rejimin üstüne atmak amacıyla kimyasal silah saldırısına uğramış gibi sahte görüntüler kaydedildiğini sürekli iddia etmektedir.¹¹⁹ Ayrıca, rejimin kimyasal saldırılarını inkar amacıyla oluşturulan bir diğer argümanda ise muhaliflerin kimyasal silah depolarının vurulması sonucu sivillerin kimyasal silahlardan etkilendiğini iddia edilmektedir.¹²⁰ Buradaki temel amaç ise, Esed rejimi gerçekten kimyasal saldırıda bulunduğu ortaya çıkan görüntülerin inandırıcılığını, daha saldırı yapılmadan sarsmaktır. Böylece Esed rejimine yapılacak herhangi bir kimyasal saldırı suçlaması Rusya tarafından bu karşı argüman ile savuşturulacaktır. Bir başka amaç ise muhalif bölgelere yapılacak askeri operasyonlara gerekçe üretmektir. Rejimin kendini meşru devlet, muhalifleri ise işgalci teröristler olarak gördüğü düşünüldüğünde Rusya ve rejimin muhaliflere yönelik operasyon için bir meşruiyet aramasının gerekli olmadığı sonucu çıkarılabilir olsa da buradaki temel amaç tarafsız kalan Batı kamuoyunu muhaliflerden uzaklaştırmak ve yapılacak operasyona destek bulamasa da net bir karşı çıkışı ortadan kaldırmaktır.

Rusya'nın muhaliflerin kimyasal silah kullanımı ile ilgili ortaya attığı iddiaların odak noktasını Beyaz Baretiler grubu oluşturmaktadır. Rus propaganda makinesinin Beyaz Baretiler'i hedef alması, bilgi savaşının açık bir örnek olayı olarak durmaktadır.¹²¹

---

¹¹⁸ Sam Jones, "Russia steps up Syria cyber assault," **Financial Times**, 19 Şubat 2018, <https://www.ft.com/content/1e97a43e-d726-11e5-829b-8564e7528e54> (26 Kasım 2018).

¹¹⁹ **Sputnik News**, "Rusya: İdlid'deki muhalifler, kimyasal saldırı tezgahı için görüntü çekmeye başladı", 11 Eylül 2018, <https://tr.sputniknews.com/rusya/201809111035143459-idlibdeki-muhalifler-kimyasal-saldiri-tezgahi-icin-goruntu-cekmece-basladi/> (25 Kasım 2018).

¹²⁰ **Haber Ekspres**, "Rusya İdlid suçunu muhaliflere attı: Onların kimyasal silah deposu," 5 Nisan 2017, <http://www.haberekspres.com.tr/dunya/rusya-idlib-sucunu-muhaliflere-atti-onlari-kimyasal-silah-deposu-h100173.html> (25 Kasım 2018).

¹²¹ Olivia Solon, "How Syria's White Helmets became victims of an online propaganda machine," **The Guardian**, 18 Aralık 2017, <https://www.theguardian.com/world/2017/dec/18/syria-white-helmets-conspiracy-theories> (25 Kasım 2018).

Gönüllü ve sivil oluşumlu bir kurtarma timi olarak ortaya çıkan Beyaz Baretiler, savaş alanında özellikle enkaz altında kalan sivillere yardım etmeyi amaçlayan bir organizasyondur. 2016 yılında Nobel Barış ödülüne aday gösterilen grup, rejim ve Rusya tarafından ise Batılı devletlerin fonladığı ve muhaliflere ekonomik destek ve rejime haksız ithamlarda bulunmak için kullandığı bir yapıdır.¹²² Rusya'nın bilgi savaşının en somut örneği olan Beyaz Baretiler meselesi, Rusya için kendini ve rejimi savunmak amacıyla dezenformasyonu nasıl araçsallaştırdığını göstermesi açısından kritik öneme sahiptir.

Rusya'nın Suriye iç savaşında dezenformasyon faaliyetlerinden en önemlilerinden biri de Türkiye'ye karşı girişimleridir. İki ülke arasında uçak krizinin oluşturduğu gergin konjunktürde Rusya'nın Türkiye'yi DEAŞ'tan petrol almakla suçlayan ifadeleri, kara propaganda faaliyeti olarak oldukça başarılı olmuş ve kamuoyunu yanlış yönlendirmeyi başarmıştır. Özellikle Cumhurbaşkanı Erdoğan ve ailesinin de bu petrol ticaretine dahil olduğunu ve bu konuda ellerinde delil olduğunu söylemeleri, Batı basınında oldukça geniş yer bulmuştur.¹²³ Rusya Savunma Bakanı yardımcısı Anatoly Antonov'un yaptığı açıklamalara ek olarak bazı uydu görüntüleri bu sözde ticarete delil olarak sunulmuştur.¹²⁴ Bu iddianın isimsiz bir açıklama veya bir haber sitesi üzerinden değil de üst düzey bir siyasi yetkiliden gelmesi de Rusya'nın dezenformasyon savaşının etkili olmasına sebep olmuştur. Bu asılsız iddialara karşı Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın karşı çıkışı ise Rus ve Batı basınında fazla yer almamıştır. Erdoğan'ın "bu iftirayı atanlar bunu ispat etmek zorundadırlar, eğer ederlerse ben Cumhurbaşkanlığı koltuğunda bir dakika durmam, ancak iftirayı atanların da oturdukları koltukta durmamaları gerekir"¹²⁵ sözleri Rusya tarafında hiçbir karşılık bulmamıştır. Rusya tarafından atılan bu iftiraya enerji uzmanları da karşı çıkmış ve Rusya'nın iddialarının gerçekçi olmadığı vurgulanmıştır.¹²⁶ Yine de

---

¹²² Janine di Giovanni, "Why Assad and Russia Target the White Helmets", **The New York review of Books**, <https://www.nybooks.com/daily/2018/10/16/why-assad-and-russia-target-the-white-helmets/> (25 Kasım 2018).

¹²³ **Reuters**, "Russia says it has proof Turkey involved in Islamic State oil trade", 2 Aralık 2015, <https://www.reuters.com/article/us-mideast-crisis-russia-turkey/russia-says-it-has-proof-turkey-involved-in-islamic-state-oil-trade-idUSKBN0TL19S20151202> (19.12.2018)

¹²⁴ **RT**, "Russia presents proof of Turkey's role in ISIS oil trade", 2 Aralık 2015, <https://www.rt.com/news/324263-russia-briefing-isis-funding/> (19.12.2018)

¹²⁵ **BBC Türkçe**, "Rusya: Erdoğan ve ailesi IŞİD'le petrol ticareti yapıyor" 2 Aralık 2015, https://www.bbc.com/turkce/haberler/2015/12/151202_erdogan_rusya_petrol (19.12.2018)

¹²⁶ **BBC Türkçe**, "Rusya'nın IŞİD petrolü iddiaları gerçekçi mi?", 4 Aralık 2015, https://www.bbc.com/turkce/haberler/2015/12/151203_rusya_isid_analistler (19.12.2018)

Rusya'nın hibrit savaşın bir unsuru olarak kullandığı dezenformasyon faaliyetleri Türkiye'yi uluslararası kamuoyunda zora düşürmüş, Rusya ile siyasi gerginlik yaşadığı bir dönemde Avrupa devletleri ve AB tarafından yalnız bırakılmasına sebep olmuştur.

3.6.4 Sivillerin bir Silah Haline Getirilmesi

Rusya'nın Suriye krizinde kullandığı askeri taktiklerden biri de sivillerin ve mültecilerin komşu ülkelere karşı silah haline getirilmesidir.¹²⁷ Bu yaklaşıma göre sivil bölgeleri havadan vurmak veya kısıtlı ancak huzuru kaçırarak küçük çaplı kara operasyonlarında bulunarak sivil göç dalgası oluşturmak temel amaçtır. Böylece hem sivillerin yaşadığı bölgeyi elinde tutan muhalif gruba karşı sivillerden ciddi bir tepki oluşmakta hem de sivillerin ayrılmasıyla o muhalif gruplar insansız hayalet şehirleri savunur duruma düşmektedirler. Bundan daha da önemlisi, sivil göç dalgası sınıra yakın bölgelerde yaşadığı takdirde muhatap olan ülkeyi oldukça zor durumda bırakmaktadır. İdlib ve Halep meselesinde Türkiye, Güney cephesinde Dera ve Kuneytra'da ise Lübnan ve Ürdün, geniş çaplı mülteci hareketlerine karşı oldukça zorlanmıştır.

Rusya'nın bunu kullanmasının temel amacı, hem muhalif unsurları hem de sınır komşusu ülkeleri kendi siyasi pozisyonuna gelmeye zorlamak ve Rusya'nın isteklerine boyun eğmedikleri durumlarda maliyeti onlar adına yükseltmektir. Rusya bu taktiği Halep'te başarıyla kullanmış, muhalif gruplar Rus hava kuvvetlerinin yoğun bombardımanı ve karadan ablukası sonrası teslim ve tahliye olmaya razı olmuşlardır.¹²⁸

3.6.5 Hava Kuvvetlerinin Kullanımı

Rusya'nın Suriye krizindeki başarısını anlamamanın en temel yolu, iç savaşta askeri stratejisini anlamak ve doğru değerlendirmek ile mümkün olacaktır. Operasyonel açıdan bakılacak olursa Rusya, düzenli bir ordu olarak asimetrik tehditlere karşı düzenli ordu refleksleriyle karşılık vermiştir. Özellikle hava gücünün kullanımı ve bombardımanlarda görülebileceği üzere Rusya, hava savaşının modern dönemdeki klasik prensipleri

¹²⁷ Sam Jones, "Russia accused of 'weaponising' Syria refugees", **Financial Times**, 14 Şubat 2016, <https://www.ft.com/content/7a9feb9a-d327-11e5-8887-98e7feb46f27> (23 Kasım 2018).

¹²⁸ **Al Jazeera**, "Halep'te tahliye tamamlandı", 22 Aralık 2016, <http://www.aljazeera.com.tr/haber/halepte-tahliye-tamamlandi> (23 Kasım 2018).

üzerinden bir hareket yürütmüştür. Bu da hibrit savaşın konvansiyonel güç kullanımı kısmının Suriye krizindeki yansımaları oluşturmuştur.

Birinci Çeçen Savaşı'nın insani açıdan başarısız ancak askeri açıdan başarılı tecrübesi olan "scorched earth" taktiğini benimseyen Rus hava kuvvetleri, modernizasyon çabalarının ve teknolojik gelişmelerin Rus hava kuvvetlerine pek de uğramadığının en önemli kanıtıdır. Öyle ki Rus hava kuvvetleri, akıllı mühimmat kullanımı ve nokta atışı bombalamalar konusunda hiçbir varlık gösterememiştir. Kofman'ın da vurguladığı gibi bu durum hava kuvvetlerinin hedefe kilitlenen akıllı mühimmatların, küçük veya hareketli hedeflere karşı kullanımı konusunda oldukça sınırlı bir kapasiteye sahip olduğunu göstermektedir.¹²⁹

Bunun bir sebebi hava ordusunun bunu gerçekleştirecek zihinsel bir dönüşümden geçmemesinin yanında, bu teknolojilere sahip olmamasıdır. Sovyetler Birliği'nden bakiye kalan ülkenin ve ordunun Batılı teknolojilere mahkum olma sorununun çözemediği de açık bir şekilde ortadadır. Ayrıca bu teknolojilerin ekonomik olarak daha maliyetli olmaları da Rusya tarafından tercih edilmemesinin sebeplerinden biridir. Ancak yine de Suriye şehirleri üzerinde kör bombalama yapan Rus uçaklarının, bazen aynı bölgeye birden fazla bomba isabet ettirmesi de hem bu nokta atışın yetersizliğini göstermekte hem de aslında maliyeti artırmaktadır. Tüm bunlara rağmen Rusya, hava hareketleri bakımından eskide kalmış olsa da efektif ve oldukça güçlü olduğunu da göstermiştir. Eylül 2015-Ocak 2018 arasında Rus hava kuvvetleri Suriye üzerinde toplam 34.000'in üzerinde sorti gerçekleştirmiş ve günde ortalama 42 uçuş yapmıştır.¹³⁰

3.6.6 Ukrayna Krizi ile Karşılaştırma

Ukrayna'nın askeri eğitim açısından avantajı, Rusya'nın Suriye'dekinin aksine görece askeri kapasitesi daha yüksek bir düşmana karşı savaşması ve dolayısıyla askeri tecrübe anlamında çok daha bilgi depolamasıdır. Ukrayna krizinde Batı desteği ve özellikle ABD yardımları ile oluşturulmuş bir orduya karşı Rusya'nın hibrit kapasitesi ölçülebilmektedir. Suriye'de ise görece daha zayıf, daha düzensiz ve ateş gücü daha düşük bir düşmana karşı

---

¹²⁹ Paul Iddon, "For the Russian Military in Syria, Old Habits Die Hard", **War is Boring**, 29 Aralık 2017, <https://warisboring.com/for-the-russian-military-in-syria-old-habits-die-hard/> (23 Kasım 2018).

¹³⁰ Anton Lavrov, "The Russian air campaign in Syria: A Preliminary Analysis", **CNA**, (Haziran 2018), s. 22.

mücadele edilmiştir. Suriye krizinin Rusya için avantajı ise asimetrik tehditlere karşı mücadele alanında oldukça öğretici olmasıdır. Çünkü Suriye krizinde Rusya'nın askeri angajmana girdiği düşmanlar arasında herhangi bir devlet bulunmamaktadır. Bunun yerine eski rejim subaylarının önderliğinde organize olmaya çalışan silahlı siviller veya asimetrik savaş tecrübesi yüksek terör örgütlerinin yerel kollarıyla mücadeleye girişilmiştir.

Ukrayna krizi ekseninde düşünüldüğünde maliyeti azaltmak ve konvansiyonel bir gücün asimetrik tehditlere karşı zaafından yararlanmak amacıyla hibrit savaş konsepti kullanılmıştır. Rusya böylece hem askeri çatışma düzeyini düşük tutarak uluslararası tepkinin dozunu düşük olmasını sağlamış, bunun yanında konvansiyonel ve düzenli bir ordu karşısında önemli kazanımlar elde ederek Kırım'ı ilhak etmiştir. Ayrıca Ukrayna'nın doğusunda desteklediği Rusya yanlısı milis güçler ile Ukrayna içerisindeki siyasi istikrarsızlığı körüklemektedir.

Suriye iç savaşında ise Rusya'nın karşısında herhangi bir düzenli ordu yapısı veya devlet bulunmamaktaydı. Bu durumda hibrit savaşın açık taktiksel üstünlüğü söz konusu değildi. Ancak karşılaşılan tehdidin asimetrik olması ve düşmanların devlet dışı silahlı aktörler olması sebebiyle konvansiyonel bir düzen kullanmak da oldukça risk içeriyordu. Bu yüzden Rusya için Suriye sahası, hava saldırılarının yoğun olduğu ve bu açıdan geleneksel savaş yaklaşımının bir benzerinin uygulandığı bir arena olmuştur. Bunun yanında karada ise özel askeri şirketlerin, askeri polis gücünün ve müttefik milis güçlerinin desteklenmesi ile de hibrit savaşın unsurları kendisine yer bulmuştur. Ayrıca siber savaş ve bilgi savaşı faaliyetleriyle savaş geleneksel düzlemin dışına taşınmış ve bu da uygulanan askeri stratejiye hibrit metotların da dahil olmasına sebep olmuştur.

Tüm bunlar sonucunda görülmektedir ki Rusya, Suriye iç savaşında askeri strateji olarak hibrit savaş unsurlarından faydalanmıştır. Ancak Ukrayna krizindekinin aksine konvansiyonel gücünü de oldukça geniş bir biçimde kullanmıştır. Bu durum Rusya için Ukrayna krizi ile Suriye iç savaşı arasındaki en açık fark olarak göze çarpmaktadır. Bunun en temel sebebi ise Ukrayna krizinde Rusya'nın karşısında bir düzenli ordu ve devlet yapısı bulunmasına rağmen Suriye iç savaşında ise devlet dışı aktörlerle ve asimetrik tehditlerle mücadeleye girişmesidir. Ukrayna krizinde sadece Kırım'da düzenli

birliklerini ve konvansiyonel gücünü kullanan Rusya, Suriye’de ise hava kuvvetlerinin yaygın kullanımı ile Ukrayna’daki taktiklerinden küçük de olsa bir farklılık göstermektedir.

3.7 Rus Ordusunun Suriye Krizinden Elde Ettiği Askeri Tecrübe

Suriye iç savaşı Rusya için büyük bir eğitim sahası işlevi de görmüştür. Savaşın ordular için bir eğitim sahası ve yeni silah sistemlerinin test edilmesi için bir deneme tahtası olması tarihte yeni bir şey değildir ve Rusya da bu durumu kendi lehine başarılı bir şekilde kullanmıştır. Rusya için bu öylesine önemli bir durumdur ki bir Rus generalin ifadesine göre ekipmanları ve askerleri deniz yoluyla Suriye’ye ulaştırıp orada gerçek şartlarda eğitim almalarını sağlamak, Rus toplaklarında büyük çaplı bir eğitim yapmaktan çok daha ucuzdur.¹³¹

Rusya açısından Suriye krizinin bir diğer önemli taktiksel başarısı da yeni silah sistemlerinin denenmesi ve savaş alanının bir test bölgesi olarak kullanılmasıdır. Kuzeyde NATO üyesi Türkiye, güneyde ABD’nin stratejik müttefiki İsrail ve doğuda da ABD’nin askeri varlığı bulunuyorken bu silah testlerini yapmak Rusya’nın konvansiyonel caydırıcılığını artırmakta ve rakiplerine karşı gözdağı vermektedir.

Basına yansıyan bilgilere göre Rusya, Suriye’de 200’den fazla yeni silah sistemini test etmiştir.¹³² Bu silahlar arasında en göze çarpan ise Rusya’nın 5. Nesil savaş uçağı projesinin ürünü olan SU-57 savaş uçağıdır. Ayrıca Rus Genelkurmay Başkanı Gerasimov’un, 27 Nisan’da yayınladığı “Suriye Deneyimi Üzerine” adlı makalesinde de vurguladığı gibi, Suriye krizi göstermektedir ki, hibrit savaş için yüksek teknoloji silahlar gerekmektedir.¹³³ Rusya’nın uzun menzilli füze denemeleri, yeni nesil savaş uçağının testini Suriye’de yapması gibi teknolojik yenilikler, Rusya’ya tatbikat ve yapay

---

¹³¹ Keir Giles, “Assesing Russia’s reorganized and rearmed military”, **Carnegie**, 5 Nisan 2017, <https://carnegieendowment.org/2017/05/03/assessing-russia-s-reorganized-and-rearmed-military-pub-69853> (23 Kasım 2018).

¹³² **The Time Of Israel**, “Russia tested ‘over 200 new weapons’ in Syria: MP”, 22 Şubat 2018, <https://www.timesofisrael.com/russia-tested-over-200-new-weapons-in-syria-mp/> (23 Kasım 2018).

¹³³ Janis Berzings, “Gerasimov, the Experience in Syria, and “Hybrid” Warfare” 14 Mart 2016, <http://blog.berzins.eu/gerasimov-syria/> (23 Kasım 2018).

ortamlarda yapılacak testlerden çok daha üstün geri dönüşler ve tecrübeler kazandırmıştır.¹³⁴

---

¹³⁴ Rusya'nın Suriye'de kullandığı uzun menzilli hava savunma sistemleri, deniz kuvvetleri, balistik füzeleri, askeri personelleri ve hava kuvvetlerinin tam listesi için bakınız: Genevieve Casagrande ve Kathleen Weinberger, "Putin's Real Syria Agenda,"

SONUÇ

Bu çalışmada Rusya'nın Suriye iç savaşına müdahalesinin başarısı sebepleriyle beraber açıklanmaya çalışılmıştır. Rusya'nın Suriye iç savaşındaki askeri başarısının uyguladığı hibrit savaş stratejisine dayandırıldığı bu tezde, ilk bölümde kavramsal çerçeve olarak hibrit savaş ve savaş çalışmalarındaki yeri ortaya konulmuştur. İkinci bölümde ise hibrit savaş yaklaşımının hangi tarihsel süreçler sonucunda Rusya için önemli konuma geldiği açıklanmaya çalışılmıştır. Bunun için Rus ordu modernizasyonu ve reform çabaları incelenmiş ve Gerasimov Doktrini'ne giden yolda Rus ordusunun yaşadığı dönüşüm gözler önüne serilmiştir. Üçüncü ve son bölümde ise Rusya'nın Suriye iç savaşına müdahalesi, stratejik olarak hibrit savaş yaklaşımı ile temellendirilmiştir. Bu doğrultuda taktiksel düzlemde hibrit savaşın unsurları irdelenmiş ve Rus hibrit stratejisi ortaya konulmuştur.

Tezin ilk bölümünde vurgulandığı gibi hibrit savaş, önlem alınması ve karşı saldırıda bulunulması oldukça zor bir savaş türüdür. Suriye'de Rusya'nın hibrit savaş kullanımı da Rusya'ya bu avantajı getirmiştir. Öyle ki, muhalif unsurların ne Rus hava saldırılarına önlem alma gibi bir şansları vardır ne de krize müdahil herhangi bir ülkenin bu saldırılara karşı saldırıda bulunma şansı vardır. Bu da Rusya'ya krizde çok geniş bir hareket alanı sağlamaktadır.

Yine hibrit savaşın bir unsuru olarak, caydırıcılığın hibrit tehditlere karşı çalışmaması durumu da Rusya'nın Suriye krizinde elini kuvvetlendiren unsurlardan olmuştur. Fırat'ın doğusundaki ABD varlığı da, kuzeydeki Türkiye varlığı da güneyde İsrail'in varlığı da Rusya'nın operasyonlarından caydırılmasına neden olmamıştır.

Hibrit savaşın bir diğer unsuru olarak devlet dışı ve düzensiz silahlı grupların kullanımı da Rusya tarafından Suriye krizinde yaygın olarak uygulanmıştır. Özellikle Çeçen polis gücünün Suriye'ye getirilmesi bu amaçla olmuştur. Ayrıca yerel düzensiz gruplarla da koordineli hareket edilmiş ve hava ve istihbarat desteği ile operasyonlar yürütülmüştür. Ayrıca özel askeri şirketlerden personel hizmeti alınmış ve Rus askerinin doğrudan bir çatışmaya girişmesi yerine bu gruplar kullanılmıştır. Hibrit savaşın bir iddiası olan, hibrit savaşın devlet dışı aktörler tarafından daha kolay ve başarılı uygulanabilmesi savı da böylece gerçekleşmiştir.

Son olarak, Rus ordusu geçirdiği modernizasyon ve reform süreçleri ile farklı bir savaşma kapasitesine sahip olmuştur. Özellikle ordunun küçük birimlere ayrılması ile hibrit savaşın uygulanması kolaylaşmıştır. Bunun yanında siber alanda geliştirilen kapasite ile de düşmana karşı asimetrik bir tehdit yaratılabilmektedir. Suriye krizinde belirli bir siyasi anlaşmazlık durumunda veya askeri bir yüzleşme anında Rusya, düşmana karşı siber savaşa girilerek savaş alanını genişletmeyi başarmıştır. Ayrıca bu sayede askeri bir mücadele ile oluşacak büyük maliyetlerin önüne geçilerek, yine de istenen zarar düşmana verilebilmiştir.

Rusya'nın Suriye iç savaşındaki başarılı savaş stratejisi altı ana maddede açıklanabilir. Öncelikle Rusya, rejimin bekasını sağlamak için müdahil olduğu Suriye iç savaşında hava gücü ile fark yaratmıştır. İran destekli Şii milisler, Hizbullah ve rejim güçlerine operasyonlarda hava desteği sağlayan Rusya, bu sayede kendisi müdahil olmadan önce zor durumda kalmış Esed rejiminin Fırat'ın doğusunu İdlib, Menbiç ve Türkiye'nin tuttuğu bölgeler hariç tamamen ele geçirmesini sağlamıştır.

İkinci olarak Rusya, iç savaşta kara gücünü doğrudan kullanmak yerine Şii milisler, Hizbullah ve rejim ordusu ile ortak hareketler düzenlemiştir. Bu da Rus ordusunun Hizbullah gibi devlet dışı silahlı aktörlerle etkileşime girmesine yol açmıştır. Bu etkileşim sonucu iki taraf da askeri açıdan yeni tecrübeler elde etmiş, Rusya için hibrit savaşın bir unsuru olan düzensiz birliklerin kullanımı konusunda ciddi bir tecrübe kazanılmasına sebep olmuştur.

Üçüncüsü Rusya, Suriye krizine müdahil olduktan sonra politik süreçleri askeri hareketlerle bütünleştirmeye çalışmış ve bunda büyük oranda başarılı olmuştur. Verdiği büyük askeri destekle rejimin muhalifler karşısındaki ilerlemesini siyasi güce dönüştürmeyi hedefleyen Rusya, Astana ve Cenevre süreçlerinde bunu açıkça göstermiştir. Sahada kazanılan askeri başarılar sonrası, işlemeyen Cenevre sürecine eli çok daha güçlü giren Rusya ve rejim taleplerinden geri adım atmayarak mevcut düğümü devam ettirmiştir. Bunun yanında 2016 Aralık'ta Halep'in rejim tarafından ele geçirilmesi sonrası Türkiye ve İran'la üçlü bir oluşuma giden Rusya, bu sayede muhaliflerin hamisi olarak Türkiye ile sahadaki durumu masada müzakere edebilir bir noktaya gelmiştir.

Dördüncü olarak Rusya, Suriye iç savaşında özel askeri şirketlerden hizmet alarak bunları savaş alanında kullanmıştır. Wagner adlı özel askeri şirketten hizmet alan Rusya, kilit bölgelerde bu grubun paralı askerlerini kullanarak rejimin içinde bulunduğu insan gücü sorununu ikame etmeye çalışmıştır. Bir başka ikame arayışı olarak Çeçen polis güçleri, muhaliflerden alınan bölgelere yerleştirilerek şehir içlerinin güvenliğinin sağlanmasında etkin olarak kullanılmışlardır. Bu da hibrit savaşın bir unsuru olarak devlet dışı aktörlerle koordineli çalışmaya bir örnek olarak gösterilebilir.

Beşincisi Rusya, hava saldırıları ve desteklediği kara operasyonlarının stratejik öneme sahip hedeflere ve bölgelere yapılmasına önem vermiştir. Bu doğrultuda karayolları ve otobanlar ile askeri üslerin kontrolü temel amaç olmuştur. Öyle ki, bu karayollarının ele geçirilmesi ile yollar muhalifler ile rejim bölgeleri arasında sınır işlevi görmüş ve karayollarının kullanıma açılması temel amaçlardan olmuştur.¹³⁵ Rejimin muhaliflere kaybettiği askeri üsler ise, bölgelerin kontrolünü sağlamak amacıyla Rusya'nın rejimin tekrar ele geçirmesi için çabaladığı hedeflerden biri olmuştur.

Son olarak siber savaş ve bilgi savaşı, Rusya'nın Suriye stratejisinde hibrit savaş unsurlarından biri olarak kendine yer bulmuştur. Geniş dezenformasyon faaliyetleri ve siber alanda yapılan misillemeler ile askeri olmayan metotlarla da düşmana zarar verilerek askeri güç kapasitesinin üzerinde sonuçlar elde edilmiştir. Özellikle rejimin düzenlediği kimyasal saldırıların getireceği siyasi baskı ve hatta bir askeri müdahaleye karşı Rus propagandası bir kalkan işlevi görmüştür. Beyaz Baretliler'in kimyasal silah provokasyonu ile suçlanması veya muhalif grupların kimyasal saldırılarda bulunduğu iddiaları, Rusya'nın hem kendisini hem de desteklediği rejimi dış baskılardan koruma yolu olarak kısmi bir başarıya ulaşmıştır.

Bu çalışma sonucu görülmüştür ki hibrit savaş, Rusya için yeni bir savaş şekli olarak ortaya çıkmıştır. Ukrayna krizini açıklamaya yönelik çaba ile büyüyen hibrit savaş literatürünün sadece Ukrayna örnek olayıyla sınırlı kalmaması ve Suriye krizi ekseninde de ayrıntılı olarak incelenmesi gerekliliği ortaya konulmuştur. Bu açıdan bu çalışma, hem kavramsal çerçeveyi sunması, hem Rus ordu modernleşmesi hakkında tarihsel arka plana sahip olması ve Suriye krizini örnek olay alması sebebiyle özgün bir değer taşımaktadır.

---

¹³⁵ Soçi Mutabakatı'nın 8. Maddesi M4 ve M5 karayollarının kullanıma açılması ile ilgilidir.
<https://tr.sputniknews.com/ortadogu/201809191035276132-idlib-mutabakat-zaptinin-on-maddesi/>

Yine de Rusya, Gerasimov Doktrini ekseninde yaşadığı dönüşümün getirisi olarak hibrit metotları, Ukrayna krizinden bazı farklılıklara rağmen Suriye’de de uygulamıştır. Rusya’nın Suriye’de doğrudan ve sadece hibrit bir strateji kullanmama sebebi olarak, Ukrayna’dakinin aksine karşısında bir devlet yapısının bulunmaması ve asimetrik tehditlerle mücadele etmek zorunda kalması söylenebilir. Karşısında bir devlet yapısı olmaması hibrit savaş kullanımının gerekliliğini azaltırken, tehdidin asimetrik olması ise konvansiyonel yöntemlerin kullanımının da sınırlandırılması ve hibrit yöntemlere de yer verilmesine sebep olmuştur.

Bunun sonucunda ulaşılan sonuçlar ise şu ekilde sıralanabilir.

- 1) Rusya, ordu modernizasyonu ve reformlarının başarılı olması ile Gürcistan, Ukrayna ve Suriye krizlerinde askeri başarılar elde etmiştir.
- 2) Yeni Rus doktrini olan Gerasimov Doktrini sayesinde Suriye iç savaşında Çeçenistan’dakine benzer bir durumun yaşanması engellenmiştir.
- 3) Rusya, Ukrayna krizindeki tecrübesi ışığında Suriye’de de hibrit savaş yaşlaşımını benimsemiş ve asimetrik tehditlere karşıkonvansiyonel yaklaşımı sınırlandırmıştır.
- 4) Son olarak Rusya, hibrit savaş stratejisi sayesinde sadece askeri alanda başarı elde etmemiş, askeri başarısını bölge ülkeleri ile siyasi ilişkilerinde de gelişmeye fırsat olarak kullanmıştır.

KAYNAKÇA

Kitaplar

Clausewitz, Carl von. **Savaş Üzerine**, çev. Selma Koçak, 3. Basım, İstanbul: Doruk, 2015.

Cooper, Tom. **Moscow's Game of Poker: Russian Military Intervention in Syria, 2015-2017**. Hellion And Company. 2018.

Freedman Lawrence. **Strategy: A History**. New York: Oxford Universtiy Press. 2013.

Fridman, Ofer. **Russian “Hybrid Warfare”: Resurgence and Politicization**. New York: Oxford University Press. 2018.

Galeotti, Mark. **The Modern Russian Army 1992–2016**. New York: Bloomsbury Publishing, 2017.

Kaldor, Mary. **New and Old Wars**, Stanford: Stanford University Press. 2007

Lovelace, Douglas C. Jr. (Ed.). **Hybrid Warfare and the Gray Zone Threat**. New York: Oxford Universtiy Press. 2016.

Mansoor, Peter R. “Introduction: Hybrid Warfare in History” Williamson Murray and Peter R. Mansoor (Ed.). **Hybrid Warfare: Fighting Complex Opponents from the Ancient World to the Present** içinde. New York: Cambridge University Press, 2012, 1-17.

McCulloh, Timothy ve Johnson Richard. **Hybrid Warfare - Israel-Hezbollah War, World War II Eastern Front, American Experience in Vietnam, Operation Iraqi Freedom, Operational Approaches to Hybrid Warfare**. Florida: Progressive Management. 2013.

McDermott, Roger. **The Reform of Russia's Conventional Armed Forces: Problems, Challenges, & Policy Implications**. Washington DC: Jamestown Foundation. 2011.

Trenin, Dmitri. **What is Russia Up to in the Middle East?**. New York: Polity. 2017.

Weber, Max. **Meslek Olarak Siyaset**. İstanbul: Chiviyazıları Yayınları. 2006.

Wright, Quincy. **A Study of War**. Chicago: The University of Chicago Press. 1942.

Yalçın, Hasan Basri. **Ulusal Güvenlik Stratejisi: ABD- İngiltere- Fransa- Rusya – Çin**. İstanbul: SETA Yayınları. 2017.

Sürekli Yayınlar

Aktürk, Şener. NATO Neden Genişledi? Uluslararası İlişkiler Kuramları Işığında NATO'nun Genişlemesi ve ABD-Rusya İç Siyaseti. **Uluslararası İlişkiler**, Vol. 9, No. 34, Yaz 2012, 73-97.

Ferris, John. "Generations of War?," **Contemporary Security Policy**, Vol.26, Ağustos 2005, 250-253.

Fleming, Colin M. "New and Old Wars? Debating Clausewitzian Future", **Journal of Strategic Studies**, Vol. 32, Nisan 2009, 213-241.

Freedman, Lawrence "Ukraine and the Art of Limited War", **Survival**, Vol.56, Kasım 2014, 7-38.

Friedman, Lawrence. "War evolves into the fourth generation: A comment on Thomas X. Hammes", **Contemporary Security Policy**, Vol. 26, Ağustos 2006, 254-263.

Gülşen, Halit. "Rusya'nın Suriye Müdahalesi: Kazanımlar Kayıplar ve Riskler". **Ortadoğu Analiz**. Cilt 9, Sayı 79, 2017, ss. 28-31.

Hammes, Thomas X. "War evolves into the fourth generation", **Contemporary Security Policy**, Vol.26, No.2, Ağustos 2006, 189-221.

Hoffman, Frank G. "Conflict in the 21th century: The Rise of Hybrid Wars, **Potomac Institute for Policy Studies**, December 2007, 1-72.

Hoffman, Frank G. "Hybrid Warfare and Challenges", **Joint Force Quarterly**, No 52, 2009, 34-39.

Lind, William S., Colonel Keith Nightengale, John F. Schmitt, Joseph W. Sutton ve Gary I. Wilson. The Changing Face of War: Into the Fourth **Generation**. **Marine Corps Gazette**, Vol. 73, Ekim 1989, 22–26.

Mearsheimer, John J. "Why the Ukraine Crisis Is the West's Fault: The Liberal Delusions That Provoked Putin". **Foreign Affairs**, Vol. 93, Eylül/Ekim 2014, 77.

Pain, Emil. "From the First Chechen War Towards the Second". **The Brown Journal of World Affairs**, Vol. 8, No. 1, Kış/Bahar 2001, ss. 7-19.

Popescu, Nicu. “Hybrid tactics: neither new nor only Russian”, **European Union Institute for Security Studies**, January 2015, 1-2.

Roberts, Peter. “Designing Conceptual Failure in Warfare”, **The RUSI Journal**, Vol.162, 2017, 14-23.

Seely, Robert. Defining Contemporary Russian Warfare. **The RUSI Journal**, Vol. 162, No. 1, 2017, ss. 50-59.

Thomas, Timothy. Russian Tactical Lessons learned fighting Chechen Seperatists. **The Journal of Slavic Military Studies**, Volume 18, Sayı 4, 2005, ss. 731-766.

Vendil Pallin, Carolina ve Fredrik Westerlund. Russia's war in Georgia: lessons and consequences. **Small Wars & Insurgencies**, Vol.20, No. 2, 2009, ss. 400-424.

Yalçın, Hasan Basri. “Obama Stratejisi ve Ortadoğu”. **Akademik Ortadoğu**. Cilt: 9, Sayı: 2, 2015, ss. 55-74.

Raporlar

Averbukh, Lidia ve Margarete Klein. “Russia-Israel Relationship Transformed by Syria Conflict”. **SWP**. No. 37, Eylül 2018, ss. 1-7.

Balkan, Serkan. “DEAŞ’ın İHA Stratejisi”, **SETA**. İstanbul: SETA Yayınları, 2017.

Beasley, Kris D. “Russian Military Reform From Perestroika To Putin: Implications For U.S. Policy”, **Air Force Fellows Cadre’ye Sunulan Rapor**. Alabama: Air Force Fellows Cadre’ye, 2004.

Casagrande, Genevieve ve Kathleen Weinberger. “Putin’s Real Syria Agenda”. **Institute for the Study of War**. Mart 2017, ss. 1-16.

Dutkiewicz, Piotr ve Nikolay Kozhanov. “Civil War in Syria and The evolution of the Russiaan Iranian Relations.” **Emirates Policy Center**. Mayıs 2016, ss. 1-23.

Kagan, Kimberly ve Diğerleri, “Intelligence Estimate and Forecast:Syrian Theater”, **Institute for the Study of War**, (Eylül 2017), ss. 1-52

Kofman, Michael ve Matthew Rojansky. “What kind of Victory for Russia?”. **Military Review Online Exclusive**. Ocak 2018, ss. 2-19.

Lavrov, Anton. “The Russian air campaign in Syria: A Preliminary Analysis”. CNA. (Haziran 2018), ss. 1-26.

Metin Gürcan, “Savaşın Evrimi ve Teorik Yaklaşımlar,” İstanbul: BİLGESAM

<http://www.bilgesam.org/incele/648/-savasin-evrimi-ve-teorik-yaklasimlar/#.XBDs1mgzZEY>

RÁCZ, András. “Russia’s Hybrid War in Ukraine: Breaking the Enemy’s Ability to Resist”, **FIIA**. Helsinki: The Finnish Institute of International Affairs, 2015.

Diğer

Al Jazeera. “Halep'te tahliye tamamlandı”. 22 Aralık 2016, <http://www.aljazeera.com.tr/haber/halepte-tahliye-tamamlandi> (23 Kasım 2018).

Anadolu Ajansı, “Muslim community in Russia '25 million' strong”, 6 Mart 2018, <https://www.aa.com.tr/en/asia-pacific/muslim-community-in-russia-25-million-strong/1081608> (19 Aralık 2018)

BBC Türkçe, “Rusya: Erdoğan ve ailesi IŞİD'le petrol ticareti yapıyor” 2 Aralık 2015, https://www.bbc.com/turkce/haberler/2015/12/151202_erdogan_rusya_petrol (19 Aralık 2018)

BBC Türkçe, “Rusya'nın IŞİD petrolü iddiaları gerçekçi mi?”, 4 Aralık 2015, https://www.bbc.com/turkce/haberler/2015/12/151203_rusya_isid_analistler (19 Aralık 2018)

BBC, ““Little green men" or "Russian invaders"?”, 11 Mart 2014, <https://www.bbc.com/news/world-europe-26532154> (19 Aralık 2018)

BBC, “Turkey's downing of Russian warplane - what we know”, 1 Aralık 2015, <https://www.bbc.com/news/world-middle-east-34912581> (19 Aralık 2018)

Berzings, Janis. “Gerasimov, the Experience in Syria, and “Hybrid” Warfare”. 14 Mart 2016, <http://blog.berzins.eu/gerasimov-syria/> (23 Kasım 2018).

Corbeil, Alexander. “Russia is Learning About Hezbollah”, **Carnegie Edwment for International Peace.** 11 Ocak 2017, <https://carnegieendowment.org/sada/67651> (23 Kasım 2018).

Deutsche Welle. “Russia puts military police on Israel-Syria frontier, reinforcing role as mediator”. 2 Ağustos 2018, <https://www.dw.com/en/russia-puts-military-police-on-israel-syria-frontier-reinforcing-role-as-mediator/a-44929885> (23 Kasım 2018).

di Giovanni, Janine. “Why Assad and Russia Target the White Helmets”. **The New York review of Books.** <https://www.nybooks.com/daily/2018/10/16/why-assad-and-russia-target-the-white-helmets/> (25 Kasım 2018).

Drewett, Zoe. “‘Highly likely’ Russia will launch cyber warfare in response to Syria airstrikes”. **Metro.co.uk**. 16 Nisan 2018, <https://metro.co.uk/2018/04/16/highly-likely-russia-will-launch-cyber-warfare-response-syria-airstrikes-7470714/> (25 Kasım 2018).

Dvorak, Joseph. “Complexity in Modern War: Examining Hybrid War and Future US Security Challenges”. **Yüksek Lisans Tezi** “Yayınlanmamış Yüksek Lisans-Doktora Tezi”. The Graduate College of Missouri State University. 2016.

Forbes, “One Year After Russia Annexed Crimea, Locals Prefer Moscow To Kiev”, 20 Mart 2015, <https://www.forbes.com/sites/kenrapoza/2015/03/20/one-year-after-russia-annexed-crimea-locals-prefer-moscow-to-kiev/#51964930510d> (19 Aralık 2018)

Galeotti, Mark. The ‘Gerasimov Doctrine’ and Russian Non-Linear War, 6 Temmuz 2016. [https://inmoscowsshadows.wordpress.com/2014/07/06/the-gerasimov-doctrine-and-russian-non-linear-war/\(18.11.2018\)](https://inmoscowsshadows.wordpress.com/2014/07/06/the-gerasimov-doctrine-and-russian-non-linear-war/(18.11.2018))

Gerasimov, Valery. “The Value of Science Is in the Foresight: New Challenges Demand Rethinking the Forms and Methods of Carrying out Combat Operations”, “*Voyenno-Promyshlennyy Kurier*”. 13 Şubat 2013. <http://vpk-news.ru/articles/14632> (17.11.2018).

Giles, Keir. “Assesing Russia’s reorganized and rearmed military”. **Carniege**. 5 Nisan 2017, <https://carnegieendowment.org/2017/05/03/assessing-russia-s-reorganized-and-rearmed-military-pub-69853> (23 Kasım 2018).

Görücü, Kutluhan. “Dera’da Yaşanan Süreç ve Muhtemel Yansımaları”. **Suriye Gündemi**. 19 Temmuz 2018, <http://www.suriyegundemi.com/2018/07/19/derada-yasanan-surec-muhtemel-yansimalari/> (26 Kasım 2018).

Haber Ekspres. “Rusya İdlid suçunu muhaliflere attı: Onların kimyasal silah deposu”. 5 Nisan 2017, <http://www.haberekspres.com.tr/dunya/rusya-idlib-sucunu-muhaliflere-att-onlari-kimyasal-silah-deposu-h100173.html> (25 Kasım 2018).

Haberler.com. “Ukrayna’da Kamu Binalarının İşgali Devam Ediyor”, 18 Nisan 2014. <https://www.haberler.com/ukrayna-da-kamu-binalarinin-ısgali-devam-ediyor-5926153-haberi/> (17.11.2018).

Hauer Neil. "Putin Has a New Secret Weapon in Syria: Chechens". **Foreign Policy**. 4 Mayıs 2017, <https://foreignpolicy.com/2017/05/04/putin-has-a-new-secret-weapon-in-syria-chechens/> (23 Kasım 2018).

Iddon, Paul. "For the Russian Military in Syria, Old Habits Die Hard". **War is Boring**, 29 Aralık 2017, <https://warisboring.com/for-the-russian-military-in-syria-old-habits-die-hard/> (23 Kasım 2018).

Iddon, Paul. "Russia is Getting Payback for NATO's War in Libya". **War is Boring**. 9 Ekim 2015, <https://warisboring.com/russia-is-getting-payback-for-natos-war-in-libya/> (23 Kasım 2018).

Jaafari, Shirin. "ISIS has detailed instructions for carrying out truck attacks. They're pretty horrifying.", *Pri.org*. April 12, 2017. <https://www.pri.org/stories/2017-04-12/isis-has-detailed-instructions-carrying-out-truck-attacks-theyre-pretty> (8 Aralık 2018).

Johnson, Keith. "Putin's Mediterranean Power Play in Syria". **Foreign Policy**. 2 Ekim 2015, <https://foreignpolicy.com/2015/10/02/putins-mediterranean-power-play-in-syria-navy-tartus-fleet/> (23 Kasım 2018).

Jones, Sam. "Russia accused of 'weaponising' Syria refugees". **Financial Times**. 14 Şubat 2016, <https://www.ft.com/content/7a9feb9a-d327-11e5-8887-98e7feb46f27> (23 Kasım 2018).

Jones, Sam. "Russia steps up Syria cyber assault". **Financial Times**. 19 Şubat 2018, <https://www.ft.com/content/1e97a43e-d726-11e5-829b-8564e7528e54> (26 Kasım 2018).

Katz, Muni ve Navak Pollak. "Hezbollah's Russian Military Education in Syria". **Washington Institute**. 24 Aralık 2015, <https://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/view/hezbollahs-russian-military-education-in-syria> (23 Kasım 2018).

Kofman, Michael. Russian Hybrid Warfare And Other Dark Arts, *War On The Rocks*, 11 Mart 2016. <https://warontherocks.com/2016/03/russian-hybrid-warfare-and-other-dark-arts/> (17.11.2018).

Lind, William S. "Understanding Fourth Generation War." *Antiwar.Com*, January 15, 2004. <https://original.antiwar.com/lind/2004/01/15/understanding-fourth-generation-war/>

Macaron, Joe. “The Damascus-Aleppo Highway and Stabilizing Northwest Syria”. **Arab Center Washington DC**. 7 Haziran 2018, http://arabcenterdc.org/policy_analyses/the-damascus-aleppo-highway-and-stabilizing-northwest-syria/ (25 Kasım 2018).

McDermott, Roger. “Russia’s Military Lessons Learned from Syria”. **Jamestown Foundation**, 28 Şubat 2018, https://www.realcleardefense.com/articles/2018/02/28/russias_military_lessons_learned_from_syria_113127.html (23 Kasım 2018).

Meysan, Thierry. “Russian Army in Damascus”. **Voltaire Network**. 1 Mart 2018, <http://www.voltairenet.org/article199874.html> (23 Kasım 2018).

Pukhov, Ruslan. Nothing 'Hybrid' About Russia's War in Ukraine, *The Moscow Times*. 27 Mayıs 2015. <https://themoscowtimes.com/articles/nothing-hybrid-about-russias-war-in-ukraine-46913> (17.11.2018).

Reform of the Russian Armed Forces, *Sputnik News*. 4 Aralık 2009. <https://sputniknews.com/infographics/20091204157098191/> (17.11.2018).

Reuters, “Russia says it has proof Turkey involved in Islamic State oil trade”, 2 Aralık 2015, <https://www.reuters.com/article/us-mideast-crisis-russia-turkey/russia-says-it-has-proof-turkey-involved-in-islamic-state-oil-trade-idUSKBN0TL19S20151202> (19 Aralık 2018)

Rohan, Brian. “Syrian troops retake military base in advance against rebels, extremists”, CTV News, 29 Aralık 2015, <https://www.ctvnews.ca/world/syrian-troops-retake-military-base-in-advance-against-rebels-extremists-1.2716860> (25 Kasım 2018).

RT, “Russia presents proof of Turkey’s role in ISIS oil trade”, 2 Aralık 2015, <https://www.rt.com/news/324263-russia-briefing-isis-funding/> (19 Aralık 2018)

Schmitt, Eric, Ivan Nechepurenko ve C. J. Chivers. “The truth about the brutal four-hour battle between Russian mercenaries and US commandos in Syria”. **The Independent**. 26 Mayıs 2018, <https://www.independent.co.uk/news/world/battle-syria-us-russian-mercenaries-commandos-islamic-state-a8370781.html> (23 Kasım 2018).

Second Chechnya War- 1999-2006. (t.y). <https://www.globalsecurity.org/military/world/war/chechnya2.htm> (17.11.2018).

SIPRI. Data for all countries from 1988–2017 in constant (2016) USD. 2018. https://www.sipri.org/sites/default/files/1_Data%20for%20all%20countries%20from%201988%E2%80%932017%20in%20constant%20%282016%29%20USD.pdf (17.11.2018).

Solon, Olivia. “How Syria's White Helmets became victims of an online propaganda machine”. **The Guardian**. 18 Aralık 2017, <https://www.theguardian.com/world/2017/dec/18/syria-white-helmets-conspiracy-theories> (25 Kasım 2018).

Sputnik News. Reform of the Russian Armed Forces. 4 Aralık 2009. <https://sputniknews.com/infographics/20091204157098191/> (17.11.2018).

Sputnik News. “ Rusya: İdlib'deki muhalifler, kimyasal saldırı tezgahı için görüntü çekmeye başladı”. 11 Eylül 2018, <https://tr.sputniknews.com/rusya/201809111035143459-idlibdeki-muhalifler-kimyasal-saldiri-tezgahi-icin-goruntu-cekmeye-basladi/> (23 Kasım 2018).

Sputnik News. “Donetsk Halk Cumhuriyeti, Ukrayna'nın ardıl devleti olan yeni bir ülke kurdu: Malorossiya”, 18 Temmuz 2017. <https://tr.sputniknews.com/dunya/201707181029328224-donetsk-halk-cumhuriyeti-ukrayna-ardil-devlet-malorossiya/> (17.11.2018).

Suriye Gündemi. “Rejim Güçleri Humus’un Kuzeyini Tamamen Ele Geçirdi”. 18 Mayıs 2018, <http://www.suriyegundemi.com/2018/05/18/9703/> (26 Kasım 2018).

TC Dışişleri Bakanlığı. “No: 139, 4 Mayıs 2017, Suriye’de Çatışmasızlık Bölgelerinin Oluşturulmasına Dair Muhtıranın İmzalanması Hk.”. http://www.mfa.gov.tr/no_-139_-suriye_de-catismasizlik-bolgelerinin-olusturulmasina-dair-muhtiranin-imzalanmasi-hk_.tr.mfa (25 Kasım 2018).

The Economist. Grozny Rules in Aleppo, 1 Ekim 2016, <https://www.economist.com/leaders/2016/10/01/grozny-rules-in-aleppo>. (17.11.2018)

The New Arab, “Syrian forces prepare to retake army base besieged by rebels”, 3 Ocak 2018, <https://www.alaraby.co.uk/english/news/2018/1/3/syrian-forces-prepare-to-retake-base-besieged-by-rebels> (25 Kasım 2018).

The Siberian News. Vladimir Putin appoints Siberian-born Sergei Shoigu as Russia's new defence minister. 6 Kasım 2012. <http://siberiantimes.com/other/others/news/vladimir-putin-appoints-siberian-born-sergei-shoigu-as-russias-new-defence-minister/> (17.11.2018).

The Time Of Israel, “Russia tested ‘over 200 new weapons’ in Syria: MP”, 22 Şubat 2018, <https://www.timesofisrael.com/russia-tested-over-200-new-weapons-in-syria-mp/> (23 Kasım 2018).

TRT Haber. “Esed rejimi Doğu Guta'da kontrolü tamamen ele geçirdi”. 12 Nisan 2018, <https://www.trthaber.com/haber/dunya/esed-rejimi-dogu-gutada-kontrolu-tamamen-ele-gecirdi-360142.html> (26 Kasım 2018).

Tsvetkova, Maria. “Russian toll in Syria battle was 300 killed and wounded: sources”. **Reuters.** 15 Şubat 2018, <https://www.reuters.com/article/us-mideast-crisis-syria-russia-casualtie/russian-toll-in-syria-battle-was-300-killed-and-wounded-sources-idUSKCN1FZ2DZ> (23 Kasım 2018).

Vijay Prashad, “A paranoid America is greatly exaggerating Russian power,” 22 Şubat 2018, https://www.salon.com/2018/02/22/a-paranoid-america-is-greatly-exaggerating-russian-power_partner/ erişim tarihi 25 Kasım 2018.

Walker, Shaun. “War is absurd, says Russian pilot shot down over Georgia”, *Independent.* 16 Ağustos 2008, <https://www.independent.co.uk/news/world/europe/war-is-absurd-says-russian-pilot-shot-down-over-georgia-898991.html> (17.11.2018).

Warren, James A. The Vicious Battle to Capture Fallujah in 2004 Was a Close Fought Nightmare, *The Daily Beast*, 16 Temmuz 2016. <https://www.thedailybeast.com/the-vicious-battle-to-capture-fallujah-in-2004-was-a-close-fought-nightmare> (17.11.2018).

Washington Post, “In the Middle East, Russia is back”, 5 Aralık 2018, https://www.washingtonpost.com/world/in-the-middle-east-russia-is-back/2018/12/04/e899df30-aaf1-11e8-9a7d-cd30504ff902_story.html?utm_term=.7bc9eeb5519b (19 Aralık 2018)

Zenko, Micah. "The Big Lie About the Libyan War". **Foreign Policy**. 22 Mart 2016, <https://foreignpolicy.com/2016/03/22/libya-and-the-myth-of-humanitarian-intervention/> (23 Kasım 2018).

ÖZGEÇMİŞ

Ahmet Arda Şensoy 2010 yılında İstanbul Ticaret Üniversitesi Uluslararası İlişkiler bölümünü tam burslu kazanarak girmiştir. 2015 yılında bu bölümden mezun olurken 2017 yılında Sakarya Üniversitesi Ortadoğu Enstitüsü'ne araştırma görevlisi olarak dahil olmuştur. Çalışma alanları arasında Suriye iç savaşı, savaş çalışmaları ve uluslararası güvenlik olan ŞENSOY, ORMER bünyesinde akademik çalışmalarına devam etmektedir.

